

T. C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
GENEL GAZETECİLİK BİLİM DALI

**1946 YILINDA KURULAN İKİ YASAL SOL PARTİNİN
HAYATININ BASINA YANSIMASI**

Yüksek Lisans Tezi

Eren EFE

İstanbul, 2006

T. C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
GENEL GAZETECİLİK BİLİM DALI

**1946 YILINDA KURULAN İKİ YASAL SOL PARTİNİN
HAYATININ BASINA YANSIMASI**

Yüksek Lisans Tezi

Eren EFE

Danışmanı Yrd. Doç. Dr. Cüneyt Akalın

İstanbul, 2006

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

İLETİŞİM BİLİMLERİ Anabilim Dalı GENEL GAZETECİLİK Bilim Dalı
Yüksek Lisans öğrencisi EREN EFE nin 1946'DA KURULAN İKİ YASAL
SOL PARTİNİN YAŞAMININ BASINA YANSIMASI adlı tez çalışması ,Enstitümüz
Yönetim Kurulunun 13.07.2006 tarih ve 2006-7/11 sayılı kararı ile oluşturulan jüri
tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi : 24.07.2006
1) Tez Danışmanı : YRD. DOÇ.DR. CÜNEYT AKALIN
2) Jüri Üyesi : DOÇ. DR. FİLİZ AYDOĞAN
3) Jüri Üyesi : PROF. DR. SEMRA ATILGAN

.....
.....
.....

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
-------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONUNDA TÜRKİYE’NİN GENEL SİYASİ DURUMU

I. ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞİ HAZIRLAYAN NEDENLER	4
A. TAN OLAYI, DEMOKRAT PARTİ ve GÖRÜŞLER DERGİSİ	7
B. YASAL SOSYALİST PARTİLERİN KURULUŞU	12
II. TÜRKİYE KOMÜNİST PARTİSİ’NİN TARİHİNE BİR BAKIŞ	18
A.TKP’NİN KURULUŞU VE KONGRELERİ	18
B. CUMHURİYET DÖNEMİNDE TKP	20

İKİNCİ BÖLÜM

1946 YILINDA TÜRKİYE SOSYALİST HAREKETİ ve SOL BASIN

I. İKİ SOSYALİST PARTİ	23
A. TÜRKİYE SOSYALİST HAREKETİNDE İKİ KARAKTER	29
1.DR. ŞEFİK HÜSNÜ DEĞMER	29
2. ESAT ADİL MÜSTECAPLIOĞLU	31
B- TÜRKİYE SOSYALİST PARTİSİ	34
1.PARTİNİN İLKELERİ	34
2. PARTİNİN YAYIN ORGANLARI	36
3. ESAT ADİL’İN YAZILARIDAN ÖRNEKLER	38
4. TSP’NİN 1946 SEÇİMİNİ PRETOSTOSU	44
C- TÜRKİYE SOSYALİST EMEKÇİ VE KÖYLÜ PARTİSİ	46
1. PARTİNİN PROGRAMATİK İLKELERİ	46
2. TSEKP’NİN İŞÇİ FAALİYETLERİ	49
a. Partinin Sendikal Örgütlenmesi	49
b. İşçi Kulübü	51
c. TSP İle Sendika Polemiği	52
3. PARTİNİN YAYIN ORGANLARI	54
a. Söz Gazetesi	54
b. Yığın Dergisi	55
c. Sendika Gazetesi	55
4. TSEKP’NİN SEÇİMLERİ BOYKOTU	62

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE DEMOKRASİSİNDE BİR KESİNTİ DÖNEMİ: 1946 ARALIK AYI

I. KAPATILMA KARARLARI	65
II. 1946 SENDİKACILIĞININ SONU	67
III. MAHKEME KARARLARI	69

SONUÇ	73
EKLER	76
KAYNAKÇA	100

GİRİŞ

Bu çalışma, 1946 yılında yaşanan değişim süreci içinde, yani çok-partili hayata geçişin ertesinde, kendini hem sendikal alanda hem de basın-yayın alanında yeniden inşa etmeye çalışan sol hareketin seyri ve çeşitli yayınların incelenmesi üzerinden dönemin Türkiye'sini anlamayı hedeflemektedir. Bu dönemi önemli kılan, yaşanan siyasal gelişmelerin, Türkiye'nin bu güne kadar izlediği ekonomik, siyasal, kültürel politikasına yön vermesinin yanı sıra özellikle sol siyasal ve sendikal basın alanında gerçekleşen hızlı gelişmeler olmuştur. Bu dönemde çıkarılan bu sol siyasal ve sendikal yayınların (Ses, Söz, Sendika, Gün, Gerçek) ayrıntılı incelenmesinin yeterince yapılmamış olması, Türkiye'de basın-yayın tarihi açısından büyük bir eksikliktir. Ayrıca, Türkiye'nin kültürel birikimine önemli katkılar yapan bir çok şair, ressam, yazar ve düşünür bu gazete ve dergilerin yayın kadrosu içinde yer alması da bizim açımızdan önemlidir. Ne yazık ki bu yayınların büyük bölümü devlet arşivlerinde bulunmamaktadır. Sadece dönemi yaşayan birkaç kişinin özel arşivlerinde de yayınların tümüne ulaşmak da mümkün olmamıştır. Ancak daha geniş bir çalışma bu olanağa sahip olacaktır. Yakın tarihimize ilişkin bir tartışma olarak da değerlendirilebilecek olan çalışmamız bu anlamıyla eksik bir inceleme olmakla beraber, en azından bu konuya dönük bir girişi teşkil edebilmek amacını taşımaktadır.

Türkiye'de çok partili hayat geçişin biçimi, aslında, ülkedeki demokrasi kültürünün daha sonraki yıllardaki gelişimi açısından oldukça etkilidir. İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ertesinde yaşanan bu geçişin karakterini, iç dinamiklerden çok, uluslar arası dengelerin dayatması ve büyük güçlerin eğilimleri belirlemişti. Çok partili rejim, toplumsal ve siyasal muhalefet odaklarının kendilerini ifade edebilecekleri özgür bir hukuki platform olarak kurgulanmaktan uzak kalmıştır. Yani bu süreci, toplumsal güçlerin gelişimi açısından bir demokratik devrim olarak tanımlamamanın uzağında

bulunmaktayız. Açıkça belirtmek gerekir ki çok partili hayata geçişin biçimi, sol kanadı olmayan bir demokrasinin temellerini inşa etmiştir. Aslında tek-parti yönetimi uluslar arası siyasal dengeler gereği siyasal alanı sola açacağı izlenimini yaratmıştı. Ancak daha sonra gelişen süreçteki ideolojik tavır alışlar bunun aksini göstermiştir. 1946 yılında başlayan çok partili sistemin özünü sola karşı takınılan tutum oluşturmuştur demek çok yanlış olmayacaktır. Özellikle ‘Tan Olayı’ndan sonra sola karşı bir duvar örülmüş ve ‘sağ’dan ibaret bir demokrasi modelinin zeminleri yaratılmıştır. Bu tutum, Türkiye’de demokratik bir siyasal hayatın gelişmesinin önünü tıkayan temel tarihsel nedenlerden birini oluşturmaktadır. Sol siyasal akımların, bir tür iç düşman olarak benimsenmesi, iktidarın beğenmediği ya da etkisi altına alamadığı demokratik toplumsal örgütlenmelerin(özellikle sendikalar), hak taleplerinin, kültürel ve edebi etkinliklerin, basın-yayın faaliyetlerinin ve tüm muhalefet etkinliklerinin kolayca engellenebilmesinin bir olanağını oluşturmaktaydı. Ancak bu olumsuz politik ortama rağmen, 1946 yılında ülkede gelişen muhalefet, kendini özellikle sendikal alanda ve basın-yayın etkinliklerinde hissettirebilmiştir.

1946 Yılıının Mayıs ve Aralık ayları arasındaki kısa zaman dilimi Türkiye için bir çok açıdan bir ara dönemi teşkil etmektedir. Bu kısa dönem boyunca, Türkiye’de yaşanan ‘demokrasi baharı’ sayesinde, yasal sosyalist partiler ve onların girişimleriyle de sendikalar kurulmuş yine bu partiler ve sendikalar tarafından bir çok gazete ve dergi yayımlanmıştır. Bu dönem, özellikle sendikal alanda yaşanan gelişmeler, sonraki yıllarda işçi hareketini doğrudan etkileyecek ve ona yön verecek kadar önemlidir. Yaklaşık dört aylık bir dönem boyunca açık kalan bu sendikalar, Türkiye sendikacılık tarihinde ‘1946 sendikacılığı’ olarak adlandırılan bir ekol yaratmışlardır. İleriki bölümlerde de göreceğimiz gibi bu kısa zamanda ülkenin bir çok bölgesinde örgütlenen sendikalar, ciddi bir işçi kitlesini bünyesinde biriktirirken diğer taraftan da sosyalist hareketi örgütsel ve ideolojik alanlarda beslemiştir. O dönemde çıkarılan gazete ve dergiler ise, yukarıda belirttiğimiz gibi Türkiye’de sol basının tarihsel olarak önemli örneklerini oluşturmaktadırlar. Ayrıca bu dönem Türkiye sosyalist hareketinin ilk örgütsel bölünmesini yaşadığı ve bunun üzerinden sendikaların

ve gazetelerin bu bölünme üzerine şekillendiğini görmekteyiz. Aslında bu yedi aylık dönemi bizim açımızdan ilginç kılan bir diğer olgu da bu bölünmenin sonucunda, sosyalistler tarafından kurulan sendikalar ve gazeteler arasındaki rekabettir. Bu çalışmada hem bu gazetelerden bir kısmının incelemesini yapmaya hem de bunun üzerinden dönemin Türkiye'sini anlamaya çalışacağız. Ancak öncelikle Türkiye'yi 1946 Mayıs ayına getiren 2. Dünya Savaşı sonrası tarihsel sürece kısa olarak değinmek yararlı olacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONUNDA TÜRKİYENİN GENEL SİYASİ DURUMU

I- ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞİ HAZIRLAYAN NEDENLER

İkinci Dünya Savaşı'nın müttefiklerin yani demokrasi cephesinin zaferiyle sonuçlanması, tüm dünyada, tek parti yönetimine dayanan siyasal sistemlerin gözden düşmesi ve serbest seçime dayanan liberal demokrasilerin canlanmasına neden olmuştu. Ayrıca Batılı müttefiklerin yanında yer almak isteyen ülkeler, kendi sistemlerini bu açıdan gözden geçirmek zorundaydılar. Siyasal liberalleşmeyi destekleyen ve ona uygun olan uluslar arası ortam elbette Türkiye'yi de etkiliyordu. Bu politik durum, iktidarı siyasal liberalleşme eğilimine zorlamakta, muhalefet ise buna destek olmaktaydı. Yani uluslar arası ortam siyasal liberalleşme açısından olumlu ve destek verici, hatta bir ölçüde zorlayıcıydı. Tek parti yönetimi boyunca kendilerini siyasal alanda meşru bir biçimde temsil ve ifade etme olanağı bulamayan değişik anlayıştaki muhalefet akımları, 1945 yılında gerek yönetime karşı uzun zamandır oluşan birikimlerden ve gerekse İkinci Dünya Savaşı sırasında izlenen ekonomik politikaların yarattığı ağır ekonomik ve sosyal sorunlardan dolayı kendilerine geniş bir toplumsal taban bulma olanağına sahiptiler. CHP'nin o zamana değin desteğini aldığı gruplar da artık partiden uzaklaşmaya başlamışlardı. Muhalefet ise yeni olmanın verdiği güçle kısa zamanda değişik toplumsal grupların temsilcisi olma durumuna erişme olanağına sahipti. Bu sırada, iktidara karşı olan toplumsal ve siyasal muhalefetin derecesini ölçmek çok zor olmakla birlikte, geniş halk yığınlarına kadar inen, yönetime karşı bir sessiz halk muhalefetinden söz etmek herhalde yanlış olmasa gerekir. Bu muhalefetin

ne zaman ve ne ölçüde bir siyasal sistem değişimine varacağı, hatta varıp varmayacağı muhalefetten ziyade yönetimin kendi elindeydi. Yönetim var olduğunu bildiği (Basında, Partide, Mecliste) muhalefetin ne ölçüde ileri gidebileceğini tahmin etme olanağına sahipti. Burada toplumsal güçler açısından çok partili hayata geçişle ilgili şunlar söylenebilir. Savaş sonunda gerek iktisaden egemen sınıflar gerekse yoksul halk kitleleri ve geniş bir aydın zümre CHP'ye karşı kesin bir tutum içinde bulunuyorlardı. ¹

Dörtlü Takrir'in CHP içinde reddedilmesi (Dörtlü Takrir, dört CHP milletvekili tarafından Haziran 1945 başlarında Parti Grubu'na verilen bir önerenin adıdır. Bu önergelerinde dört milletvekili, iktidarın artan hoşgörüsünden ve uluslar arası gelişmelerden cesaret alarak “milli hakimiyetin tek tecelli yeri olan TBMM’de, hakiki bir murakabenin sağlanması, demokratik müesseselerin serbestçe doğup yaşamasına engel olan ve Anayasa’nın halkçı ruhunu kısıtlayan bazı kanunlarda değişiklik yapılmasını ve parti tüzüğünde yine bu maksatların icap ettirdiği tadillerin hemen icrasını” teklif ediyorlardı.²) ile parti içi muhalefet sona ermemiştir. Tam tersine 15 Ağustos 1945'te TBMM’de Birleşmiş Milletler Antlaşmasının görüşülmesi sırasında söz alan Menderes, Birleşmiş Milletler Anayasası'nın siyasal özgürlüklerle kişi hak ve özgürlüklerini teminat altına aldığını belirterek, bu belgeyi imzalamış ülkelerin iç yönetimlerinde de ulusal egemenliği kurmak zorunda olduklarını belirtti. Menderes, anayasanın ruhen demokratik olduğunu ve ulusal egemenlik temeline dayandığını, bu durumun Birleşmiş Milletler Antlaşması ile de tam bir uyum içinde olduğunu belirtmekle birlikte, fiili durum ile yazılı anayasa arasındaki bazı tutarsızlıkların ortadan kaldırılmasını da talep etti. Diğer yandan parti içi muhalefet, önerenin reddinden sonra görüşlerini TAN ve VATAN gazetelerinde ortaya koyarak CHP yönetimini eleştirmeye başladı. Menderes, Köprülü ve Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu, ulusun yönetim üzerinde denetim sağlamasını, insan temel hak ve özgürlüklerinin teminat altına alınmasını ve anti-demokratik yasaların kaldırılmasını basında da talep etmeye devam ettiler. Bunun üzerine parti içi muhalefet, CHP yönetimi tarafından sert biçimde eşleştirildi ve partiden çıkarılmaya başlandı. 21 Eylül’de Menderes ve Köprülü partiden çıkarıldılar. Bu karar

---

¹ Taner Timur, **Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş**, İmge Kitabevi, 3. Basım, Ankara 2003, s. 9

² Timur, s. 17-18

üzerine Bayar, 28 Eylül'de milletvekilliğinden istifa etti. 27 Kasım'da ise Refik Koraltan CHP'den çıkarıldı.

Aralık ayı başında ise Bayar'ın yeni bir parti kuracağı haberi basında yer aldı. Gerçekten de 3 Aralık'ta Bayar partiden istifa etti. Ertesi gün. 4 Aralık'ta İnönü ile Bayar görüştü. Bu görüşmede yeni kurulacak siyasal parti konusunda güç birliğine varıldı.

Görüldüğü gibi İnönü geçişin aşamalı ve tedrici olmasını tercih etmiş, süreç içinde liberalize edilen rejimin denetim altında kalmasına özel bir önem vermişti. İnönü'nün 1945 yılında Türkiye'de çok partili hayata geçiş kararını, geçiş zamanını, geçiş sürecini, geçiş biçimini ve geçişte rol alacak siyasal kadroları seçtiğini ya da en azından onayından geçtiğini belirtmek gerekir.³

Türkiye'nin 1945 sonrası gelişmelerini değerlendirirken Sovyetlerle olan ilişkilerin üzerinde dikkatle durmak gerekiyor. “(...) Sovyetler Birliği'nin savaşın sonunda büyük bir güç olarak sivrilmesi, Doğu Avrupa'ya ve Balkanlar'a egemen olması Türkiye'yi güç durumda bırakır. Sovyetler Birliği artık bir dünya gücü olmuştu. Üstelik Türkiye güçlerin yeniden düzenlendiği süreçte yalnızdı, tek başına kalmıştı. Akdeniz'e öteden beri ilgi duyan Sovyetler Birliği'ne karşı Türkiye'nin olası müttefiki, bölgedeki büyük güç İngiltere, tüm kaynaklarını seferber ettiği süreçte kazanmış gibi görünse de tükenmişti; sömürgeleri kopuş sürecine girmişti. Yakılan yıkılan Avrupa'da ekonomi çökmüş, ekonomik ve siyasal güç Atlantik'in öteki kıyısına kaymıştı. Türkiye'nin korktuğu başına gelmiş, savaş sonrası Balkanlar'da ve Kafkasya'da Sovyetler Birliği ile baş başa kalmıştı”. Sovyetler'in “1925 Dostluk ve Saldırmazlık Anlaşması”nı yenilemeyeceklerini açıklaması ve “Boğazlar” meselesini yeni taleplerle tartışmaya açması verilen karşılıklı nota'larla iki ülke arasında bir gerilim durumu

---

³ Cemil Koçak, **Türkiye Tarihi 4**, Cem Yayınevi, 4. Basım, İstanbul 1995, ss 134,154

açığa çıkarmıştı. Mevcut siyasal ortam Türk – Amerikan ilişkilerinde bir dönüm noktasını teşkil etmektedir. Türkiye “Sovyet Tehdidine” karşı Amerika’ya sığınmıştır. Bu tarihten itibaren Amerika’nın Türkiye üzerindeki etkisi de artmaya başlayacaktır. Çok partili yaşama geçişte ve bu sürecin içeriğinin belirlenmesinde Amerika’nın siyasal eğilimlerinin ciddi bir etkisi vardı. Sovyet taleplerine karşı, tek parti yönetiminin organize ettiği ‘Tan Baskını’ bu ilişkiler çerçevesinde değerlendirilebilecek bir örnektir.⁴

A- TAN OLAYI, DEMOKRAT PARTİ ve GÖRÜŞLER DERGİSİ

Türkiye’de bir taraftan çok partili rejime geçişin hazırlığı yapılırken ve liberal, demokratik açılımların sinyalleri verilirken 4 Aralık 1945 günü yaşanan ‘Tan Olayı’ sol kanadı olmayan bir “demokrasi”nin arzulandığını göstermektedir. ‘Tan Baskını’, Tan ve Vatan arasında kurulduğu söylenen Ortak Muhalefet Cephesi’ni dağıtır. Burada belirtmek gerekir ki Türkiye Komünist Partisi (TKP) 1945 yılında (Komintern’in yönelimi olarak) sosyalizm vurgusu yerine demokrasi talebiyle bir ‘İleri Demokrat Cephe’ kurma çalışması içindeydi. CHP iktidarına karşı müstakbel Demokrat Parti’liler (DP) ittifak yapılabilecek en mantıklı kesimi oluşturmaktaydı. Serteller’in, Demokrat Parti’nin müstakbel kurucularından da yazı alacaklarını ilan ettikleri, yazar kadrosu içinde Serteller’in yan sıra Tevfik Rüştü Aras, Cami Baykurt, Pertev Naili Boratav, Behice Boran, Berkesler, Hulusi Şerif, Adnan Cemgil, Esat Adil Müstecaplıoğlu gibi adların da bulunduğu Görüşler’in 1 Aralık günü yayımlandığı göz önünde bulundurulunca, baskının Tan’dan çok Görüşler’i susturmak ve dolayısıyla

---

⁴ Cüneyt Akalın, **Soğuk Savaş ABD ve Türkiye 1**, Kaynak Yayınları, İstanbul 2003, ss 179,214

Türkiye Komünist Partisi'nin 'İleri Demokrat Cephesi'ni yıkmak için tertip edildiği düşünülebilir.⁵ Nitekim olaydan sonra DP yöneticileri hızlı bir dönüş yapmışlar, Görüşler dergisiyle hiçbir ilişkilerinin olmadığını belirtmişlerdir.

Görüşler dergisini 'İleri Demokrat Cephe'nin somut bir belgesi olarak görmek mümkündür. Bu nedenle derginin ilk sayısında çıkan yazıların ayrıntılarına göz atmak faydalı olacaktır. Derginin 2. sayfasında "Görüşler Türkiye'de hem de ilk çıkan siyasi mecmuadır. Garb memleketlerinde, hususiyile İngiltere ve Amerika'da siyasi mecmuaların büyük bir mevkii ve rolü vardır. Dünyanın gidişini günlük havadisler ve yazılarla takip mümkün değildir. Hadiseleri anlamak için bunların iç yüzlerine nüfuz etmek lazımdır. Bir siyasi mecmuanın en büyük vazifesi budur. Görüşler, okuyucuları memleket ve dünya meseleleri hakkında aydınlatmak için, zengin ve kuvvetli bir kadro ile çıkmaya gayret etmiştir. Bu maksatla memleketin en yüksek şahsiyetlerinin yazı yardımını temin etmiştir. Mecmuamız memleketi ve dünya hareketlerini ilgilendiren hadiselerin içyüzlerini anlatmağa çalışacaktır. Edebi, içtimai, iktisadi meselelerle sanat davalarına da aynı derecede ehemmiyet verecektir"⁶ denilerek derginin amacı açıklanıyordu. Yine ikinci sayfada Zekeriya Sertel 'Haftanın Görüşleri' adlı bölümü yazıyordu. Üçüncü sayfada Cami Baykurt'un 'Barış Savaşı' adlı yazısı vardır. Cami Baykurt bu yazısında İkinci Dünya Savaşı sonrası dünyadaki gelişmeleri değerlendirmiştir. Dördüncü sayfada ise Tevfik Rüştü Aras'ın 'Büyük Atatürk Zavallı Atatürk' adlı makalesi yer almaktadır. Beşinci sayfada ise Sabiha Sertel'in 'Değişen Dünya' başlıklı yazısı bulunmaktadır. Derginin altı ve yedinci sayfasında Esat Adil'in 'Anayasa-Demokrasi-Kanunlarımız' başlıklı yazısı vardır. Esat Adil bu yazısında, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'de demokratik gelişimin yetersizliğinden bahsetmekte ve grev hakkı, basın özgürlüğü, fikir ve vicdan özgürlüğü, yargı bağımsızlığı ve benzeri konuları Anayasa'yı da değerlendirerek ele almaktadır. Yine

---

⁵ Özgür Gökmen, 'Çok-Partili Rejime Geçerken Sol: Türkiye Sosyalizminin Unutulmuş Partisi', **Toplum ve Bilim Dergisi**, Sayı 78, İstanbul 1998, ss. 161-186.

⁶ Görüşler Dergisi, 1 Aralık 1945, sayı 1, s: 2

aynı sayfalarda Sabiha Sertelin ‘Zincirli Hürriyet’ adlı yazısı bulunmaktadır. Derginin diğer sayfalarında ise Adnan Cemgil ve Behice Boran’a ait yazılar yer almıştır.

Bu arada Cami Baykurt, Fevzi Çakmak’ın başkanlığında bir parti kurmak için çalışmaktadır. Bu fikir çeşitli solcularla görüşülür ve altyapı hazırlanması için, ‘Yeni Dünya’ adlı bir gazete 1 Aralık 1945 günü yayınlanmaya başlanır. Ancak bu gazete sadece dört gün yayımlanabilecek ve ‘Tan Baskını’ndan nasibini alacaktı. Dönemin tanıklarından Rasih Nuri İleri, Tan olayının politik arka planını “Her şeyden önce demokratik cephe çöktürülmeliydi. Bunun ilk aşaması Atatürk’ün son başbakanı Celal Bayar’ın, Menderes ve diğer büyük toprak ağalarının, Mareşal Fevzi Çakmak’ın, Vatan gazetesinin, sol ile, Tan gazetesi ile ‘Demokratik Cephe’ kurmasını, hele Tan gazetesi ile bağlantılı ‘Görüşler’ dergisinde CHP’ye karşı cephe oluşturmasını engellemek, sol basını susturmak, şeklinde planlandı. 4 Aralık 1945’de güdümlü bir provokasyon ile sol basın yerle bir edildi. Tan, Yeni Dünya, La Turquie, Nor-Or gazeteleri, Gün dergisi, Beyoğlu’nda Sovyet yayınlarının satılmaya başlandığı Berrak Kitapevi yok edildi. Böylece İnsan Hakları Derneği ile CHP’den ayrılan grubun, sol ile bir ‘demokratik cephe’ oluşturması teşebbüsü sindirildi, muhalefet adeta birbirine düşman ‘sağ’ ve ‘sol’ olarak bölündü. ‘Tan olayı’ndan iki gün önce Vatan gazetesi uyarılıp saf değiştirmesi üzerine yok olmaktan kurtulmuştu. Böylece İnönü ilk raundu kazandı. ‘Anti-faşist demokratik cephe’ kurulamamış, sol basın tahrip edilmişti ama yine de İnönü’nün durumu hiç de kolay değildi. İkinci Dünya Savaşı’nın galipleri, ABD, İngiltere ve Sovyetler Birliği, Türkiye’nin Hitler Almanyası ile işbirliğini, Sovyet aleyhtar girişimlerini, Varlık Vergisi faciasını ve üstelik Karadeniz’deki Alman filosunun Ege Denizi’ne geçişine izin verilmesini unutmuş değillerdi. Bu güçler demokratikleşme noktasında Türkiye’ye baskı yapıyorlardı”⁷

Sonuçta sol ile yolunu kesin olarak ayıran Demokrat Parti, 7 Ocak 1946’da kuruldu. Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan tarafından

---

⁷ Rasih Nuri İleri, **1947 TKP Davası**, Tüstav Yayınları, İstanbul 2003, ss: 9-10

kurulan partinin genel başkanlığına Celal Bayar getirildi. Aynı gün partinin program ve tüzüğü de açıklandı. Aslında dışarıdan bakıldığında, CHP ve DP arasında önemli ve ciddi bir fark bulmak zordu.

DP programı iki ana görüş etrafında ele alınmıştı. Partinin siyasal amacı ülkede demokrasinin geniş ve ileri ölçüde gerçekleşmesini sağlamaktı. Temel hak ve özgürlüklere geniş yer verilmişti. Bu arada dernek kurma özgürlüğü vurgulanmış, tek dereceli seçim sistemi talep edilmiş ve seçim güvenliği üzerinde önemle durulmuştu. Ekonomik faaliyetlerde ise özel girişimin ve sermayenin esas olduğu belirtiliyordu. Parti, laikliği dinsizlik biçiminde algılamıyordu ve din özgürlüğünün diğer özgürlükler kadar önemli olduğunu savunuyordu.⁸

Türkiye’de bu gelişmeler yaşanırken, 2. Dünya Savaşı ertesini dünya ana hatlarıyla Doğu ve Batı diye ikiye ayrılıyor, ABD önderliğinde liberal demokrasi cephesi ve yeni oluşan Sovyet Bloğu uluslararası ilişkileri belirliyordu. Sovyetler Birliği’nin Sovyet Bloğu için çizmek istediği güvenlik sınırları, yukarıda belirtildiği üzere, Boğazlar rejiminin değiştirilmesi ve Türk- Sovyet sınırında Sovyetler lehine bazı düzenlemeler yapılmasını öngörüyordu. Bu istekler Türkiye’yi ister istemez Batı Bloğu’na yönlendirmişti. Öte yandan 1945 Nisan ayında Birleşmiş Milletler Şartı’nı hazırlayan San Francisco Konferansı, çok partili düzene geçiş için elverişli bir ortam yaratıyordu.

2. Dünya Savaşı sona ererken Türkiye bir yol kavşağına gelmişti. Türkiye 2. dünya savaşı yıllarında savaş dışı kalmışsa da, savaşın tüm olumsuzluklarını yaşamıştı. Savaşın sona ermesiyle çoğulcu, demokratik, parlamenter bir düzen kuruluyor, giderek liberalleşen ekonomik politikalarla dışa açılıyordu. Ancak Sovyet’lerle olan ilişkiler sola açılımı sınıyor, Tek- Parti zihniyeti daha bir süre varlığını sürdürüyordu.

---

⁸ Koçak, s. 141

CHP'nin ikinci olağanüstü kurultayı 10 Mayıs 1946'da Ankara'da toplanır. Kurultayın toplanmasından amaç, CHP'nin yapısında çok partili hayata uyum sağlayacak bazı değişiklikleri gerçekleştirmektir. Bu amaçla kurultayda, İnönü'nün önerisi üzerine 'Değişmez Genel Başkan' ve 'Milli Şef' sıfatları kaldırıldı ve parti tüzüğünde gereken değişiklik yapıldı. Böylece CHP'de Atatürk ile başlayan 'Değişmez Genel Başkan' geleneği tarihe karışmış oldu. Bundan böyle CHP Genel Başkanı da her dört yılda bir yapılacak parti kurultayında serbest seçimle belirlenecekti.⁹

Ancak CHP'nin bu kurultayı, çok daha önemli sonuçlar doğuracak başka değişimleri de gerçekleştirmişti. Bu kurultay, Türkiye'de çok partili sisteme geçişin temel niteliklerini belirleyen 'liberalleşme süreci'nin doruk noktasını teşkil etmektedir. 1944 Martında 'Varlık Vergisi'nin kaldırılmasında ilk izleri görülebilecek olan bu süreç, 1944 Eylül'ünde 'Varlık Vergisi'ni eleştiren yayınlarından ötürü süresiz olarak kapatılan Tasvir-i Efkar, Vatan ve Tan gazetelerinin 22 Mart 1945 günü yeniden yayımlanmalarına izin verilmesiyle bir ivme kazanır.¹⁰ Kurultayda siyasal hayatın çok partili hayata uyum sağlaması için bazı önemli değişikliklerin bir an önce yapılması gerektiği açıkça belirtildi. Buna göre sınıf esasına göre parti ve dernek kurma yasağı kaldırılacak ve tek dereceli seçim sistemi kabul edilecekti. Sonuçta 5 Haziran 1946 günü Milletvekili Seçimi Kanunu iki dereceli seçim yerine tek dereceli seçimi getirdi. Cemiyetler Kanunu'nda yapılan değişiklikle dernek ve parti kurmak için önceden izin alma koşulu kaldırıldı; sınıf esasına dayanan siyasal derneklerin yanı sıra partilerin kurulmasına izin verildi.

---

⁹ Zafer Toprak, '1946 Sendikacılığı', **Toplumsal Tarih Dergisi** Sayı 31, İstanbul, Temmuz 1996, s. 19,23

¹⁰ Gökmen, s. 172

B - YASAL SOSYALİST PARTİLERİN KURULUŞU

İşte bu konjonktür içinde Türkiye’de legal sol partilerin kurulmasına giden sürecin önu açılmış oluyordu. 14 Mayıs 1946’da Esat Adil Müstecaplıoğlu Türkiye Sosyalist Partisi’nin kuruluş dilekçesini İstanbul Valiliği aracılığıyla İçişleri Bakanlığı’na verdi. Dilekçe “Cemiyetler kanunu hükümlerine göre tesis etmiş olduğumuz, Türkiye Sosyalist Partisi adlı siyasi cemiyetin üçer nüshadan ibaret olan 68 maddelik programı, 43 maddelik nizamnamesi yüksek tetkikinize arz edilmiştir. Kanun hükümlerine tevfikan teşçili ile faaliyetine izin verilmesini saygı ile rica ederim. Esat Adil Müstecaplıoğlu, Avukat, Türkiye Sosyalist Partisi kurucularından” şeklindeydi.

Kurucu listesi de şöyle sıralanmıştır ;

Esat Adil Müstecaplıoğlu : Avukat

Macit Güçlü : Avukat

İhvan Kabacıoğlu : Camialtı atölyesinde kaynakçı ustası

Aziz Üçtay : Türk Matbuat Teknisyenler Birliği Umumi Katibi¹¹

Çok geçmeden 20 Haziran 1946’da Dr. Şefik Hüsnü Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi’ni kurar. Partinin kurucuları ;

Dr. Şefik Hüsnü Değmer : Reis ve Umum Katibi : Serbest Hekim

Ragıp Vardar : Teknisyen

---

¹¹ İbrahim Topçuoğlu, **Neden İki Sosyalist Partisi 1946 TKP’nin Kuruluşu ve Mücadelesinin Tarihi**, Kasım 1976 İstanbul, s. 27

Fuat Bileke : Kunduracı Ustası

Müntekim Öçmen : Gazeteci

Habil Amato : Diş Hekimi şeklindedir. ¹²

İki tane farklı yasal sosyalist partinin kurulması Türkiye sosyalist hareketi içindeki bir problemi ifade etmektedir. Bu iki parti de Türkiye Komünist Partisi'nin kadroları tarafından kurulmuştu. Bu durumun nedenlerini çalışmamızın içinde bulmaya çalışacağız. Yasal olanakların elvermesiyle illegal hayattan kısmen çıkarak yasal zeminde siyaset yapmaya başlayan Türkiye solunun bölünmesi, 1946 yılında işçi hareketini doğrudan etkilemiştir. Yarattıkları siyasal ve toplumsal etki itibarıyla çalışmamız esas olarak TSP ve TSEKP'yi kapsamaktadır. Ancak bu dönemde "sol" parti olarak nitelenen yedi parti daha vardı. Nihat Akkerman'ın çalışmasından çok kısa şekilde bu partilere değineceğiz. Hemen belirtelim ki partiler sol olarak nitelendirilmelerine karşın ideolojik ve örgütsel olarak herhangi bir etki yaratamamışlardır. Bu partilerin kendilerini solda ifade etmelerinin nedeni, 1946 yılında hem Türkiye'de hem de dünyada genel olarak sol kavramının sahip olduğu ideolojik hegemonyanın bir sonucudur.

---

¹² İleri, s. 73

Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi

17 Haziran 1946'da kurulmuştur. Kurucuları; E.Ruhi Balkan, M.Şükrü Tokay, N. Deliorman, A. Esenkova ve İbrahim Tokay'dır

Partinin amacı, memleketin kalkınması için İngiliz'lerin İşçi Partisi'nin programına uygun olarak demokratik teşekküller kurmaktır. Böylece; işçi sınıfının menfaatlerini ön plana alarak şehirlerde, fabrikalarda, atölyelerde ve bütün müesseselerde çalışan ve elinin emeği ile geçinen vatandaşların içtimai durumlarını ıslah etmek, işçilerin ve çiftçilerin layık olduğu kıymet ve şerefi canlandırmak ve içtimai bir nizamla bağlamak, işçi çiftçinin insani, medeni, kanuni, vatani ve milli hislerini inkişaf ettirmek, nihayet işçi ve çiftçinin istikbalini temin çarelerini aramaktır.

Türkiye Sosyalist İşçi Partisi

24 Mayıs 1946 tarihinde kurulmuştur. Kurucuları; Sabit Şevki Seren, Fehmi Ünal, Orhan Taner ve Orhan Arıburnu'dur.

Partinin amacı, komünizmin tahriklerini önlemek için vatandaşların haklarını korumak ve onlara emeklerini uygun bir durum sağlamaktır. Parti programının ana hatları, sınai ve ticari işleri sosyal prensiplere göre ayarlamak, mülkiyet ve farksız olarak şahsi mülkiyeti tanımak, işçiye insani durum temin etmek, harbe ve haksızlıklara son vermeğe çalışmak, istihsal kaynaklarının işletilmeleri neticesinde elde edilen serveti ammeye mal etmek, her nevi işçi birlikleri kurmak, işçilerin yarattığı serveti kendi mümessillerinin emaneti altında bulundurmak, bu servetin bir kısmını kendi şahsi hissesi olarak yevmiye halinde vermek, bir kısmını amme hizmetlerine tahsis ve bir kısmını da yeni istihsal sahasına yatırmak veya istihsal vasıtalarını yenilemeğe ayırmak,

kooperatiflere yer vermek, işçilerin ailevi genel durumlarıyla ilgilenmek, Cumhurbaşkanı'nı beş yılda bir defa tek seçimle seçmek, dış siyasette milletlerarası nizamata ön planda bulundurmak.

Liberal Demokrat Partisi

11 Mart 1946 tarihinde kurulmuştur. Kurucuları, Kazım Demir Arslan, Sabri Manyas, Abdülkadir Ataç, M.Suphi Kuladır.

Partinin amacı, milli sınırlar içinde yaşayan vatandaşlara iyi bir hayat sağlamak suretiyle milli bünyeyi kuvvetlendirmek ve böylece memleketi her bakımdan kalkındırmaktır. Cumhurbaşkanı olan zat iki defadan fazla seçilemeyecek, askerlik müddeti asgari hadde indirilecek, inhisarlar kaldırılacak ve ticarete serbesti esas olacaktır. Devlet ve belediyelerce işletilen müesseseler milli şirketlere mal edilecek, vergi sistemleri ıslah ve tahsilatta basit usul ihtiyar olunacak, memlekette muayyen bir nüfus ve iskan siyaseti takip ve dış siyasette birlik esası şart olacaktır.

Türk Sosyal Demokrat Partisi

26 Nisan 1946 tarihinde kurulmuştur. Kurucuları, Cemil Alpay, Mustafa Yıldız ve H.Sadik Acarlı'dır.

Partinin amacı, bütün vatandaşların hak ve hukukunu siyanet ederek Türk Devletine dünya müvanezesinde layık olduğu mevkiyi sağlamak ve idare harici siyasette beynelmencililiğe doğru bir istikamet takip etmektir.

Programın ana hatları; din, mezhep farkı gözetmeksizin bütün vatandaşlara her türlü hürriyet vermek, işçi ve çiftçilerin hayat şartlarını düzenlemek, kabinede bir Emekliler Bakanlığı kurmak, her nevi sermayenin cemiyetin yararına uygun şekilde kullanılmasını sağlamak, iktisadi ve zirai faaliyete sosyalizm prensiplere göre veçhe vermek ve müstahsil zümre arasında işbirliği temin etmektir

Sosyal Adalet Partisi

13 Eylül 1945 tarihinde kurulmuştur. Kurucuları, İhsan Temelveren, M.Zeki Korgünel ve Ziyneti Temelveren'dir. Partinin amacı, sosyalizm, adalet ve devletçilik prensiplerinin tahakkukudur. Bu maksatta ekonomik siyasette program sosyalist prensiplere göre ayarlanacaktır. Programın ana hatları; parti, bütün millete şamil olmakla beraber ilk önce kalkınması gereken işçi ve topraksız veya az topraklı çiftçi kütlesinin ihmal edilmiş olan demokratik haklarını ele alacak, milli savunma işleri Türk ırkından olanlara tahsis edilmekle beraber dış siyasette beynelmilelciliği benimseyecektir. Müslümanlık esas olmakla beraber bütün dinlere ve mezheplere hürmet olunacaktır. Mülkiyet konusunda ise, insan hayatı bakımından fena vaziyette olanları, orta duruma çıkartıncaya kadar mülkiyet, zenginler aleyhine tahdit edilecek ve fakat bu, zenginlerin imhası demek olmayacaktır. Ekonomide lüks kanun dışı edilecektir.

Çiftçi ve Köylü Partisi

24 Nisan 1946 Tarihinde kurulmuştur. Kurucuları, Sıddık Sümer, Osman Özipek ve Kemal Aydın'dır.

Partinin amacı, Türk çiftçisinin inkişafını sağlamaktır. Programın ana hatları, zirai sanayinin inkişafı için bir Milli İmece Bankası kurulacak, toprak reformu yapılarak zirai mülklerin çiftçi ailesini geçindirecek büyüklükte muhafazasını sağlamak üzere veraset ve intikal usulleri yeni esaslara göre düzenlenecek, kırtasiyecilik teferruat ve modası geçmiş idare ve bilhassa teşkilat fazlalığı ve israf temellerine dayanan bu günkü devlet sistemi esaslı bir ıslaha tabi tutulacaktır.

Ergenekon Köylü ve İşçi Partisi

21 Haziran 1946 tarihinde kurulmuştur. Kurucuları, A.Hikmet Adsız, Abbas Çelik, Kamil Denizmen, Suat Özer ve M. Cahit Ateştir.

Partinin amacı, Atatürk'ün çizdiği milli misak yolundan hareket ederek Kızılelma'nın tahakkukudur. Programın ana hatları; müstahsil ve müstehkilin servet miktarının taditi cihetine gidilecek, inhisarlar kaldırılacak, ciddi eserlerden vergi alınmayacaktır.¹³

Ancak bu partilerin hiçbiri yukarıda da belirtildiği gibi, Türkiye sosyalist hareketinin tarihinde iz bırakabilmiş değillerdir. Etkileri bakımından sadece TSP ve TSEKP tarihsel bir değere sahiptirler.

Neden iki sosyalist parti kurulduğu konusunda bir değerlendirme yapmadan önce kısa olarak TKP'nin 1946'ya kadar olan gelişimine göz atmak faydalı olacaktır. Hem TSP'nin hem de TSEKP'nin TKP kadroları tarafından kurulması, TKP'nin

---

¹³ Naki Cevat Akkermen, **Demokrasi ve Türkiye'de Siyasi Partiler Hakkında Kısa Notlar**, Ulus Basımevi, Ankara 1950, ss. 44-53

tarihsel gelişiminin içinde açığa çıkan ancak daha önce örgütsel bir bölünme düzeyine erişmeyen ayrılıkların somut bir göstergesidir. TKP tarihini ana hatlarıyla incelemek, 1946 yılında yaşanan örgütsel bölünmenin daha anlaşılır kılınması açısından önemlidir.

II- TÜRKİYE KOMÜNİST PARTİSİ TARİHİNE BİR BAKIŞ

A. TKP'NİN KURULUŞU VE KONGRELERİ

TKP'nin ilk kurucu komitesi 14 Temmuz 1919'da Sovyetler'de oluşturulmuştu. Bu komitede, Mustafa Suphi ile birlikte, Mahmut Ekşi, Ali Rıza Keskin, Osman Topçuoğlu, Mustafa Börklüce, Murat Sarı ve Kadir Erzurumlu bulunuyordu. İbrahim Topçuoğlu'nun 'Neden İki Sosyalist Parti' adlı kitabında, Ali Rıza kuruluş günlerini şu şekilde aktarmaktadır, “ 12 Temmuz 1919 günü Moskova'ya gittim. Yedi kişi toplandık, durumu inceledik; hazırlanmış 25 maddelik Kurucu Komite programını onayladık. Bu suretle, Türkiye Komünist Partisi ilk Kurucu Merkez Komitesi 14 Temmuz 1919 tarihinde kurulmuş oldu (...) Komitemiz adına Mustafa Suphi, Komintern'e giderek TKP Kurucu Komitemizi bildirdi ve kaydımızı yaptırdı.”¹⁴

M. Suphi daha sonra Moskova'dan Türkistan'a geçerek “Beynelminel Şark Tebligat Şubesi”ni kurar. Taşkent'teki komünist örgütü yeniden düzenler ve bir Türk Kızıl Ordusu oluşturur. Bu arada Azerbaycan'da Sovyet yönetimi gerçekleşince, M. Suphi ve arkadaşları Bakü'ye geçerler. TKP'nin asıl örgütlenmesi de burada gerçekleşir. M. Suphi, Bakü'de önce eski İttihatçıların kurmuş oldukları Türkiye Komünist Fırkası'nı dağıtarak, yeni bir örgütlenmeye girişir. İlk kongrenin tarihi olan 10 Eylül 1920, bu bakımdan TKP'nin resmi kuruluş tarihi olarak kabul edilir. O günden sonra örgüt, ağırlıklı olarak Türkiye ile ilgilenmeye başlar. Örgüt Bakü dışında, İstanbul'da, Zonguldak, Trabzon ve Rize gibi Karadeniz şeridinde yer almaları

---

¹⁴ Topçuoğlu, s. 60

dolayısıyla ulaşımın kolay olduğu illerde, Nahçıvan ve Kuzey Kafkasya'da şubeler açar ve her birine örgütçü militanlar gönderir.¹⁵

İbrahim Topçuoğlu 'Neden İki Sosyalist Parti' kitabında TKP'nin gerçekleştirdiği diğer kongreleri şu şekilde aktarmaktadır;

2. Kongre, İstanbul şehrinde ve 1.1.1925 tarihinde yapılmıştır ve Genel Sekreter de Şefik Hüsnü Değmer seçilmiştir.

3. Kongre, İstanbul şehrinde ve 6.2.1932 tarihindedir ve Genel Sekreter 'listeden' Şefik Hüsnü Değmer seçilmiştir.

Topçuoğlu daha sonra partinin likide edildiği 1937 yılında ve 1946 tarihinde kongreler yapıldığını ve bu kongrelerde "plenum" (plenum kararı, parti içi kararlardır ve Komintern'e onaylatılmaz) kararlarıyla Nazım Hikmet ve Mustafa Borklütce'nin Genel Sekreter seçildiğini aktarmaktadır.¹⁶ Ancak Rasih Nuri İleri 'TKP Gerçeği ve Bilimsellik' adlı kitabında bu bilgilerin eksik ve yanlış olduğunu belirtmektedir. Mesela 1937 ve 1946 tarihli kongrelerin kesinlikle yapılmadığını belirten İleri, " ... Ancak 1936 yılında partinin likidasyonu söz konusu değildi. Merkez Komitesi çalışmalarını dağınık düzen şeklinde sürdürme kararı almıştı, o kadar. Partiden ihraç edilmiş muhalefetin ise Genel Sekreter seçmesi ve bunun Nazım Hikmet oluşu bir fanteziden ibarettir, kaldı ki parti dışındaki bazı kişiler aralarında bu Gibi kararlar aldılarsa da buna Nazım Hikmet'in katıldığını sanmıyorum, böyle bir şey yoktur. Üstelik Enternasyonalin

---

¹⁵ İlhan Akdere, Zeynep Karadeniz, **Türkiye Solunun Eleştirel Tarihi-1**, Evrensel Basım Yayın, 2. Basım, İstanbul 1996, s. 112

¹⁶ Topçuoğlu, s. 15

böyle bir hareketi tasvip etmesi de söz konusu değildir. 1946'da Mustafa Borklucce'nin Genel Sekreter seçilişide de aynı fantezinin ürünüdür."¹⁷ demektir.

Bu döneme ilişkin farklı kaynakla incelendiğinde anlatımların çeşitlendiği görülmektedir. Ancak konumuz gereği ayrıntılarıyla bir inceleme kapsam dışı kalmaktadır. Ancak şunu söylemek gerekir ki 1946 yılına gelindiğinde TKP kadroları arasında ciddi çekişmeler ve bölünmeler yaşanmıştı. Cumhuriyet dönemine de kısaca göz atmak bizim açımızdan faydalı olacaktır.

B. CUMHURİYET DÖNEMİNDE TKP

Cumhuriyet kurulduğunda, Anadolu'daki (Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası) gibi sol hareketler bir yıldan fazladır tasfiye edilmiş haldeydi. 10 Eylül 1920'de Bakü'de kurulan TKP ise, başlıca İstanbul'daki Aydınlık dergisi çevresinde faaliyetlerini sürdürüyordu. (Aslında Aydınlık çevresinin 22 Eylül 1919'da İstanbul'da kurulan yasal bir de partisi vardı : Türkiye İşçi Çiftçi Sosyalist Fırkası. Bu parti, 1923 yılı sonlarına kadar, çeşitli kesikliklerle varlığını sürdürebilmiştir.) Aydınlık çevresi, Kurtuluş Savaşı'nı bir çok yazılarıyla desteklemiş; saltanatın kaldırılmasından sonra da, bu siyasal devrimin ortak üretim ve mülkiyete dayalı bir toplumsal devrimle tamamlanacağı ümidini beslemiştir. Fakat, böyle bir gelişme olması şöyle dursun, 14 Mayıs 1923'te yayımladıkları bir bildirimden ötürü, çevrenin bir çok üyeleri "hıyanet-i vataniye" suçlamasıyla tutuklanmışlardır. Tutuklananlar sonradan usule ilişkin bir nedenle serbest bırakılmışlar, ama yeni yönetimin solu hoş görmeyeceği de belli olmuştur.

---

¹⁷ Rasih Nuri İleri, **TKP Gerçeği ve Bilimsellik**, Anadolu Yayınları, İstanbul 1976, s 21

1924'te toplanan Komintern'in Beşinci Kongresi'nde, Aydınlık, milli kapitalizmle işbirliğine yatkın çizgisinden ötürü ağır eleştirilere uğramıştır. Ukraynalı bir delege (Manuilski), Aydınlık'ı Enternasyonal'in sosyal patriyotik ideolojisini izlemekle suçlamıştır. Türk temsilcileri ise, sadece devrimci milliyetçiliği desteklediklerini ileri sürerek kendilerini savunmuşlardır. Aralarında bir kaçının devlet ve belediye sosyalizmi önlemlerinden yana çıktığını, ama bu sapmaların düzeltildiğini söylemişlerdir.

TKP, 1929'da standart Komintern çizgisinde yeni bir program belirlemiştir. Bundan sonra, uzun yıllar boyunca, bu çevrenin eylemleri hakkında kamuoyuna yansıyan haberler, zaman zaman dağıtılan bildiri ve risalelerle bunları izleyen perakende tutuklamalardan ibaret kalmış; partinin toplumu etkileyecek şekilde herhangi bir çalışması görülmemiştir. Böyle olmakla birlikte, 1935'te toplanan Komintern'in Yedinci (ve sonuncu) Kongresi'nde, faşizme karşı bütün dünyada demokratik halk cepheleri kurulması kararının alınışa kadar, partililer 'burjuvazi'den çok birbirleriyle uğraşmaya devam etmişlerdir. 1936 yılından itibaren TKP'nin eylemleri en aza indirgenmiş ve bütün üyeler yığın örgütlerine katılmaya, yasal basın organlarına yazı yazmaya teşvik edilmişlerdir. İkinci Dünya Savaşı sırasında karşıt güçler arasında bir denge sağlamaya çalışan tek-parti hükümeti, Almanların Stalingrad yenilgisine kadar faşizan eğilimlere ses çıkarmadığı gibi, sol-liberal eğilimlerin kamuoyuna çıkmasını da hoş görmüştür. O yıllardaki sol yayın organlarının içeriği çok ılımlı olmuş; köy yaşamı hakkında klişeleşmiş övücü görüşlere karşılık, çağdaşlaşmak için şehirleşmenin gerekliliğini savunmak bile solculuk sayılmıştır. Savaş yılları içinde sosyalist ve demokrat unsurlar, daha çok küçük burjuva aydınları ve üniversite gençliği çerçevesinde faaliyette bulunmuşlar ve bu faaliyetin özünü de anti-faşist ve demokratik eylemler teşkiş etmiştir. Savaş sonunda ise bir "anti-faşist demokratik cephe"nin öncüsü olma çabasına girmişler ve çok partili hayata geçiş de bu yöndeki girişimleri kolaylaştırmıştır¹⁸

---

¹⁸ Mete Tunçay, **Türkiye Cumhuriyetinde Sosyalizm (1960'a Kadar)**, Sosyalist Kültür Ansiklopedisi, May Yayınları, Cilt 6, İstanbul 1979, ss1951,1954

1946'da Türkiye'nin çok partili demokrasiye geçişi, solun durumunu pek etkilememiştir. Solcuların çeşitli partiler örgütleyerek "legale çıkmak" istemelerine karşın, izin verilen siyasal eylem sınırları dar bir yelpaze içinde tutulmuş ve sol, kesinlikle bu çerçevenin dışına bırakılmamıştır. Bu kısa özetten sonra 1946 yılına geri dönerek TKP kadrolarının kurduğu iki sosyalist partiyi inceleyeceğiz.

İKİNCİ BÖLÜM

1946 YILINDA TÜRKİYE SOSYALİST HAREKETİ VE SOL BASIN

I- İKİ SOSYALİST PARTİ

1946 yılına gelindiğinde sınıf esasına dayanan partilerin kurulmasına izin veriliyordu. Ancak TKP içinde daha önce yaşanan ayrılmalar bu dönemde iyice su yüzüne çıkıyor ve iki ayrı legal partinin kurulmasıyla somutlaşıyordu. Öncelikle Rasih Nuri İleri'nin “1947 Davası” adlı kitabından döneme ilişkin yazdıklarına göz atacağız. İkinci Dünya Savaşı sonunda Büyük İttifak'ın zaferi belli olunca Şefik Hüsnü'nün “Demokratik Cephe” kurmak için hazırlıklara girmiş ve bu konuda Nail Çakırhan'a görev vermiştir. Daha sonra ise bir yasal parti kurma ve bu partiye ait yayın organlarının çıkarılması noktasında hazırlıklara başlamıştır. Ancak TCK'nın 141 ve 142. maddeleri yürürlükte iken ve 1944-1945 davaları göz önüne alındığında, Şefik Hüsnü, TKP'nin doğrudan doğruya legalleşmesini de sakıncalı bulmakta idi. Tanınmış, yetenekli ama komünistlikle damgalanmamış birisi tarafından yeni partinin kurulması gerektiğini düşünüyordu. TKP, yaptığı bir toplantıyla partiyi kimin kurması gerektiği konusunu tartışır. Getirilen Tevik Rüştü Aras ve Cami Baykurt gibi öneriler çeşitli sebeplerle kabul görmez ve bu noktada Esat Adil'in ismi ön plana çıkar. Esat Adil bu teklifi kabul eder ve 15 Mayıs 1946 günü TSP kurulur. Ancak daha sonra TKP'nin Pavli Adası'nda gerçekleşen muhalefet kongresini örgütleyen Mustafa Börklüce ve Hamdi Alev gibi isimler, Esat Adil'i etkileri altına alarak onu Dr. Şefik Hüsnü'ye karşı kışkırtmaya

başlarlar. Bu durumu gören Şefik Hüsnü ise, ‘alanı boş bırakmamak’ için kendi kadroları ile 20 Haziran 1946 günü TSEKP’yi kurar.¹⁹

Rasih Nuri İleri’nin bu anlatımından; TKP’den ihraç edilen bir kısım eski kadronun Esat Adil’i etki altına alması ve onu Dr. Şefik Hüsnü’ye karşı kışkırtması sonucu, Şefik Hüsnü’nün ikinci bir parti kurmak zorunda kaldığı sonucunu çıkarmak mümkündür. İleri, 1988 yılında görüş dergisinde yayımladığı bir makalesinde de bu durumu şu şekilde aktarmaktadır; “ (...) 1927’de TKP merkez komitesi üyesi Hüsamettin Özdoğu Arkadaşın kayın biraderi Sarı Mustafa, Hamdi Alev ve benzerleri, yani TKP’den çoktan beri ihraç edilmiş bir grup Esat Adil’in etrafını sardı ve onu Şefik Hüsnüye karşı kışkırttılar. Kendisinde Türkiye sol hareketinin lideri olma, disiplin dinlememe eğilimleri kabardı, bu yönde şartlandı. Hüsamettin Usta, ‘Aziz Yoldaş’ sıfatını unutarak, bazı yakınları ile, nasıl olsa partiye içerden hakim oluruz aldatıcı bahanesi ile, bu girişime alet oldular. Yeni kurulacak yasal partinin sapması tehlikesi karşısında Dr. Şefik Hüsnü, Esat Adil’in 15 Mayıs 1946 günü kurduğu (kendisi 4 Haziran diyor) TSP’ye alanı boş bırakmazdı, kendi öz kadrosu ile 20 Haziran 1946 günü TSEKP’yi kurdu”²⁰

İbrahim Topçuoğlu ise, dönemi anlatırken Şefik Hüsnü’yü bir parti kurması için Sertel’lerin zorladığını söyler. Topçuoğlu, yeni kurulacak partinin başkanlığı için Şefik Hüsnü’nün Mareşal Fevzi Çakmak ismini önerdiğini de söylemektedir. Bundan sonraki gelişmeler ise şöyle yaşanmıştır. Partinin başına Esat Adil’in geçmesi konusunda anlaşmaya varıldıktan sonra hızla parti programının yazılması için hazırlıklara başlanır. Bu çalışmanın içinde Dr. Şefik Hüsnü de bulunmaktadır. Parti kurulduktan sonra hızla örgütlenmeye başlar. Özellikle sendikal alanda bir canlılık görülmektedir. Ancak daha sonra, bu durumu gören Şefik Hüsnü, dizginleri ele geçirmek ve hareketi bölmek amacıyla TSEKP’yi kurarak TKP içinde yıllardır düşman olduğu “Mustafa Suphici Kadro”ya karşı harekete geçer.

¹⁹ İleri, 2003, s. 10,13

²⁰ Rasih Nuri İleri, “Yıl 1946”, **Görüş Dergisi**, Sayı 23, İstanbul 1988, ss: 34-38

“Şefik Hüsni'nün beraberinde takıp sürüklediği ve TSKEP'yi kurduğu grup, sağ-sol dönekler, Hasan Ali Ediz'ci provokatörler ve 1944 tevkifatında Mihri Belli'yi kullanarak elde ettiği gruptu”.²¹

Görüldüğü üzere Topçuoğlu, Şefik Hüsni'yü ağır ithamlarla suçlamaktadır. Ancak Topçuoğlu, Şefik Hüsni'nün neden ikinci bir parti kurduğu konusunda yeterli bir açıklama yapmamaktadır. Sadece onun “Mustafa Suphi'ci kadrolardan” ezelden beri hoşlanmadığını söylemekle yetinen Topçuoğlu, Şefik Hüsni'nün sürekli olarak sol hareketi baltalayan ve dağıtan, kariyer düşkünü biri olduğunu bütün kitap boyunca (Neden İki Sosyalist Partisi ?) anlatmaktadır. Ancak kendisinin de belirttiği üzere yeni kurulacak legal partinin Esat Adil önderliğinde kurulmasını Plenum toplantısında Şefik Hüsni de onaylamıştır.

Atilla Akarın ‘Bir Kuşağın Son Temsilcileri, Eski Tüfek Sosyalistler’ adlı kitabında, Abidin Nesimi ile ilgili bölümde şunları aktarıyor, “Bu Türkiye Sosyalist hareketinin ilk bölünmesi idi. Bunun nedenini kariyerizm ile açıklıyor Nesimi, özellikle de “Şefik Hüsni'nün kariyerizmi” ile. Bir olay anlatıyor: "Size bir vak'a anlatayım. Şefik Hüsni, Tünel'de Münir Selim'e rastlıyor, bir parti kurma teşebbüsüne geçeceğini söylüyor. Münir Selim de ona, yahu doktor Türkiye, Amerika'nın peyki olma yolunda, bu durumda senin kuracağın partiyi derhal kapatırlar, diyor. O da, biliyorum ama ne yapayım ki Esat Adil partiyi kurdu, benim kadrom nereden bakarsan bak otuz, kırk kişi. Onlar da Esat Adil'in partisine girerlerse benim hayat-ı siyasiyem tükenir, diye cevaplıyor. Bence de Şefik Hüsni, ikinci partiyi siyasi hayatının tükenmemesi için kurdu.”²²

---

²¹Topçuoğlu, s. 27-32

²² Atilla Akar, **Bir Kuşağın Son Temsilcileri-Eski Tüfek Sosyalistler**, İletişim Yayınları, İstanbul 1989, ss: 146-151

Aynı Kitapta, Hayati Tözün ise “Başlangıçta Şefik Hüsni illegalden çıkıp, ayrı bir parti kurma yanlısı değildi. Hatta TSP’yi Esat Adil’in kurmasında mutabıktılar. Fakat Esat Adil bencillik taslamaya başlayınca ayrı bir parti kurmaya mecbur kaldı. Esat Adil’in çevresini çeşitli nedenlerle TKP dışında bırakılmış ve TKP’ye kinleri olan adamlar sarmıştı, özellikle İstanbul kanadı. İşte Esat Adil’in çevresini bu düşman unsurlar çevirince o da birden doğal lider pozlara giriyor. Bu durumun önünü almak içinde Şefik Hüsni mecburen legal politikaya giriyor. TKP’ye kızgın ve kinli olanlar da TSP’de bir klik olarak toplanmışlardı” şeklinde aktarıyor.²³

Mustafa Göksu ise,”Sosyalist birikim iki farklı dokuydu. Bir tarafta TKP’de bulunarak bilgi, bilinç edinip partizan düzeyde olanlar, diğer tarafta o güne kadar sosyalist harekette kenarda gezmiş, az bilinçli, kesin disiplinsiz ve 1946’ya kadar nerede oldukları bilinmeyen ‘turfanda sosyalistler’... bu iki taife yağ-su örneği aynı kaptı kaynaşmazlardı. TSEKP’ni kuran Şefik Hüsni ve arkadaşları tarihsel örgütlerde başı çekmiş, kanıtlanmış liderlerdi. TSP’yi kurup liderliğe soyunan Esat Adil ise, o güne kadar bürokrat kesimde yerini korumuş, neden sonra İmrallı Cezaevi’ndeki bazı hümanist davranışlarıyla sosyalistliğini ancak duygusal çizgilerle gün yüzüne çıkaran biriydi. Liderliği şüpheliydi. Zaten iki taraf fikir birliği içinde değildiler” demektir.²⁴

Hem Hayati Tözün hem de Mustafa Göksu 1946’da TSEKP içinde yer almışlardı. TSP içinde yer alan Muammer Erol ise Esat Adil’i şu sözlerle savunmaktadır; “Bakın mesela, Esat Adil Amerikan yardımını savundu derler. Evet doğrudur. Ama nasıl ? Bir defa bu Amerikan taraftarı olmak değil tabii. Ama o, toplum kalkınmasında bazı dış yardımların üretici güçlerin gelişmesine yararı olacağı kanaatindeydi. Esat Adil, Türkiye’nin iç ekonomik dengelerinin yetersiz olduğunu

---

²³ Akar, s. 21

²⁴ Akar, s. 78

düşünüyordu. Ama bunu emekçi sınıfın yararlanacağı tarzda düşünüyordu. Herhalde Marshall planında olduğu gibi değil”²⁵

Dr. Hulusi Dosdoğru ise, iki partinin program itibarıyla çok farklı olduklarını bu durumun sendikal örgütlenmeye ilişkin anlayışlarda görülebileceğini belirterek iki partinin birleşmesi konusunda şunları söylemiştir; “Yaşadıkları sürece bu iki sosyalist partinin birleştirilmesi için gösterilen çabaların çoğu Esat Adil’in partisinden gelmiştir. TSEKP bu çağrılara katılmış, ancak uzlaşma sağlanamamıştır. Çünkü TSP, birleşmek için, mevcut iki partiden kendilerini feshetmeleri şartını koşmuştur. Oysa böyle bir yanlış taktik ancak iktidarın işine yarayacağından, TSEKP, asla feshe yanaşmamıştır.”²⁶

SSCB Bilimler Akademisi tarafından hazırlanan Ekim Devrimi Sonrası Türkiye Tarihi adlı kitapta bu iki partiye ilişkin “Mayıs-Haziran 1946’da Türkiye İşçi Çiftçi Partisi, Türkiye Sosyalist Partisi ve Türkiye Sosyalist İşçi Partisi kuruldu. Bu partilerin programları, onların sahte demokratizmini ve reformculuğunu kanıtlıyordu. Bu sırada tek ilerici yasal parti, 1946 Haziran’ında kurulan Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi idi. Bu partinin lideri, Türkiye işçi sınıfı davasının seçkin savaşçılarından Doktor Şefik Hüsnü Değmer’di. TSEKP’nin program ilkeleri, demokratizm, sosyalizm, yurtseverlik, enternasyonalizm, barış ve laikliği öngörüyordu (madde 1-5). Programda, üretimde halk denetimine, belli başlı sanayi ve ulaştırma dallarının uluslaştırılmasına önemli yer veriliyordu. TSEKP programında “partimiz emekçi yığınlarının çektiği sıkıntıların başlıca nedeni olan işçilerin sömürülmesine son vermeye, gerçek sosyalist demokrasi için Oelverişli koşulları yaratmaya ve tüm büyük üretim araçlarını devletin yönetimine vermeye kesinlikle karalıdır” deniyordu. Bu, SSCB’nin yaşanan bu gelişmeye ilişkin tavrının ne olduğunu bir nebze açıklayan bir durumdur. Fakat hemen

---

²⁵ Akar, s. 85

²⁶ Akar, s. 90

belirtmek gerekiyor ki Akademi'nin hazırladığı bu kitapta TSEKP programı olarak verilenlerin bir kısmı TSEKP'nin değil TSP'nin programına aittir.²⁷

Bu konuda son olarak Emin Karaca'nın anlatımına yer vereceğiz. Karaca TSP'nin plenum kararıyla ve Şefik Hüsnü'nün de onayıyla kurulduğunu vurgulayarak, parti kadrolarının mevcut özgürlük ortamına fazla güvenmediklerini ve bu dedenle yeraltındaki kadroyu teşhir edebilecek politik teşkilatlanmaya girişmediklerini belirtiyor. Bunun yerine işçi örgütlenmesi ön plana alınmıştı ve bu işin başında Hüsamettin Özdoğu vardı. Karaca devamında “Binlerce işçinin aynı gün mensup olduğu iş kolundaki sendikaya kayıt yaptıkları görülmüştü. Bu gelişmeyi yer altında izleyen TKP'nin öteki yöneticileri, uzun yıllardır süre gelen gizli örgüt içi sürtüşmeleri tekrar gündeme getirerek, Özdoğu-Börklüce-Müstecanaphoğlu üçlüsünün, Şefik Hüsnü'nün Türkiye Komünist Hareketindeki karizmatik liderliğini sarsmaya başladıkları konusunda kasıtlı tahriklere giriştiler. Bu tahriklere kapılan ve gerçekten demokratik bir ortamın geldiğine inanan Şefik Hüsnü, kendisinin de katıldığı parti plenum kararıyla kurulmuş olan TSP'nin karşısına TSEKP'yi kurarak çıktı. TSEKP, TSP'den farklı olarak politik teşkilatlanmaya hız verdi. Sendikal örgütlenme anlayışı da TSP'den farklı olan TSEKP, işyeri esasına dayalı mahalli sendikalar kurmaya başladı. Partinin sendikal örgütlenmesinin başında bulunan eski bir TKP militanı olan Ferit Kalmuk bir yandan işçi sınıfının yerel sendikalar bünyesinde örgütlenmesini sağlarken diğer yandan da partinin yayın organları olan Sendika ve Yığın dergi ve gazetelerinde TSP'nin sendika ve parti anlayışıyla tartışma ve polemige giriyordu.”²⁸ şeklinde yazmaktadır.

---

²⁷ SSCB Bilimler Akademisi, **Ekim Devrimi Sonrası Türkiye Tarihi 2**, Bilim Yayınları, İstanbul, ss:19-20

²⁸ Emin Karaca, “**Aldatıcı Bir Özgürlük Ortamında İki Sosyalist Parti**”, Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, İletişim Yayınları. Cilt 6. İstanbul, ss

Birbirine neredeyse taban tabana zıt bu aktarımlar döneme ilişkin bir değerlendirme yapmayı oldukça güçleştirmektedir. Ancak bu meseleye ilişkin yazılan bütün yazılar Rasih Nuri İleri ve İbrahim Topçuoğlu'nun kitaplarını referans alarak yazılmıştır. Burada kimin haklı olduğu konusunda bir değerlendirme yapmak elbette ki bizim meselemiz değildir. Ancak başta da belirttiğimiz gibi 1946'daki sendika ve yayın organları kendi dönemlerinden sonra ciddi etkiye sahip olmaları açısından oldukça önemlidir. Bu durumda bu sendika ve yayın organlarının ardında bulunan siyasi iradelerde bizi ilgilendirmektedir.

A. TÜRKİYE SOSYALİST HAREKETİNDE İKİ KARAKTER

1. DR. ŞEFİK HÜSNÜ DEĞMER

1887'de Selanik'te dünyaya geldi. Orta öğrenimini M.Garoud Koleji'nde yaptı. Yüksek öğrenim için Paris'e giderek Fen ve Tıp fakültelerinde okudu. Sinir ve ruh hastalıkları eğitimi gördü. Paris'te bulunduğu sırada Jön Türklerin faaliyetleriyle yakından ilgilendi. Türkiye'ye döndüğünde 1912 Balkan Savaşı'na katıldı. Daha sonra Birinci Dünya Savaşı'na katılarak Çanakkale Cephesi'nde Tabib Yüzbaşı olarak görev yaptı. 1919 yılında ilk sayısı Berlin'de çıkan 'Kurtuluş' dergisini yayınlayan grubun başına geçerek 20 Eylül 1919'dan itibaren dergiyi İstanbul'da yayınlamaya başladı. Dergi çevresiyle birlikte 22 Eylül 1919'da Türkiye İşçi Çiftçi Sosyalist Partisi'nin kuruluşunu sağladı. TKP'nin 10 Eylül 1920'de Bakü'deki Birinci Kongresinde listeden Merkez Komite üyeliğine ve Merkez İcra Komitesi 1. Sekreterliğine seçildi. 1921 yılı başlarında Mustafa Suphi'lerin katledilmesinden sonra Türkiye Komünist Hareketi'nde yaşanmaya başlayan dağınıklık ortamında Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası'nın 1922'de Ankara'da toplanan 2. Kongresinde; bazı araştırmacılara göre, gıyabında Merkez Komitesi Büro Üyeliği'ne seçildi. Kurtuluş dergisini hükümetçe kapatılmasından sonra

Haziran 1921'de grubuyla birlikte çıkarmaya başladığı *Aydınlık* dergisinde, bilimsel sosyalist öğretinin yaygınlık kazanması doğrultusunda yazılarını sürdürdü.

Dr. Şefik Hüsnü *Aydınlık* dergisinde, devrim, devrimin biçimi, sosyal devrim ve kadınlar, halkçılık, Türkiye'de işçi sınıfının durumu konularında yazılar yazdı. Marksist öğretinin temel kuramları ışığı altında toplumun değişik sınıf ve tabakalarının analizini yaparak, düşünürlerin değinmek gereğini bile duymadıkları sorunları aydınlığa çıkardı. Komünist Enternasyonal dergisinde B.Ferdi imzasıyla çıkan yazılarında, Cumhuriyetin ilk yıllarında siyasal iktidarın iç ve dış kapitalizm karşısındaki tutumu, komünist hareketin özellikleri, Serbest Fırka olayının iç yüzü vb konuları işledi.²⁹ Bu yazılarında Türkiye'de sınıfların mevzilenişine, Kurtuluş Savaşı'na, sosyal devrime, işçi sınıfının ekonomik ve sosyal örgütlenme sorunlarına çözümleyici yaklaşımlarda bulundu. Aynı zamanda bilimsel sosyalist teorinin sorunlarını *Aydınlık Külliyyatı*'ndan çıkan tercüme telif, broşür ve kitaplarında ele aldı. 1923 yılı 1 Mayıs kutlamalarının ardından, dağıttıkları bir bildiri nedeniyle arkadaşlarıyla birlikte tutuklandı. Kısa bir süre sonra serbest bırakıldı. 1 Ocak 1925'te İstanbul'un Akaretler semtindeki evinde TKP'nin İkinci Kongresi'ni topladı. Kongrede MK üyeliğine ve TKP genel sekreterliğine seçildi. Şubat 1925'te Şeyh Sait önderliğindeki Kürt Ayaklanması üzerine çıkarılan *Takrir-i Sükun*'a dayanılarak *Aydınlık* başta olmak üzere partinin bütün yayın organları kapatılıp kadro ve üyeler tutuklanmaya başlayınca yurt dışına çıktı. Ankara İstiklal Mahkemesi tarafından gıyabında 15 yıl kürek cezasına çarptırıldı. Yurt dışındayken TKP'nin Viyana'da bir dış bürosunu oluşturdu. Bu büroda 1926 Mayıs'ında TKP'nin Konferansını topladı. Ülkede Vedat Nedim sekreterliğinde faaliyet gösteren İcra Komitesi'nin yetersizliğinin tespit edildiği Konferansın ardından 1927 yılı başlarında kimlik ve kılık değiştirerek Türkiye'ye döndü. Vedat Nedim'in faaliyetlerini yetersiz bularak kendi sekreterliğinde ikinci bir İcra Komitesi kurdu. Kendisinden habersiz ayrı bir İcra Komitesinin kurulup faaliyete geçtiğini anlayan Vedat Nedim'in elindeki bütün parti evrakıyla birlikte polise başvurması üzerine, ünlü 1927 Komünist Tevkifatı başlatılınca tutuklandı. Yargılama

---

²⁹ Zihni T Anadol, *Şefik Hüsnü Yazıları Yaşamı Yoldaşları*, Sosyalist Yayınlar, İstanbul 1994, s: 92

sonucunda 18 ay hapse mahkum oldu. Nisan 1929'da tahliye oldu. Hemen yurt dışına çıktı. Bu tarihten 1939 yılına dek Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde yaşadı. 1928-1935 yılları arasında Komintern'in Yürütme Komitesi üyeliğini yaptı. Komintern'in yayın organlarında, daha çok dünya komünist hareketi üzerine yazıları çıktı. 1939'da Türkiye'ye dönünce Birinci Dünya Savaşı yıllarındaki Rütbe ve Nişanlarıyla Tabib Yüzbaşı olarak 1941-1943'de yedek askerlik yaptı. 1946'da TSEKP'yi kurdu. Altı ay sonra Parti kapatılınca tutuklandı. 5 yıl hapis cezasına çarptırıldı. 1950 affıyla hapisten çıktıktan sonra TKP yöneticisi olarak 1951'de tekrar tutuklandı. Yargılama sonunda 5 yıl hapse mahkum edildi. Hapis cezasından sonra sürgün cezasını çekmekteyken Manisa'da 1959 yılında öldü.³⁰

2. ESAT ADİL MÜSTECAPLIOĞLU

Sosyalist harekete, TKP geleneğinin dışından gelerek katılan, Türkiye Sosyalist Partisi kurucusu, gazeteci ve hukukçu Esat Adil Müstecenaplıoğlu, 1904'de Balıkesir'de doğdu. Müderris Ali Efendi'nin oğludur. İlk ve orta öğrenimini Balıkesir'de yaptı, Kuvay-i Miliye'nin ilk direniş merkezlerinden biri olan Balıkesir'de 1919'da Vasıf Çınar ve arkadaşları tarafından çıkarılan İzmir'de Doğru gazetesinde işçi olarak çalıştı. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Ankara Hukuk Fakültesi'nde okudu. Fakülte'deki ilk öğrenci derneğinin kuruluşuna katıldı ve derneğin başkanlığını yaptı. Fakülte'yi bitirdikten sonra, hukuk eğitimine devam etmek için Belçika'ya gitti. Buradaki eğitiminin asıl konusu ceza ve ıslahevleri oldu. Brüksel'deyken, o dönemde henüz sağ olan İkinci Enternasyonal'in liderlerinden Emil Vandervelde'in konferanslarının dinleyicisi oldu. Kısa sürede, Vandervelde'in temsilcisi olduğu, İkinci Enternasyonal'in sosyalizm anlayışının etkisinden sıyrıldı.

---

³⁰ Emin Karaca, **Eski Tüfeklerin Sonbaharı**, Gendaş Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1999, ss: 253-256

1931’de Türkiye’ye dönerek memleketi Balıkesir’e yerleşti. Balıkesir Halkevi Başkanı oldu. Bir yandan günlük Savaş gazetesi’ni çıkarırken, bir yandan da Savaş Kitabevi’nde sosyalizm sorunlarıyla ilgili kitaplar yayınladı. Savaş Kitabevi’nin İlim ve Hayat Serisi’nden Bugünün İçtimai Mezhepleri, Sosyalist Şefler ve Sosyalizm, Bolşeviklik-Faşistlik ve Demokrasi, Medeni ve Siyasi Hürriyetler vb. Kitaplarını çıkardı. Balıkesir işçi ve köylüleriyle yakın ve sıcak ilişkiler kurdu. 1933’te Balya madenlerindeki işçilerin grevini örgütledi. Maden işçilerinin seslerini duyurabilmeleri için Balıkesir’de bir “Açlık Yürüyüşü” düzenlemelerine önyak oldu. Grevci işçilerin başlattıkları “Açlık Yürüyüşü”nü kentteki kolordu komutanına Ankara’dan verilen “durmazlarsa yürüten işçileri tenkil (kıрма) etmesi” direktifi üzerine gereksiz yere işçi kanının dökülmemesi için Balıkesir’e 30 km kala durdurdu. Bu olaydan sonra dönemin tek parti yöneticileriyle arası iyice açıldı. Diğer yandan, Balıkesir’in CHP bölge müfettişi Tefik Fikret Sılay, yöredeki etkinliğini devlete kanalize etmek amacıyla, yasal yaş sınırını doldurmadığı halde milletvekili olmasını önerdi. Esat Adil reddetti. Üzerindeki baskılar iyice artınca Ankara’ya giderek Temyiz Başsavcı Yardımcılığı görevine başladı. Ardından adliyede başka görevlerde bulundu. 1942’de daha önceden kuruluşunu hazırladığı İmralı Modern Cezaevi’nin müdürlüğüne getirildi. Cezaevi müdürlüğü sırasında mahkumlara karşı gösterdiği insanca ve anlayışlı davranışları yüzünden sevildi. O sırada ilişkide olduğu TKP ilk Kurucu Komite ve Merkez Komite üyelerinden Sarı Mustafa (Börklüce) birlikte, Türkiye’ye olası bir Nazi saldırısına karşı, Mudanya dağlarında anti-faşist gerilla savaşı vermek için adam, malzeme ve silah sağlanması konularında hazırlık yaptı.

İmralı’daki görevinden sonra cezaevleri müfettişliğine getirildi. Bu görevi sırasında da devrimci çevrelerle ilişkisi sürdü. Başta Nazım Hikmet, Hikmet Kıvılcımlı ve Kemal Tahir olmak üzere, 1938 Harp Okulu ve Donanma davalarından hapis yatmakta olan devrimcilere, hapishane koşullarının iyileştirilmesi ve kitap ulaştırılmasında yardımcı oldu. 1944’te dönemin tek anti-faşist gazetesi olan Tan’da “Adiloğlu” takma adıyla kroniklere yazmaya başladı. Gerçek kimliğinin öğrenilip

işinden atılacağını öğrenince kendisi istifasını verdi. Cami Baykurt ve Sabahattin Ali'yle birlikte günlük yeni Dünya gazetesini yayınladı.

Cemiyetler Kanunu'nda yapılan değişiklikler üzerine TKP'nin Plenum kararıyla kurucu kadrosu önceden hazır olan TSP'yi 14 Mayıs 1946'da kurdu. TKP'den, bu legal parti için görevlendirilen Mustafa Börklüce ve Hsamettin Özdoğu'yla birlikte oluşturulan Politbüro ile işçilerin daha çok ekonomik ve sosyal düzeyde örgütlenmesine hız verdi. Partinin yayın organı olan Gerçek gazetesi ve Gün dergisinde yazdığı başyazılarında; meslek yıllarından burjuva devlet aygıtını ve bürokrasiyi çok iyi tanıyan biri olarak tak parti diktatörlüğünün yapay olarak yarattığı, pek güvenli olmayan özgürlük ortamında bulduklarının bilinciyle, sosyalist kadroların harcanmamasına yönelik pratik faaliyetler önerdi. Şefik Hüsnü'nün kendisinin de ortak oyunun bulunduğu TKP'nin Plenum kararıyla kurulan TSP'ye karşı TSEKP'yi kurmasıyla aralarında polemik doğdu. Çatışmanın asıl ve ciddi olan bölümü işçi sendikalarını "yatay mı- dikey mi" kurulması gerektiği konusunda odaklaştı. Sonunda, birleşme hazırlıkları içindeyken, 16 Aralık 1946'da her ikisi de, partileri, onlara bağlı sendikaları ve yayın organları kapatılarak tutuklandılar. Dava sonunda TKP ile organik bağı olmadığından hem kendisi hem de partisi beraat etti.

Emin Karaca, Esat Adil'in, Sabahattin Ali'nin davasına müdahil olarak katıldığını ancak Milli Emniyetten ölüm tehdidi alınca davadan çekildiğini aktarmaktadır.

1950 yılında TSP'yi ikinci kez kuran Esat Adil, partinin yayın organı olan Gerçek gazetesini günlük olarak çıkarmaya başladı. Parti faaliyetlerini sürdürürken, 1952'de tekrar kapatılarak hem kendisi hem de diğer yöneticileri tutuklandı. 1955'te beraat ettiler. Adliyedeki görevinden ayrıldığı 1944'ten itibaren sürdürdüğü avukatlık mesleğini devam ettirerek, devrimcilerin, demokratların, yoksul işçi ve

köylülerin – çoğu kere ücretsiz olarak – davalarını üstlendi. 1958’de evinde banyoda iken şüpheli bir şekilde öldü. ³¹

B. TÜRKİYE SOSYALİST PARTİSİ

1. PARTİNİN İLKELERİ

Türkiye Sosyalist Partisi programındaki temel ilkeler şu eksen üzerine kurulmuştur.

- Türkiye Cumhuriyeti devletini tam bir halk devlet haline getirmek. Halka kendi kendini idare etmesi için gerekli olan siyasi, iktisadi ve içtimai şartları kanunlarla yaratmak, TSP bu prensibiyle demokrattır.(madde 1)

- Türkiye halkının refah, kültür, sağlık, ve adalet seviyesini yükseltmek, vatandaşların ferdi gelişmelerini köstekleyen bütün sebepleri ve bu bakımdan mevcut her türlü iktisadi ve içtimaa, adaletsizliği ortadan kaldırarak emek ve kabiliyetleri değerlendirmek, TSP bu prensibiyle sosyalisttir. (madde 2)

- Millet: Tarihin seyri içinde doğan ve gelişen ülke, dil, iktisadi hayat, kültür ve anane beraberliğidir. Bu beraberliğin siyasi ve iktisadi tam tam bir hürriyet ve bağımsızlıkla devamını sağlamak ve başka milletler için de bu hakkı tanımak, TSP bu prensibiyle milliyetçidir.

- Halkı siyasi ve iktisadi bağımlılıktan, iç ve dış sömürüden kurtarmak. Bu suretle sosyal adaleti ve gerçek demokrasiyi gerçekleştirmek. Halkı emperyalistlerin ve sömürücülerin saldırılarından korumak için bütün

---

³¹ Karaca, s. 274-276

dünya halklarıyla işbirliği yapmak. Bu maksatla içtimai ve kültürel teşkilatlar kurmak. Harbin nedenlerini ortadan kaldırıp, hür ve bağımsız halklardan mürekkep bir dünya rejimi kurmak için her vasıtaya başvurarak mücadele etmek, TSP bu prensibiyle enternasyonalist ve barışçıdır. (madde 4)

- Tabiat üstü bir varlığa inanmak ve ya inanmamak hususunda fertlerin mutlak bir vicdan hürriyetine sahip olmaları ve bu hürriyetin her türlü tezahürü karşısında devletin tam bir tarafsızlık muhafaza etmesi laisizmin felsefi bir neticesidir, TSP bu prensibiyle laikdir (madde 5)

Programın diğer bölümlerinde, Partinin ülkede demokratik rejimi kuracağı, temel hak ve özgürlükleri tanıyacağı, emek hakkını işçilerin çıkarlarını koruyacağını, özel mülkiyete dokunmamakla birlikte, büyük tarım alanlarını ve tekellerle küçük bir azınlığın elindeki büyük üretim araçlarını ve sanayi kuruluşlarını millileştireceği açıklanmaktadır.

2. PARTİNİN YAYIN ORGANLARI

Partinin yayın organları Gerçek gazetesi ve Gün dergisidir. TSP'nin öncülüğünde kurulan sendikalar ise; Türkiye Tekel İşçileri Sendikası, Türkiye Deniz İşçileri Sendikası, Türkiye Mensucat İşçileri Sendikası, Türkiye Demir ve Çelik İşçileri Sendikası, Türkiye Basın ve Basın Makineleri İşçileri Sendikası ve Tramvay İşçileri Sendikası. Partinin sendikal örgütlenme konusundaki sorumlusu ise Hüsamettin Özdoğudur. Partinin sendikalarla olan ilişkisi ise Nizamnamenin 34. maddesinde “Parti kendi prensiplerine uygun kültür, spor ve hayır müesseseleriyle mesleki cemiyet ve sendikaların kuruluş ve faaliyetlerini desteklemek konusunda her türlü yardım ve gayreti gösterir” şeklinde belirtilmiştir. TSP, sendikaların hiçbir ilde şubeleri bulunmasa da Türkiye ölçeğinde çalışma gösterecek şekilde örgütlenmesini ve tüzük yapısının böyle olmasını savunuyordu.³²

Parti kurulmadan yayına başlayan Gün dergisinde Esat Adil, “Türk sendikalizminin gelişmesini destekleyecek bir siyasi parti kuruluncaya kadar” yapılması gerekli işler hakkında şu görüşleri ileri sürüyordu; meslek örgütlerine bağlanmak, bu örgütlere özgürce gelişmelerine olanak tanımak, iş ve işçilikle ilgili yasa ve tüzüklerin, yönetmeliklerin, koruyucu ve işçileri sıkıntıdan kurtarıcı bir öz kazanmasına çalışmak, devlet koruyuculuğunun da işçinin refah, kültür ve sağlığını gözeten ve arttıran bir karakter taşımasını gözetmek gerekir.³³

TSP'ye göre, işçi sınıfı toplumsal mücadelelerin itici gücü olacaktır ve bu ancak sınıfın sendikalar altında örgütlenmesi ile mümkündür. Sınıfın lider kadroları Türkiye'nin köylü davasını idrak etmeye zorunludur. Bu zorunluluk da işçi sınıfı ile

---

³² Dimitır Şişmanov, **Türkiye İşçi ve Sosyalist Hareketi**, Belge Yayınları, İstanbul 1978, ss. 154,156

³³ Kemal Sülker, **1946 Sendikacılığı**, Sosyalist Kültür Ansiklopedisi, May Yayınları, Cilt 6, İstanbul 1979, s. 202

köylüler arasında bir düşünce ve mücadele bağının kurulması gerekliliğine işaret etmektedir. Bunun da ötesinde, işçi sınıfı kendi meselesini köylülerin kurtuluş ve kalkınma davası ile birleştirmek zorundadır. Sınıfın devrimci ve ideolojik partisi, aynı zamanda köylülerin de biricik partisi olduğunu kanıtlamak zorundadır. Köylülüğün sorunlarını çözebilecek biricik güç işçi sınıfıdır. Ne var ki liderler tek başlarına sorunu çözmeye muktedir değildiler. Köylülerin varlığını ve büyük gücünü ihmal edenler, toplumsal ve devrimci mücadelelerinde yenilgiye mahkumdurlar.

Hüsamettin Özdoğu'ya göre partinin asıl amacı "şimdiye kadar mevcudiyeti inkar edilen" işçi sınıfının menfaatlerini korumak ve demokrasi cephesinde atılan adımlarda bu sınıfın rolünü belirtmektir. Bu amaçla partinin niyeti "kesif işçi kitlelerinin bulunduğu sanayi istihsal mıntıkları"nda örgütlenmektir. TSP diğer partilerden hem "teşkilat hususunda, hem prensip bakımından" ayrılmaktadır³⁴

Gerçek gazetesinin sloganı "Emeğe Hak, Emekçiye Hürriyet" şeklindeydi. Gazete kendi tanımına göre , "Hak davası güder, siyasi sabah gazetesidir" başyazarı Esat Adil'dir. Gazete sendikaların ve bazı siyasi partilerin programlarını yayınlıyor, işçi ve sendika haberlerine yer veriyordu. Yazarları arasında Rasih Nuri İşeri, Sabahattin Ali ve Aziz Nesin de bulunuyordu.

Gün dergisi ise 3 Kasım 1945'ten itibaren Esat Adil tarafından yayınlanmıştır. Yazarları arasında Cami Baykut, Sabahattin Ali, Aziz Nesin, Hasan Tanrıkkurt, Lütfiye Güçlü, Mustafa Börklüce, Hüsamettin Özdoğu, Sait Faik Abasıyanık, Rıfat Ilgaz, Oktay Akbal, Fethi Giray, Kemal Sülker, Attila İlhan gibi isimler vardır. Dergide sendikalardan haberler veriliyor. TSP yöneticilerinin üye ve işçiler için düzenlenen konferanslarda yaptıkları konuşmalar yayınlanıyordu. Elimizde Gün ve Gerçek gazetelerine ait sayıların büyük bölümü ne yazık ki bulunmamaktadır. Ancak

---

³⁴ Gökmen, s. 179

İbrahim Topçuoğlu'nun "*Savaş Yarası- Anı 1*" adlı kitabında Esat Adil, Mustafa Börklüce ve Hüsamettin Özdoğu'nun bu gazetelerde yazdıkları makalelere yer verilmiştir. Esat Adil'in özellikle 'Türk Sendikalizmi', 'Sendika Düşmanları' ve 'Sosyalistçe Millet ve Milliyet Anlayışı' adlı makaleleri önemlidir. Yine Mustafa Börklüce'nin 'Realite Düşmanları', 'Tük Sosyalistlerine Öğütlerim', 'Diyalektik Materyalizm ve İdealist Felsefe', 'Taktik Değil Strateji', 'Sendikaların Kuruluşu Münasebetiyle' 'İdeoloji Krizi' ve 'Kundakçılar Sahnede' isimli makaleleri yayımlanmıştır. Bu yazılar hem sosyalizmin sorunlarına ilişkin hem de TSEKP ile bu yazılar üzerinden bir polemik sürdürülmekte idi.

3. ESAT ADİL'İN YAZILARINDAN ÖRNEKLER

Esat Adil 'Türk Sendikalizmi' adlı makalede, "Türk sendikalizminin Meşrutiyet ve Cumhuriyet devirlerinde birbirine benzeyen aksak alayım ve sık sık uğradığı sarsıntıları dikkatle gözden geçirecek olursak bunun sebeplerini bulmakta hiç de zorluk çekmeyiz. Bu sebeplerin birincisi, içi kütesinin kendi kendini ne siyasi, ne de mesleki bakımdan organize etmek fırsatını bulamamış olmasıdır. Sebeplerden ikincisi ise devlet müdahale ve himayesinin ilmi olmayan görüşlere ve işçi hayatının iç yüzünün bilinmeyişinden doğan sakat ölçülere dayanmasıdır. İşte başlıca bu iki sebeptir ki Türk sendikalizmi diğer demokrat memleketler sendikalizminin yarattığı merhalelere ulaşamamış ve çok defa da gelişmeler değil, gerilemeler yapmıştır. İşçi sınıfı, Türk sendikalizminin gelişimini destekleyecek bir siyasi parti kuruluncaya kadar, meslek örgütlerine bağlanmak, bu örgütlere özgürce gelişmelerine olanak tanımak, iş ve işçilikle ilgili yasa ve tüzüklerin, yönetmeliklerin, koruyucu ve işçileri sıkıntıdan kurtarıcı bir öz kazanmasına çalışmak, devlet koruyuculuğunun da işçinin refah, kültür ve sağlığını gözeten ve arttıran bir karakter taşımasını istemek öyle sanıyorum ki isteklerin en hayırlısıdır" şeklinde yazarak sendikal alana ilişkin görüşlerini ifade ediyordu.³⁵

---

³⁵Esat Adil, Türk Sendikalizmi, İbrahim Topçuoğlu, *Savaş Yarası Anı 1* içinde, İstanbul 1977, s. 127,129

'Sendika Düşmanları' adlı yazısında TSP'nin sendikal anlayışını ve kurulan sendikaların örgütsel yapısını özetlemekteydi ; "Çok uzun yıllar bakımsız, dağınık, teşkilatsız ve rehbersiz bir ömür sürmüş olan işçi sınıfı nihayet son günlerde kendine gelir gibi oldu. Bir kaç ihtilalci siyasi partinin içinde toplanmaya ve kadrolaşmaya imkan buldu. Yine kendi öz varlığı içinden çıkarabildiği bazı bazı rehber kadroların yardımıyla da sendikalaşma yolunda bir iki adım atabildi...Asıl dava, asıl mesele işçilerimizin teşkilatlanmasıdır, meslek ve emek haklarını kendi kendine koruyabilir bir kuvvet haline gelmesidir. Görünüşte pek basit olan bu problem tatbikattaki bir takım zorluklar ve yanlışlıklar yüzünden kolayca çözülememektedir.

İşçi sınıfının meslek birlikleri, yani milletlerin kullandıkları tabirle, sendikanın halinde toplamanın ve teşkilatlandırmanın demokratça bir yolu ve inkılapçı bir metodu vardır. Bunun dışında bir yol ve metod takip edenlerin gayreti işçi sınıfının birleşmesini geciktirmek, teşkilatlanmasını zorlaştırmaktan başka hiç bir işe yaramayacaktır. Bu beynelmilel sendikacılık metodunun kendi milli ve içtimai bünyesinin hususiyetleri de göz önünde tutulmak şartı ile tatbik şekli ancak şöyle olabilir:

1- Sendika tabirini işçi meslek birlikleri için en uygun bir isim olarak kabul etmek ve bunun dışında işçiyi şaşkırtıcı, parçalayıcı isimler altında teşkilatlanma hevesinden vazgeçmek

2- Türkiye'deki bütün istihlal ve işletme şubelerini yek diğerinden ayırt edip bu şubeleri kati olarak tespit etmek.

3- Aynı istihsal ve ya işletme şubesine bağlı bütün işçilerin meslek menfaatlerini temsil etmek üzere Türkiye çapında sendikalar kurmak. Aynı istihsal ve ya işletme şubesinde çalışan fakat gördüğü iş bakımından ayrı bir meslek zümresine mensup olan işçileri de buldukları istihsal ve ya işletme sendikasına bağlamak

4- Aynı istihsal ve ya işletme mevzu üzerinde işçi toplulukları bulunan vilayet ve kazaları tıpkı bir siyasi parti teşkilatı gibi şubeler halinde Türkiye çapındaki bu sendikalara bağlamak

5- Türkiye'nin istihsal ve işletme şubeleri sayısının hiç olmasa yarısı kadar sendika kurulduktan sonra, bu sendikaların her birinin, kendi azası arasında seçecekleri bilfarz , onar murahhasın müşterek teşebbüsleriyle “Türkiye Sendikalar Federasyonu” adı altında federasyon meydana getirmektir”³⁶

Esat Adil'in aktaracağımız son yazısı ‘Sosyalistçe Millet ve Milliyet Anlayışı’ ise TSP'nin milliyetçiliğine vurgu yapması açısından oldukça önemlidir. Bu yazı, Esat Adil'in Marksizm'i kavrayışına ilişkin de ipuçları vermektedir. Esat Adil, Türkiye koşullarına uygun, Sovyet anlayışının kopyası olmayan bir sosyalizmden bahsetmektedir. Burada şunu sormak gerekmektedir. TSP ve TSEKP arasındaki bölünmenin nedeni sosyalizme ilişkin ideolojik bir anlaşmazlığın ürünü olabilir mi? Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in, çok doğal olarak politik eğilimlerini yönlendiren, Komintern'le olan çok yakın ilişkisi ve Esat Adil'in “milli”lik vurgusunun böylesi bir ideolojik ayrışmanın zeminlerini yaratmış olması olasıdır. Kendisiyle yaptığımız görüşmede Rasih Nuri İleri, bu yönlü bir ideolojik ayrımın olmadığını söylemiştir. İleri, aslında yaşanan ayrılığın sebebi olarak, Komintern'de yaşanan gelişmelerin Türkiye'ye yansımalarını göstermektedir.

---

³⁶ Esat Adil, 'Sendika Düşmanları' , Topçuğlu, 1977 s. 130,132

Esat Adil bu makalesinden geniş bir bölüm aktarıyoruz.

“Azası ve genel sekreteri olmakla büyük gurur duyduğum TSP programının ana prensiplerinden birinin de milliyetçilik olduğunu öğrenenlerden bir çoğunun hayrete düştüklerini ve bir çoğunun bu hayretlerini açıklamaya lüzum gördüklerini haber almaktayım.Bunların bir kısmı ile tanışmak ve münakaşa yapmak fırsatı buldum. İçlerinde Marksizmi az çok tetkik olmuş olanları ikna etmek şüphesiz daha kolay oldu.

Bir sosyalist partisinin veya bir sosyalistin millet varlığını kabul etmesini hakiki olarak milliyetperver geçinmesini hayret ve hatta hiddetle karşılayanları asla yadırgamamak gerekir. Çünkü hayretin sebebi, Marksizm ve sosyalizm üzerine doğru bir bilgiye sahip olmamaktan, hiddetin sebebi ise millet ve mülkiyet mefhumları üzerinde yanlış tarifler hakkın inhisarcılık güdülmekten ileri gelmektedir.Marksçılar hiç bir zaman millet inkar etmiş değillerdir. Bilakis, millet Marksizmin kabul ettiği yegane müstakil varlıktır. Millet anlayışını ve milliyet duygusunu saçma sapan tariflerden kurtarmış olan yine bizzat Marksizmdir.

Milliyet öyle bir ideolojidir ki, millete verilen manaya göre değişir. Bir Marksistin millet anlayışı ile bir hapisten millet anlayışı arasındaki farklar onların milliyetçilikleri arasındaki farkların aynısıdır.

Bir sosyalistin milliyetçi oluşuna niçin hayret ediyorlar ? Çünkü onlar, sosyalizmin ne olduğunu bilmiyorlar. Haksız ve menfur itirafların tesirinden kendilerini kurtaramayanlar sosyalistleri millet, milliyet, vatan düşmanı sanıyorlar.

Eğer onlar bilseler ki, sosyalizm: Her milletin kendi milli ve siyasi sınırları içinde gerçek bir bağımsızlığa taraftardır ve hiç bir milletin - küçük veya büyük zayıf veya kuvvetli – diğer hiç bir millet tarafından dokunulamamazlığı prensibini kabul etmiştir(...)

Dünyada hiç bir insan, kendi milletini bir Marksist kadar sevemez. Çünkü başka hiç bir mezhep kendi toprağına ve her şeyden önce kendi milletine bağlanabilmek için Marksizm kadar realist bir görüş ve idealist bir iman kaynağına malik olmamıştır. Marksizm, bize her şeyden önce insanı ve insan olarak da her şeyden önce kendi mensup olduğu milleti sevmesini öğretmiştir. Bütün Avrupa'nın son mukavemet ve milli kurtuluş hareketlerini tetkik etmiş olanlar bunun böyle olduğunu kabule mecburdurlar(...)³⁷

Esat Adil bu makalede millet ve milliyet kavramlarının sosyolojik içeriğı üzerinden Marksist bakış açısıyla değerlendirmeler yapmıştır ve sosyalizm anlayışı noktasında bir tartışmanın da başlatıcısı olmuştur.

“TSP'nin en ön plana çıkan niteliğı, "milli" ve "bağımsız" kimliğidir. Türkiye'nin ihtiyaçlarının özgülüğüne inanılmış, yürütülecek siyasetin ilkeleri bu özgülüğe uygun olarak belirlenmeye çalışılmıştır. Parti programında kendini gösteren bu kimlik, Gün ve Gerçek'te yazılanlarla desteklenmiştir. Parti üyesi olmamasına rağmen Gün ve Gerçek'e katkıda bulunan Mehmet Ali Aybar'ın sosyalizmin özgülüğüne ve Sovyetizmin tek muhtemel biçim olmadığına dair kaleme aldığı yazı, bunun en iyi örneklerinden biridir.

---

³⁷ Esat Adil, Sosyalistçe Millet ve Milliyet Anlayışı, Topçuoğlu, 1977, s. 118,120

TKP geleneği ile doğrudan bir bağı olmayan Esat Adil'in adı, Türkiye'de sosyalist siyasetin bağımsız adları arasında sayılır. Cemil Meriç de farklı bir kanattan onun asli kaygısının "bize mahsus sosyalizm" olduğunu vurgular. Esat Adil'in kendisi de Aziz Nesin'le yaptığı bir görüşmede partinin "milli" kimliğini vurgulamaya çalışacaktır”³⁸

Esat Adil bu röportajda “partinizin ideolojisi nedir ?” sorusuna şu şekilde cevap veriyor; “Partimizin ana prensipleri demokrasi ve sosyalizmin ilmi hüviyetini terkip eden içtimai, iktisadi unsurlardır. Netice itibarı ile bu ideoloji, sosyalizmdir. Sosyalizm, bizim için milli bir meseledir. Türkiye'nin iktisadi yapısı, mutedil, anlayışlı, müsamahalı bir sosyalist temele muhtaçtır. Biz sosyalizmi, kendi memleketimiz için münhasıran bir amale hareketi değil “işçi, köylü, küçük burjuvazi ve bunların içinden yetişmiş münevverler birliği” olarak kabul ediyoruz. Bu milli zaruretin herkesçe anlaşılabilmesi için size açık bir mukayese yapacağım. İngiltere'de Sosyalist Parti'si iş başındadır. Bu parti doğrudan doğruya amale sınıfına dayanmaktadır. Çünkü İngiltere halkının yüzde 49'u işçidir. Buna mukabil oranda köylü nispeti ancak yüzde 6.6'dır ve İngiliz Sosyalist Partisi'nin İngiltere'de bir amale partisi olması doğrudan doğruya bu sınıfa dayanması zaruridir ve mantıkidir. Halbuki Türkiye'nin işçi sınıfı, Türk halkının ancak yüzde 8.3'ü kadar olduğu halde, buna mukabil köylümüz nüfuzumuzun yüzde 81.8'ini teşkil etmektedir. Görülüyor ki parlamenterist bir sistem içinde, köylüyü işçi sınıfının içine alamayan hiç bir sosyalist parti, realist bir politika takip etmiş sayılamaz. Netice olarak, TSP itidal ve teamül şartlarını elden bırakmamak sureti ile işçi sınıfını, köylü ve küçük burjuvazinin inkılapçı bir önderi ve bu üç esaslı halk kütlesini de birbirine iktisadi ve içtimai bir perçin ile bağlanmış bir kütle haline getirmek davasındadır”

“Sizin partinizin sosyalizm anlayışı nedir” sorusuna ise “biz, sosyalist davayı milli bir dava olarak kabul ediyoruz. Ve kendi memleketimizin sosyalist bir

---

³⁸ Özgür Gökmen, s. 167

içtimai nizama geçebilmek için yapmaya mecbur olduğu bir çok şeyler vardır. İşte bizim vazifemiz, Türk milletinin bu günkü iktisadi ve içtimai şartlarını sosyalist bir nizama geçişe müsait surette olgunlaştırmaya ve hazırlamaya çalışmaktan ibarettir. Bizim sosyalizm anlayışımız, ilmi esaslara yani ilmi sosyalizme dayanır. Siyasi programımız ise, kendi memleketimizin realitesine dayanır.

“Aynı zamanda hem milliyetçi, hem de nasıl beynelmilelci olabiliyorsunuz?” sorusuna ise Esat Adil “Bizim için millet vakası kati bir meseledir. Ancak milli politika anlayışı millet anlayışına dayanır. Öyle milli politikalar vardır ki, kendi milletinin bedbahtlığına ve perişanlığına gider. Aynı zamanda, diğer milletlere huzur veren, hem kendi milletine bağlı kalmak, onu yükseltmek, hem de başka milletlerle içtimai ve iktisadi, kültür beraberliği ve dostluk içinde yaşamak bizim milli, politika anlayışımıza uygundur. İşte biz bu manada vatanperver çizgileri içinde başka milletlerle müsavi ve şerefli münasebetler tesisine taraftarız. Milletler sahasında, ne başkalarına efendi olmak ne de başkalarına köle olmak zilletine katlanabiliriz.”³⁹ Şeklinde cevap vermektedir.

4. TSP’NİN SEÇİMİ PROTESTOSU

TSP 21 Temmuz 1946 gün yapılan seçimlere katılmaz. Fethi Tevetoğlu TSP’nin 1946 seçimlerine katıldığını yazmışsa da bu doğru değildir.⁴⁰ Benzer şekilde Niyazi Berkes de TSP’nin 1946 seçimlerine katıldığını ve hiç milletvekilliği kazanamadığını yazar.⁴¹ TSP neden seçimlere katılmadığını bir bildiri yayınlayarak kamuoyuna açıklamıştır:

---

³⁹ Aziz Nesin, **Esat Adil’le Görüşme**, Başdan Gazetesi 2.Sayı, 17 Temmuz 1948

⁴⁰ İlhan Darendelioğlu, **Türkiye’de Komünist Hareketleri**, Erenler Matbaası 1973 s: 403

⁴¹ Niyazi Berkes, **Unutulan Yıllar**, İletişim Yayınları, İstanbul 1997, s: 367

“Yurttaşlar, TSP Merkez İcra Komitesi aşağıda yazılı sebeplerle milletvekili seçimine iştirak etmemek kararı vermiş ve bu kararından Türk milletini haberdar etmeyi lüzumlu görmüştür.

1- Parti programımızın 32. maddesi seçim hakkında şu prensimi ihtiva etmektedir.“ Seçim, 18 yaşından yukarı bütün yurttaşların, subay ve erler de dahil olmak üzere devlet idaresine bilvasıta iştirakini temin eden demokratik bir sistemdir.” Halbuki seçim kanunu rştne ermiş ve her türlü medeni ve hukuki ehliyete kavuşmuş 18-22 yaş arası yarım milyondan fazla vatandaşın siyasal haklarını tanımamakta, aynı zamanda yüz binlerce subay ve eri Türk vatandaşlık sıfatının en yüksek, en şerefli ve en demokratik vazifesini görmekten mahrum etmektedir.

2- Parti programımızın 33. maddesi seğimlerde “Nisbi Temsil” sistemini kabul etmiştir. Nisbi temsile dayanmayan bir seğimden demokratça neticeler beklenemez. Seçim dairelerinin nisap harici kalmış reyleri için – ki hepsi bir araya getirilince milyonlar tutar- seçim kanunu hiç bir tedbir ve usul ihtiva etmemektedir.

3- Bununla beraber yine parti programımız seğimlerin mutlak bir serbestlik ve hürriyet içinde yapılmasını amirdir. Partimiz bu serbestlik ve hürriyetin maddi manevi sebeplerle ihlal edilmiş olduğuna kanidir.

4- Milletvekili seçimi demek, Türk milletinin kendi mukadderatı üzerindeki salahiyetlerini dört yıl müddetle bir kaç yüz yurttaşa devretmesi demektir. Bu, uzun bir müddeti araştırma, soruşturma, teşkilatlanma işidir. Millet, tek parti sisteminin uzun yıllar gelmiş olan tazyik ve itikafından henüz

kurtulmuş gibidir. Kendini toparlamaya, teşkilatlandırmaya vakit bırakılmamıştır. Büyük Millet Meclisi seçimin müstacelen yapılması kararını vermiş, CHP’de bu işi tertiplemiş olmakla müttehemdirler. Partimiz, tarih önünde ve millet önünde bu ithamı yaparken bu hareketin Türk Demokrasisi’ni sık boğaz etmekten başka bir şey olmadığını açıklamayı da vazife sayar.

5- TSP, millet vekili seçimlerine iştirake karar vermiş olan diğer siyasi partilerin, CHP’nin ve hükümetinin maksatlı arzusuna bilerek uyduklarını ve böyle iştirak kararı vermiş olmakla, Türk Demokrasisi’nin gelişmesine engel olduklarını beyana mecburdur(...)

TSP bütün bu mülahazalar ve haklı sebeplerle milletvekili seçimine ademi iştirak kararını vermiş ve bu kararıyla halk kitlelerinin ölmez ve inkar edilemez haklarına, gerçek demokrasiye bağlılığını teyit etmiştir. Türk milletinin top yekün saadet ve selametli zümrelerin refah ve iktidarına değil, en geniş manasıyla, emeğinin karşılığını henüz elde edememekte olan büyük halk kütlelerinin refah ve iktidarına bağlıdır. Partimizin mevcudiyet ve faaliyeti bu idealimizin teminatı olacaktır. Yaşasın gerçek demokrasi. Yaşasın Büyük Türk Milleti ⁴²

C. TÜRKİYE SOSYALİST EMEKÇİ VE KÖYLÜ PARTİSİ

1. PARTİNİN PROGRAMATİK İLKELERİ

Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi’nin programında yakın ve uzak hedefler ayrı ayrı sıralanmıştır. Programın dördüncü maddesinde partinin başlıca gayeleri;

---

⁴² İleri. 2003, s. 99-102

a- Memleketin ekonomik, politik ve sosyal hayatının bütün gelişmelerinde, emekçi halkın demokrasi ve hak hürriyetlerinden gerçekten faydalanmalarını, iç ve dış siyasetin tayininde doğrudan doğruya söz sahibi olmasını sağlamak

b- Türkiye emekçi ve köylüsünü ve tabii müttefikleri olan sosyal zümreleri “ırk, mezhep farkına, deri rengine ve yerli ve ya muhacir olmalarına bakmaksızın yerli ve yabancı sermayedarların (kapitalistlerin) istismarlarına, siyasi tahakkümlerine karşı korumak ve irticaa, faşizme karşı sistemli bir mücadele yürütmek

c- Milleti, teşkilatlı ve demokratik bir bünyeye kavuşturarak, bu sarsılmaz temel üzerinde, milli istikbalimizi gereği gibi sağlamlaştırmak

d- Emekçi ve köylü yığınlarının, gittikçe daha geniş ölçülerde teşkilatlanmalarına ve iktisadi, siyasi hareketlere girişmelerinde yardım sureti ile, memlekette sosyalist bir cemiyete geçiş şartlarını olgunlaştırmak, şeklinde sıralanmıştı.

Partinin faaliyet programının ikinci maddesinde ise partinin uzak gayeleri açıklanmıştı: Emekçi halkın sömürülmesine son verilecek, büyük üretim araçları millileştirilecek, demokratik sosyalizm rejimi kurularak bütün vatandaşlara yüksek bir yaşama seviyesi sağlanacaktı. programın üçüncü maddesinde ise partinin yakın görevleri sıralanmıştı: Sosyalist toplumun kurulmasını sağlayacak ekonomik halk devletçiliği gerçekleştirilecek, devletin ekonomik politikası ve faaliyeti emekçi yığınlar tarafından

düzenli olarak denetilecek, böylece Türkiye’de sosyalizmin kurulmasına doğru yönelen demokratik bir emekçiler rejimi uygulanacaktır.

Programın dokuzuncu maddesi sendikal alana ilişkin partinin yönelimini göstermektedir: Partimizin üzerine almış olduğu siyasi ödevlerin en başında, el ve kafa emeğiyle milli varlığımızın devam ve gelişmesini sağlayan şehirli ve köylü müstahsil kitlelerin hak ve menfaatlerini korumak, onların demokratik vasıtalarla mukadderatımızın tayininde ve devlet teşkilatının sevk ve idaresinde, üzerlerine düşen içtimai ve siyasi vazifeleri layıkıyla görebilecek bir siyasal olgunluk seviyesine yükseltmek ve bu suretle demokrat cumhuriyet idaresine, milletin ve belli başlı kitlelerin bilfiil yürüttükleri ileri bir halk idaresi mahiyeti kazandırmak işi gelir. Fabrika işçilerinden, zanaatkarlardan ve ziraat amelesinden, her sahadaki bilginlere, doktorlara, mühendislere, öğretmenlere ve gazetecilere varıncaya kadar, memleketin en değerli ve çalışkan vatandaş yığınlarını içine alan bu emekçi halıkının ihtiyaçlarını tatmin etmek, her çeşit meşru dileklerini yerine getirmek, iş ve geçinme şartlarını gittikçe iyileştirmek ve kolaylaştırmak için, parti her an elinden gelen gayreti sarfedecek, sendikalarda teşkilatlanmalarına fiili yardımda bulunacak, doğrudan doğruya siyasal mücadelelere atılmak azminde bulunan en şuurlu, atılğan tabakalarına kendi saflarında yer verecektir. Zira TSEKP çalışan halk yığınlarının öz siyasi mücadele teşkilatıdır.⁴³

TSEKP kısa zamanda, İstanbul’un dışında, Ankara, İzmir, Samsun, Zonguldak, Adana, Gaziantep’te örgütlenir. Partinin yayın organları haftalık ‘Sendika’, aylık ‘Yığın’ dergileridir. Ayrıca Ankara’da Zeki Baştımar’la Yaşar Çölün çıkardıkları ‘Söz’, Adana’da ‘Başak’ dergisi ve İzmir’de Abdullah Danış’ın yönettiği ‘Havadis’ gazetesi partinin yayın organları arasındaydı.⁴⁴ TSEKP örgütlendiği illerde 30 tane işçi

---

⁴³ Şişmanov, s. 156

⁴⁴ Aclan Sayılğan, **Türkiye’de Sol Hareketler**, HareketYayınları, 2. Baskı, İstanbul 1972, s. 281

sendikası ve 5 tane İşçi Sendikaları Birliği kurdu. Sadece İstanbul'da 10.000 işçiyi örgütlemeyi başardı ⁴⁵

2. TSEKP'NİN İŞÇİ FAALİYETLERİ

a. Partinin Sendikal Örgütlenmesi

TSEKP tarafından kurulan sendikalar ise; **Adana'da:** Adana İşçi Sendikaları Birliği, Adana İplik ve Dokuma İşçileri Sendikası (AİDİS), Adana Terziler Sendikası, Adana İnşaat İşçileri Sendikası, Adana Deri İşçiler Sendikası. **Ankara'da:** Ankara İşçi Sendikaları Birliği, Ankara Madeni İşçiler ve Makine İşçileri Sendikası, Ankara Terziler sendikası, Ankara İnşaat İşçileri Sendikası, Ankara Fırın ve Un İşçileri Sendikası, Ankara Şoför ve Oto Tamir İşçileri Sendikası. **Eskişehir'de:** Serbest Sanayi İşçileri Sendikası. **İstanbul'da:** İstanbul İşçi Sendikaları Birliği, İstanbul İnşaat İşçileri Sendikası, İstanbul Ayakkabı ve Deri İşçileri Sendikası, Güzel Sanatlar Kol ve Kafa İşçileri Sendikası, Basın ve Yayın Kol ve Kafa İşçileri Sendikası, Bakırköy Bez Fabrikaları İşçileri Sendikası, Tekel İşçileri Sendikası, Tütün İşçileri Sendikası, Maden Sanayii İşçileri Sendikası, Şoförler Sendikası. **İzmir'de:** İzmir İşçi Sendikaları Birliği, İzmir Terziler Sendikası, İzmir Ayakkabı İşçileri Sendikası, İzmir Müessese Ticarethane ve Esnaf Müstahdem Sendikası, İzmir Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası, İzmir Basın Yayın Kafa ve Kol İşçileri Sendikası, İzmir Tütün İşçileri Sendikası. **İzmit'te:** Kocaeli İşçi Sendikaları Birliği, Kocaeli Selüloz Sanayii İşçileri Sendikası, Kocaeli nakliye İşçileri Sendikası. **Zonguldak'ta:** Maden Kömür Havzası Sanayii İşçileri Sendikası. **Samsun'da:** Tütün İşçileri Sendikası, Samsun İşçi Sendikaları Birliği

46

---

⁴⁵ Bilal Şen, **Şefik Hüsnü Yazıları Yaşamı Yoldaşları**, Sosyalist Yayınlar, İstanbul 1994, s. 88

⁴⁶ Şehmus Güzel, **Türkiye'de İşçi Hareketi Yazılar-Belgeler**, Sosyalist Yayınlar, İstanbul 1993, s. 296,297

TSEKP bir çok sendikanın yapılanmasında etkili olmuştur. Özellikle Sendika gazetesi doğrudan işçi ve sendika hareketine yönelik olması nedeniyle bu dönemde ön plana çıkmıştır. “1946 sendikacılığı döneminde sendikal gelişmeleri ayrıntılarıyla kapsayan yayın organı sendika dergisiydi. Sendika, sınıf sendikacılığının yayın organıydı. Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi yörüngesindeki bu dergi, 2. Dünya Savaşı ertesini 1946 sendikacılığı diye bilinen sendikal yapının ana eksenlerini oluşturdu. 20’li yılların amale Teali Cemiyeti ile 1947’de başlayan ve 1952’de Türk-İş’in kuruluşuyla biçimlenen örgütsel yapılanmada bir ara model oluşturdu.”⁴⁷

TSEKP ana Nizamnamesi’nde “iç örgütlenmesi”ni düzenleyen 25. maddesi “sendika hareketleri bürosu”na da yer vermiştir. TSEKP, bu büro aracılığıyla bir çok sendika kurulmasında faal bir rol oynamıştır. Bu oluşumda Ferit Kalmuk ve Hadi Malkoç isimleri en başta gelmektedir. İstanbul İşçi Sendikaları Birliği (İİSB) bu ikisinin önderliğinde 22 Haziran 1946’da kurulmuş ve H.Malkoç başkan, F.Kalmuk genel sekreterlik görevini almışlardır. H.Malkoç İİSB’nin 1946’da çıkardığı “Bize Göre Görüşler” isimli broşürün yazarıdır. Bu broşürde İİSB’nin amacı şöyle tanımlanmıştır. “Türkiye işçi sınıfını basmakalıp kandırma ve yıldırma edebiyatına vaatlere ve kendinden olmayanların düşmanca hesaplarına alet olmaktan kurtarmak” F.Kalmuk ve H.Malkoç öncülüğünde İİSB kısa sürede bir çok yeni sendikanın kurulmasını sağlamıştır. Çok sayıda işçi bu sendikalara ve TSEKP’ye üye olmuştur.

Sendikalar ve işçilerle ilişkiler TSKEP Merkez Daimi İcra Komisyonu’nun önem verdiği konuların başında gelmektedir. İcra Komisyonu “emekçi üyelerin” iyi yetiştirilmesi için çaba sarf etmektedir. Teşkilata yayınladığı bir tamimde “seçilen konferansçılar tarafından emekçi üyelerin esaslı bir biçimde yetiştirileceklerini bildirmişti”. Bu amaçla TSKEP,TSP gibi işçi ve emekçilere İİSB ve ya bağlı sendika binalarında ders ve konferanslar düzenlemekte, onları sosyalizm ve sendikacılık konusunda eğitmektedir. Dönemin militanlarının anlattıklarına göre, sendikaların

---

⁴⁷ Toprak, age s.19

kurulmasıyla, eylem ve uğraşlarına işçi katılımı tahmin edilmeyen boyut ve yoğunluğa ulaşmıştır. Bu çerçevede Sendika isimli haftalık gazete çıkarılmıştır. İİSB ve sendikalarının yayın organı olarak Sendika 31 Ağustos 1946'daki birinci sayısı ile yayın hayatına başlamıştır. 14 Aralık 1946'da 16. sayısını çıkaran Sendika iki gün sonra 16 Aralık 1946'da İstanbul sıkıyönetim Komutanlığınca TSP, TSKEP; sosyalist sendikalar ve diğer yayın organlarıyla birlikte kapatılmıştır.

b. İşçi Kulübü

Burada değinilmesi gereken bir nokta daha var TSEKP bu sendikaların dışında farklı bir kurumsal yapılanmaya daha gitmişti: İşçi Kulüpleri. Ekim ayının ilk yarısında kurulan kulüp İstanbul İşçi Sendikaları Birliği'nin Koruyuculuğunda meydana getirildi. Bu kulübün amacı 12 Ekim 1946 tarihli Sendika Gazetesinde, Sağlıkçı rumuzuyla yazılan yazıda açıklanmıştır.

İşçi Kulübü 1946 Ekim ayının ilk yarısında kuruldu. Bu kulübü önemli yapan durum kendi alanında ilk yapılanma olmasıydı. Bu bize TSEKP'nin sendikal hareket içindeki özgüllüğünü göstermektedir. Kulübün amacı, işçiler arasındaki dayanışmayı, deneylerden ortaklaşa yararlanmayı sağlamaktır. İşçi sınıfını kültürlü ve meslek bilgileri yükseliş gücünün hak ve özgürlüğünü koruyacak örgütlü bir duruma getirmektir. İşçi kulüpleri “sporcu işçi kitlelerine sevdirecek onların beden kabiliyetlerinin gelişmesine yardım edecek, gövdelerini çelikleştirip yorgunluk ve hastalık temayüllerini önleyecek, düşünce ve ahlak seviyesini yükseltecek” birer okuldu. Böylece çalışma saatleri dışında her işçi, kulübüne gidip boş zamanını değerlendirecek, güzel vakit geçirecek, vücudunu geliştirip yetenekli olduğu alanlarda becerisini arttıracak, arkadaşlarıyla birlikte güzel sanatların herhangi bir dalında yeteneğini ortaya koyacak; okuyacak, konferans dinleyecek, tiyatrodan oynayacak, resim ya da heykel yapacak, müzikle uğraşacaktı. İşçi kulüplerine sendikalı olsun olmasın her yurttaş girebilecek ve

kulübün sağladığı olanaklardan imkan nispetinde yararlanacaktı. Diğer özel spor kulüplerine ve kuruluşlarına maddi imkansızlıklar nedeniyle giremeyen, ancak kapıdan bakan yurttaşlar, işçi ve köylü çocukları, kadınlar, sendikalı arkadaşlarının kendilerine sağladıkları işçi kulüplerine hiçbir kayda bağlanmaksızın girebileceklerdi. İşçi kulübü yalnızca iki ay açık kalabildi.⁴⁸

c. TSP İle Sendika Polemiği

Şefik Hüsnü'nün 'Sendika'nın ilk sayısında yazdığı 'Memleketimizde Sendikacılık' adlı makale, hem TSEKP'nin sendikal anlayışını ifade etmesi hem de doğrudan TSP'yi hedef alması bakımından önemlidir. Şefik Hüsnü 'Sendika'da benzer şekilde TSP ile polemik yaptığı bir çok makale yazmıştır. Burada sadece yukarıda bahsedilen makaleyi örnek olarak vereceğiz;

Şefik Hüsnü bu makalede 1946 yılına gelene dek işçi hareketinin seyrini şu şekilde özetlemektedir. "Kapitalistçe gelişmeye çok geç başlamış olan, memleketimizde bu güne kadar işçi sınıfının inkılapçı partisiyle sendikası arasındaki fark, vazife taksimi lüzumu, layığı veçhile anlaşılammıştır.

Az çok sendika mahiyetinde bir çok işçi teşekkülleri kendilerini parti sanmışlar ve parti ismi takınmışlar; muhtelif siyasi partiler de muhtelif zamanlarda kendi tabiiyetleri altında işçi cemiyetleri veya birlikleri kurmaya özenmişlerdir.

---

⁴⁸ Sağlıkçı, 'İşçi Kulüpleri', **Sendika**, sene 1, sayı 7

Birinci cihan harbinin mütareke devresinde, geçici olarak bir varlık göstermiş olan, İştirakçi Hilmi'nin Sosyalist Parti'si hakikatte İstanbul bölgesinin bir nakil işçileri sendikasıdan başka bir şey değildi; ve sarf ettiği bütün faaliyetlerde sendikacılık ödevleri çerçevesi inde kalmıştı. Aynı devrenin sonlarında Halk Partisi'nin bazı aylıklı adamları tarafından kurulmuş olan Türkiye Amale Birliği bir işçi cemiyetleri federasyonu görünüşünde ileri sürülmüş olmakla beraber, hakikatte yeni hükümet partisinin emekçi kütleleri arkası sıra sürüklemeye mahsus siyasi bir şubesi mahiyetinde idi. Kısa bir zamanda foyası meydana çıktığından idare edenlerin mürettep bir hareketle çekilmeleriyle işçi ortada kalmış ve dağılmaya mecbur olmuştu.

Yine o sıralarda işçi menfaatlerini korumak için teşkilatlanmak ihtiyacı duyan, Şirketi Hayriye işçileri bir emek cemiyeti kuracak yerde İşçi Fırkası adı altında faaliyete geçmişler; tabiatıyla hiçbir iş yapamadan dağılmışlardı. Bunlar geçmiş zamanlara ait işçi hareketinin, aklımıza gelmiş en tipik, kötü ve zararlı tezahürlerdir.

Bu saydıklarımızdan başka zaman zaman oportünist faaliyetlerine rağmen az çok inkılapçı bir karakter taşıyan Amale Teali Cemiyeti'ni ayrı tutmak yerinde olur. Bu sonuncu teşekkül de 1928 senesi Heyet Vekile kararı ile set edilmiş olup al'en kapalı bulunmaktadır.

Maatteessüf bu gün de bu çeşit bazı teşebbüslerle yeniden karşılaşmaktan çok üzülmüyoruz. Bereket versin ki karşı sınıf karına bocalamalara, sendelemelere ve netice olarak da kıymetli bir zaman kaybına sebep olmaktan başka bir şeye yaramayan bu gelişigüzel veya kötü maksat mahsulü teşebbüsle, umumi akışa nispetle, lafı edilmeye değmeyecek kadar zayıf ve tesirsizdir. Bu gün artık emekçiler derme çatma tekliflere kulak asmıyor; ehliyetleri ve dürüstlükleri hakkında, iş sahasında, müspet bir kanaat edinmedikçe, kendisine yol göstermek iddiasında olanlara yüz vermiyor

20 sene süren bir baskı ve durgunluk devresinden sonra, iki ay kadar evvel yeni bir hamle yapan, sendika hareketi bu kısa zaman içinde büyük bir canlılık göstermiş ve dikkate değer gelişmeler kaydetmiştir. Geçmişe nazaran göze çarpan en büyük sağlamlık alameti, vücut bulan sendikaların, doğrudan doğruya emekçi tabakalarıyla daimi temas içinde çalışmak ve işletmelerle sıkı bir tarzda bağlı kalmak kaygısının hakim olmasıdır.” Makalenin devamında Ülkedeki işçi sınıfının ve üretim alanlarının yapısına dönük kimi tespitler yapan Şefik Hüsnü son bölümde TSP'nin sendikal anlayışını “binayı çatıdan yapmaya başlamak” sözleriyle eleştiriyor. Şefik Hüsnü'ye göre TSP ülke ölçeğinde sendikalar kurmaya çalışmakla verili koşulları yeterince kavramadığını göstermekteydi. İşçi sınıfını sanayi şubelerine göre örgütlemek izlenebilecek en iyi yoldu. Şefik Hüsnü daha sonra bu sanayi şubelerinde örgütlenen işçilerin Şehir Sendika Birlikleri ve Federasyon'larda birleşeceğini yazıyordu⁴⁹

3. PARTİ'NİN YAYIN ORGANLARI

a. Söz Gazetesi

İlk sayısı 15 Mayıs 1946'da yayınlanan 15 günlük derginin başlığının altında “fikir sanat ve tenkit dergisi” ibaresi bulunmaktadır. Künyede, “Sahibi Asaf Ertekin- Yazı İşleri Md. Ve Umum Neşriyatı İdare Eden Yaşar Çöl” yazmaktadır. Dergi 7 sayı çıkmış, son sayı 1 Aralık 1946'da yayımlanmıştır. Derginin yazarları arasında Zeki Baştımar, Behice Boran, Adnan Cemgil, Müntekim Ökmen, Cahit Külebi, Enver Gölçe, Niyazi Berkes, Zeliha Yakuplu, Hulusi Dosdoğru, P. Naili Boratav gibi isimler bulunmaktadır.

---

⁴⁹ Şefik Hüsnü, 'Memleketimizde Sendikacılık', **Sendika**, Yıl 1, sayı 1

Dergide sanat ve edebiyat üzerine çıkan yazıların dışında, işçi sorunları, bilimsel nitelikli yazılar, seçim hakkı ve demokrasi, basın özgürlüğü, düşünce ve ifade özgürlüğü, üniversiteler ve sendikal örgütlenme üzerine yazılar yayınlanmaktaydı. Başyazılar birinci sayfada “Sözcü” imzasıyla yayınlanmaktaydı. Derginin en arka sayfasında “Kitaplar ve Dergiler Arasından” adlı bölümde çeşitli kitap ve dergilerin tanıtımları yapılmaktaydı. Ayrıca dergide çok sayıda çeviriye de yer verilmişti. Ayrıca hem Türk hem de yabancı çok sayıda yazar ve şairin eserleri parçalar halinde yayınlanmış, hayatları üzerine yazılar yazılmıştır.

b- Yığın Dergisi

On beş günlük düşün ve sanat dergisidir. Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden Adil Yağcıdır. İlk sayısı Ekim 1946’da çıkmıştır. Yazarları arasında şiirleri ile M. İlhan Berk, Ö.F. Toprak, Cahit Irgat, Ali Karasu (A.Kadir), Orhan Kemal, Kemal Bilbaşar, Abidin Dino gibi isimler bulunmaktadır. Dergi altı sayı çıkabilmiştir. Dergide Türk ve yabancı yazar ve şairler üzerine denemeler yayınlanmıştır. “Dünyadan haberler” bölümünde güncel gelişmelerden bahsedilmiştir. Derginin sayfalarında “Sendika” gazetesinin ilanı da görölmektedir. Dergi 16 sayfa halinde yayımlanmaktaydı.

c- Sendika Gazetesi

TSEKP’nin yayın organları arasında esas olarak doğrudan bir işçi gazetesi görümünde olan ‘Sendika’ Türkiye’de işçi basınının ilk ve en önemli örneklerinden bir tanesidir. Sendika’nın ilk sayılarında sahibi ve neşriyat müdürü olarak Adil Yağcı gösteriliyor. 9. sayıdan itibaren sahibi ve neşriyatı fiilen idare eden Mithat Kemal Akkanat’tır.

Sendika'nın yazarları arasında en önce genellikle takma adla ve özellikle "Sendikacı" takma adıyla başyazıları yazan Şefik Hüsni ve Muvaffak Şeref geliyor. Şefik Hüsni'nün ilk sayıda yazdığı ve yukarıda aktarılan 'Memleketimizde Sendikacılık' başlıklı yazı, TSEKP'nin sendikacılık anlayışının ortaya konulması açısından önemlidir. Ferit Kalmuk "Sendikacı F.K." imzasını kullanıyor. Bu arada "İşçi", "Sağlıkçı" "Ucuz Matineci" gibi takma adlara ve "A.M.B.", "Ş.B." gibi rumuzlara rastlanıyor. Bunların dışında yazarlar arasında Faruk Atay, Kemal Sönmezler, Nuri İyem, Hadi Malkoç, Cemalettin Bozalp, Safa M. Yurdanur, Dr. M.Hulusi Dosdoğru (bazen M.H.D. rumuzunu kullanıyor), İlhan Sarpkaya, Armağan Kerimol (özellikle Zonguldak'taki işçi sendikacılığı ve maden işçilerine ilişkin yazı ve haberleri yazıyor), Neriman Hikmet, İlhan Berkin, Dr. H. Açıkgöz, İbrahim Atilla, Ali Altan, Altın Dağlı ve Yusuf Etik (özellikle İzmir'de olup bitenleri yazıyor) isimlerine rastlıyoruz.

Bu arada bazı haberler "hususî muhabir" imzasıyla geçiliyor. Örneğin 9 Kasım 1946 tarihli sayıda Zonguldakla ilgili haber⁵⁰. Bu "hususî muhabir"lerin TSKEP'li veya TSKP'ye yakın işçiler olması muhtemeldir. Gazete dört sayfa olarak yayınlanıyordu ve "Ekonomik ve Sosyal Alanda Kol ve Kafa İşçisinin Davasını Güder" ibaresi isim altında yazıyordu.

Sendika gazetesinde İİSB ve ona bağlı sendikalar ile işçi sorunlarına ilişkin haberlere ağırlık verilmiştir. İİSB'ye bağlı sendikaların tüzükleri Sendika'da yayınlanmış ve kuruluş haberleri verilmiştir. Örneğin Kocaeli İşçi sendikaları Birliği'nin kuruluşu sendika'nın 31 Ağustos 1946 tarihli ilk sayısında " İzmit'te muhtelif istihsal şubelerinde çalışan arkadaşlar da bir KİSB kurmuşlardır" diye haber verilmiştir. İzmir ve İstanbul'da kurulan sendikalardan da söz edilmiş, tüzükleri

---

⁵⁰ Zonguldak Hususî Muhabiri, 'Kömür Havzasında Bir Verem Senatoryumu Kurulacak', **Sendika**, Yıl 1, Sayı 11

yayınlanmıştır. Adana’da AİDİS’in kuruluşu “ İplik ve Dokuma Fabrikaları İşçileri Sendikası kurulmuştur” diye 9 Kasım 1946 tarihli 11. sayıda verilmiştir. Eskişehir’de kurulan Serbest sanayi İşçileri Sendikası’nın tüzüğü 30 Kasım 1946 tarihli 14. sayıda yayınlanıyor.⁵¹ 7 Aralık 1946 ve 15. sayısında Ankara Terziler Sendikası kurucularından Mehmet Sarp imzalı “Ankara Terziler Sendikası nasıl kuruldu ?” başlıklı yazıda emniyetçe çıkarılan zorluklar ve nihayet sendikaya nasıl izin verilmediği anlatılıyor. Ağustos 1946’da Zonguldak’ta kurulan Maden Kömür Havzası İşçileri Sendika’sına ilişkin haber Zonguldak “Hususui Muhabiri”ince verdiği biçimde 9 Kasım 1946 tarihli sendika’da çıkmıştır.

Sendika, gerek işçi sendikaları yanında CHP güdümünden kurulan ve amaçları birincilerin işçiler arasında taban ve güç bulmasına önlemek olan işçi derneklerinden de söz etmiştir. Örneğin Zonguldak’ta kurulan EKİ Havzası Maden İşçileri Derneği “kurulur kurulmaz CHP’nin himayesine girdi” biçiminde 9 Kasım 1946 tarihli gazeteye yansıtılmıştır. Aynı habere göre bu dernek “bir müddet evvel kurulmuş olan ve mütevazı bir şekilde çalışmalarına devam eden Maden Başçavuşları derneğini içine almak ve Cemiyet’in kasasında birikmiş olan 800 küsur liraya sahip çıkmak” istemiştir. Ancak bu son Cemiyet ileri gelenleri böyle bir şeye taraftar olmadıklarını bildirmişler ve ”bu hareketi infialle” karşılamışlardır. Ağustos 1946’da kurulan Tütün İşçileri Sendikası’ndan gazete ilk sayısında söz etmiştir.

Gazete sendikaların eylemlerine ilişkin haberler de içeriyor. Örneğin KİSB’nin 29 Ekim 1946’da cumhuriyet Bayramı kutlama törenlerine katılması bir fotoğrafla verilmiştir. Gazetenin 9 Kasım 1946 tarihli sayısında “Cumhuriyet Bayramı ve sendikalar” başlıklı fotoğraflı haberde, “KİSB, Cumhuriyet Bayramı merasimine iştirak etmiş ve bayram alayına katılmıştır. Ayrıca, Cumhuriyet Abidesine de bir çelenk konulmuştur. Yukarıdaki resimde sendikacıları çelenkleriyle birlikte görüyorsunuz” deniyor. Buna karşılık aynı sayı Zonguldak’taki MKHİS’in Cumhuriyet Bayramı’na

---

⁵¹ ‘Eskişehir Serbest Sanayi İşçileri Sendikası Ana Nizamnamesi’, **Sendika**, Yıl 1, Sayı 14

Vilayetçe çağrılmamasından ve törende kendisine yer ayrılmamasından “müteessir” olduğunu ve “keyfiyeti protesto etmeye karar” verdiğini aktarıyor.⁵² Sendikalar bu tür törenlerde bir yandan kendilerini gösterme olanağı aramakta, öte yandan Cumhuriyet’e bağlılıklarını ispatlamak istemektedirler

Sendika TSKEP’e ilişkin haberlere de yer veriyordu. Örneğin 23 Kasım 1946 tarihli 13. sayısında “ TSP Samsun şubesi TSKEP’ye iltihak etti” başlıklı haber. Haberde katılışın “mucip sebepleri arasında – karşılıklı ithamlara son vermeyi bir vazife bildiğimizden, işçi sınıfı muvacehesinde bir numunei imtisal olmak üzere mevcudiyetimizin temeli olan davamıza hizmet etmiş olabilmek için- bu kararın verildiği zikredilmekte ve Türkiye işçileri birleşmeye davet olunmaktadır” deniliyordu.⁵³

Yazılar arasında öncelikle sendikacılık, işçi sağlığı, sosyal sigorta kanunları ile sendika-siyaset-parti ilişkileri gelmektedir. Bu arada üçüncü dünya ülkelerinde, örneğin, Mısır, İran, Yugoslavya, Hindistan, Cenubi Afrika’daki sendikacılık konusundaki gelişmelere ilişkin haber ve yorumlara da yer verilmektedir. Ayrıca zaman zaman çeviri yazılara da rastlanıyor. Örneğin Herbet Harris ve Victor Reisel’in ‘ABD’de İşçi Sendikacılığı’ yazısı ‘Aslan’ takma adlı birince çevrilmiştir. Bunların ötesinde gazetede sanat, kültür, ve sinemaya ilişkin yazılar da yer alıyordu. Örneğin “Ucuz matineci” sinema yazılarını yazıyordu. Sendika’nın 8. sayısında “La Bataille du Rail” filmine ilişkin yazısında bütün artistlerin gerçek işçiler olduğunu özellikle belirtmiştir. Sendika gazetesi’nde TSP ve onun sendikacılık anlayışına karşı polemik yazıları da yayınlanmıştır. (TSP işkoluna dayalı ve ülke çapında merkezi sendikalar kurulması gerektiğini savunmasının bu polemiğin esas nedenlerinden biri olduğundan daha önce bahsetmiştik) Bu konuda Şefik Hüsnü’nün yukarıda aktardığımız makalesinin dışında 2. sayıdaki ‘Memleketimizde Sendika Hareketinin Teşkilat Sistemi Nasıl Olmalıdır’ ve 6. sayıdaki ‘Sendika Tabirini Aforoz Edenlere’ başlıklı ve

⁵² ‘Cumhuriyet Bayramı ve Sendikalar’, **Sendika**, Yıl 1, Sayı 11

⁵³ ‘TSP Samsun Şubesi T.S. Emekçi ve Köylü Partisine İlhak Etti’, **Sendika**, Yıl 1, Sayı 13

‘Sendikacı’ (Şefik Hüsnü) imzasıyla çıkan verilebilecek örneklerdir. Özellikle ilk yazıda “evvela emirde şunu açık olarak kavramalıyız ki teşkilat yukarıdan aşağıya doğru değil, aşağıdan yukarıya doğru kurulur. Hiçbir veçhile ile Türkiye mıntukasında sendika kurmak hevesine kapılmamalı ve bu şekilde sendika kurmak tavsiyesinde bulunanlardan da kaçınılmalıdır. Bu gibilerin maksatlarının ne olduğu malumumuzdur” denilerek açıkça TSP’nin kurduğu sendikalar hedef alınmaktaydı⁵⁴

Sendika’ya göre örgüt yukarıdan aşağıya doğru değil, daima aşağıdan yukarıya doğru kurulmalıydı. En uygun örgütlenme biçimi işletmeler ya da üretim birimlerindeki emekçilerin kuracakları örgütlerdi. Buna “işletme” ya da “istihsal sendikası” deniyordu. Bir kentte aynı sanayi şubesinden birçok sendika ayrı ayrı kurulabilirdi. Sözgelimi Bakırköy Bez Fabrikası gibi mensucat fabrikalarında ayrı ayrı bağımsız sendikalar kurulmalıydı. Özellikle işletme ya da üretim birimi yani fabrika bünyesindeki işçi miktarı önemli bir sayıya ulaşıyorsa bu tür bir örgütlenme kaçınılmazdı. Herhangi bir fabrikada iki ila üç yüz tutarında bir işçi topluluğu varsa derhal fabrika ya da işletmede bir sendika oluşturulmalıydı. Sendikaya o fabrika ya da işletmedeki işçiler uğraşları ne olursa olsun, hatta küçük müstahdem ve katipler dahi, dahil edilmeliydi. İşletme ya da fabrikalarda kurulan sendikalar ilk fırsatta o kentin İşçi Sendikaları Birliği’ne girerek aynı iş kolunda faaliyet gösteren diğer sendikalarla temas kurabileceklerdi.

Öte yandan Türkiye’de bazı üretim alanları çok dağınık ve parçalanmıştı. Tütün işçileri, ayakkabı işçileri, trikotaj işçileri, kalafat yerinde ve Haliç’in her iki sahilinde serpilmiş maden döküm ve maden sanayii işçileri bunlara örnekti. Bu tür işçiler “meslek sendikası” bünyesinde toplamak gerekiyordu. Meslek sendikalarının kentin değişik noktalarında temsilcilikleri (mümessillik) bulunmalı ya da şubeleri olmalıydı. Meslek sendikaları da ilk fırsatta İşçi Sendikalar Birliğine üye olmalıydılar.

---

⁵⁴ Şefik Hüsnü, ‘Memleketimizde Sendika Hareketinin Teşkilat Sistemi Nasıl Olmalı’, **Sendika**, Yıl 1, Sayı 2

Sendika çevresi, öncelikle Türkiye ölçeğinde sendika kurma girişimlerine sıcak bakmıyor, bu tür çabaların ardında art niyet olduğunu söylüyordu. Tabana inmeksizin tepeden inme girişimler işçiyi vesayet altında tutma çabalarıydı. Türkiye ölçeğinde sendika belirli bir işkolunda federasyon şeklinde örgütlenmeye mümkündü. Bu, ülkenin değişik yörelerinde kurulacak aynı işkolundaki sendikaların bir araya gelmeleriyle oluşturabilirdi. Mesela İstanbul'da bir tütün işçileri sendikası vardı. Samsun'da bir tütün işçileri sendikası kurulmuştu. İzmir'de, İzmit'te, Burdur'da ve benzeri kentlerde benzer sendikalar kurulduktan sonra bu sendikalar bir araya gelerek Türkiye tütün işçileri sendikası federasyonunu oluşturabilirdi.

Benzer federasyonlar yine Türkiye ölçeğinde Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu'na gidebilirlerdi. Böyle ve federasyon kuracak sendikalar hem federasyona bağlı ve hem de buldukları bölge ve ya kentin İşçi Sendikaları Birliği'ne dahil olmaya devam edeceklerdi. Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu da Türkiye'nin değişik bölge ya da kentlerinde kurulacak işçi sendikaları birliklerinin ve sanayi şubesi sendikaları federasyonlarının yapacakları kongre ertesi kurulacaktı.⁵⁵

Sendika dergisinde,⁵⁶ ana hatlarını yukarıda özetlediğimiz sendikal örgütlenme daha sonra ayrıntılı bir biçimde bir örgüt şeması işe birlikte veriliyordu. Sendika dergisine göre İşçi Sendikaları Birlikleri on altı yöre ya da kentte kurulmalıydı. İstanbul, Trakya, Kocaeli, Bursa, İzmir (Ege Bölgesi), Zonguldak (ve havalisi) Eskişehir, Ankara, Kayseri, Sivas, Malatya, Diyarbakır, Samsun, Trabzon, Çukurova (Adana ve havalisi), ve Aydın (ve havalisi). İşçi sendikaları Federasyonları ise on altı işkolunda örgütlenmeliydi. Maden, maden sanayii, kömür, kereste ve orman sanayii, nakliye, şimendifer, elektrik, muhabere, inşaat, ziraat, mensucat, tütün, ayakkabı, deri ve kösele, liman (tahmil ve tahliye-dok), basın-yayın ve son olarak deniz.

---

⁵⁵ Toprak, s. 21

⁵⁶ 'Sendikal Örgütlenme Şeması' **Sendika**, Yıl 1, Sayı

Sendikaların siyaset ve siyasi partilerle ilişkileri konusunda Ferit Kalmuk 19 Ekim 1946 tarihli Sendika'da şunları yazmıştır:” sendikalar emekçilerin iktisadi hareketlerini idare eden teşekküller olmak itibarı ile umumi kaide olarak, mensupları diledikleri partilere girmekte serbesttirler. Fakat siyasi partiler (...) siyasi savaş teşekkülleridir”.

Kasım 1946'da CHP iktidarı Çalışma Bakanlığı aracılığı ile “ İşçi ve İşveren Meslek Dernekleri ve Dernek Birlikleri Hakkında Kanun Tasarısı” hazırlığı başlatılır ve çeşitli yerlerde mevcut sendikaların kapatılacağına ilişkin haberler yayımlanmaya başlar.⁵⁷

Bu haberler üzerine 25 Kasım 1946 tarihli Cumhuriyet gazetesi “Sendikalar Lağvediliyor” başlıklı bir haber- yorum yayınladı, ancak Sendika gazetesi bu konuda farklı düşünüyordu. 30 Kasım 1946'da “sendikacı” imzalı “sendikaların resmen tanınmasına doğru” başlıklı yazıya göre kanun tasarısından sendikaların lağvedileceği değil, resmen tanınacağı sonucu çıkarılmalıydı. Ve ayrıca İİSB, Cumhuriyet gazetesini, sendikaları küçük düşürücü haber-yorumu nedeniyle mahkemeye verme kararı almıştı. Ancak kısa sürede yasa tasarısının asıl amacı anlaşıldı ve gerek TSKEP, gerekse İİSB sosyalist yönetimli sendikaların kapatılması olasılığını içeren yasa tasarısına karşı mücadele vermeye başladılar. Örneğin 7 Aralık 1946'da Sendika'nın “ ‘Demokrasi var’ denen yerde böyle kanun yapılmaz” başlıklı yazısı şöyle başlıyordu: “ (...) kanun tasarısını nihayet okuduk. Bu tasarının ne maksatla hazırlandığı zaten biliniyordu: Türk işçisi tarafından tertemiz niyetlerle kısa zamanda geliştirilen sendika hareketini türlü engellerle frenlemek; bağımsız Türk sendikalarının apaçık, dümdüz yoluna gizli mayınlar yerleştirmek.” “Sendikacı” imzalı başyazıda tasarının Çalışma Bakanlığı'nın İngiliz uzmanlarınca hazırlandığı bir varsayım olarak ileri sürülüyor ve yazının sonunda

---

⁵⁷ Şehmus güzel, age, ss: 294

uzmanlara Şu sorular yöneltiliyor: “ İncelemeler yaptıktan, yurdumuzu dolaştıktan, Türk iŐiŐisini toplu olarak gördükten sonra alıŐma Bakanlığı’na böyle bir kanun tasarısı mı tavsiye ettiniz ? Milletlerarası alıŐma Teşkilatı’nda mstemlekelerinizdeki insanlara bile tanımayı taahhüt ettiğiniz hak ve hürriyetlere Türk iŐiŐisinin layık olmadığını size telkin eden nedir ?”

Sendika’nın 14 Aralık 1946 tarihli 16. ve son sayısında “İŐiler Kanun Tasarısını Beğenmiyorlar, Dr.lar, DoÇentler, Prof.lar, Ord.lar Neredesiniz ?” başlıklı yazıda tasarıya karşı muhalefet ve tepki sürdürülüp, Ğretim üyelerinin bu “anti-demokratik” tasarıya karşı bir Şeyler yapması istenmiştir.⁵⁸

4. TSEKP’NİN SEÇİMLERİ BOYKOTU

TSEKP’de TSP’yle benzer biçimde 21 Temmuz 1946 seÇimlerine girmemiŐti. Parti bu konuda yayınladığı beyannamede seÇimlere katılmama gerekçesini Şu Şekilde açıklamaktaydı:

“TSEKP siyasi savaş meydanına çıkışı vesilesiyle her Şeyden evvel sizi selamlamaya ve size olan sevgi ve güvenini bildirmeye lüzum görür. Zira o; giriŐeĐeĐi faaliyetlerden ve teŐebbüslerden ancak sizin yardımınızla ve beraberimizde yrmenizle faydalı sonuçlar alabileğeğine kuvvetle inanmaktayız.

TSEKP’nin kuruluşu genel seÇim mücadelelerinin başlaması ile aynı zamana rastladı. Bu bir tesadüf olmaktan ziyade, memlekette siyasi Őartların süratle

---

⁵⁸‘İŐiler Kanun Tasarısını Beğenmiyorlar’, **Sendika**, Yıl 1, Sayı 16

değişme ve gelişmesinin zaruri bir neticesidir. Demokrasi hürriyetlerinin elde edilmesine doğru ilk adımlar atılırken, beliren siyasi faaliyet imkanlarından şehir ve köy emekçilerinin hak ve menfaatlerini korumayı üzerine almış, bizim gibi sosyalist mücahitlerin de faydalanmakta acele etmelerinden daha tabii ne olabilirdi.

Yalnız her türlü yorumlara meydan bırakmamak arzusu ile, hemen şu noktayı ilgililer ve genel oy önünde açıklamak ihtiyacını duyduk;

Partimizin bu sırada faaliyete atılması sebebini seçimlerde bir kaç mebusluk elde etmek hevesinde arayanlar tahminlerinde yanılıyorlar. Biz hatta en kuvvetli olduğumuz vilayetlerde bile, milletvekilliklerine adaylığımızı koymak niyetinde değiliz. Hiç şüphesiz, kendilerini tutan vatandaşların sayısı ile mütenasip bir derecede Millet Meclisi'nde temsil edilmek her partinin hakkıdır. Bu haktan feragat etmek aklımızdan bile geçmez.

Normal bir seçim karşısında bulunsaydık muhakkak surette aday listeleri ileri sürecektik ve görüşlerde ve savaş konularında bizimle beraber olan ve faaliyetlerimizde bizi desteklemek azminde bulunanların ve çevrelerindeki mütereddit seçmenlerin oylarını bu listelerde gösterilen TSEKP azalarına vermelerini sağlamak için, geniş bir propaganda faaliyetine girişecektik. Halbuki bu ilk tek dereceli seçim mücadelesine karışmak istemiyoruz. Niçin ?

Çünkü kanaatimizce Temmuz sonlarında yapılacak bir seçimi normal bir seçim saymak imkanı yoktur. Hükümet partisi, işi aceleye getirerek, halk henüz daha çok partili rejime alışmadan serbest ve gizli oy verme mekanizmasını kavramaya vakit bulmadan, bir seçim devresi boyunca daha iktidarda kalmayı emniyet altına almak istiyor gibi hareket etmiştir. Bu tefsirin doğru olmadığı iddia edilse bile, kanuni vadeleri

kısaltma teşebbüsünün yerinde ve milli menfaatlere uygun olmadığını belirten en az üç türlü delil vardır” Bildirinin devamında yürürlükte olan bazı kanunların özgür bir seçimi engellediği ve CHP’nin baskın bir seçimle halk iradesini hiçe saydığı anlatılmaktadır. Ayrıca dış gelişmeleri yanlış biçimde tahlil eden CHP’nin ülkeye kötülük yaptığından bahsediliyor. Bildiri yurttaşlara, seçimi boykot etmeleri ve bu boykotu her yerde örgütlemeleri çağrısıyla son buluyor.⁵⁹

---

⁵⁹ İleri, 2003, s. 99-102

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK DEMOKRASİSİNDE GERİ ADIM: 1946 ARALIK AYI

I. KAPATILMA KARARLARI

1946 yılında açığa çıkan bu sınıf sendikacılığı iktidarı oldukça rahatsız ediyordu. Nitekim 16 Aralık 1949 günü İstanbul sıkıyönetim Komutanlığı, “mahkum komünistler ve ya müfrit komünist mefkureli kimseler tarafından örtülü bir şekil altında kurularak memleket içinde içtimai bir zümrenin diğerleri üzerinde tahakkümünü tesise ve mevcut iktisadi ve içtimai nizamları bozmaya çalıştıkları” gerekçesiyle Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi ve Türkiye Sosyalist Partisi ve “bu partiler veya onlardan aldıkları direktiflerle hareket eden kimseler tarafından kurulan ve kendi maksatlarına göre sevk ve idare” edilen sendikalarla bunların üst kuruluşu İstanbul İşçi Sendikalar Birliği ve sosyal etkinlik birimi İstanbul İşçi Kulübü kapatılmıştı. Bu partilerle aynı doğrultuda yayın organları Sendika, Ses, Nor Or, Gün, Yığın ve Dost gazete ve dergilerinin yayınlarına da son verildi. Ayrıca memleketin siyasi ve hukuki nizamını bozma yolunda propaganda yaptığı gerekçesiyle Yarın Gazetesi ve Matbaası ve, Necip Fazıl Kısa Kürek’in yönettiği Büyük Doğu gazetesi ve matbaası da dörder ay süreyle kapatılmıştı.

Sıkıyönetim bölgesi içinde genel güveni sağlamak görev ve zorunluluğu altında bulunan komutanlık, hududu içindeki illerde aşağıdaki tedbirlerin alınmasında lüzum görmüştür. Aşağıda Sıkıyönetim Komutanlığı’nın bildirisinin tam metni bulunmaktadır.

1- Mahkum komünistler veya müfrit komünist mefkureli kimseler tarafından örtülü bir şekil altında kurularak memleket içinde içtimai bir

zümrenin diğlerleri üzerinde tahakkümünü tesise ve mevcut iktisadi ve içtimai nizamları bozmaya çalıştıkları anlaşılan Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi ile Türkiye Sosyalist Partisi merkez ve şubeleri ve mevcut sendikalardan bu partiler veya onlardan aldıkları direktifle hareket eden kimseler tarafından kurularak ve kendi maksatlarına göre sevk ve idare edilenleri İstanbul İşçi Sendikaları Birliğı ve İstanbul İşçi Kulübü kapatılarak faaliyetlerine son verilmiştir.

2- Bu partilerin fikirlerini yayan Sendika, Ses, Noror, Gün, Yıgın ve Dost gazete ve dergileri ve bunların matbaaları kapatılmıştır.

3- 9 Aralık 1946 tarihli nüshasında belirtmiş olduğı veçhile memleketin siyasi ve hukuki nizamını bozma yolunda propaganda yapan Yarın gazetesi ve matbaası dört ay için kapatılmıştır.

4- İrticai mahiyette yaydığı fikirlerle, emniyet bakımından zararlı görülen Büyük Doğı dergisi ve matbaası dört ay için kapatılmıştır.

5- Komünist propagandası taşıyan her türlü yazının Sıkıyönetim hududu dahilindeki illere girmesi ve bu illerde basılıp satılması yasaktır.

Sıkıyönetim K. Kom. Asım Tınazlıtepe⁶⁰

---

⁶⁰ Vatan Gazetesi, 17 Aralık 1946

II. 1946 SENDİKACILIĞININ SONU

Bu şekilde Türkiye sendikacılık tarihinde “1946 sendikacılığı” olarak adlandırılan dönem de sona ermiş oluyordu. Alpaslan Işıklı Cumhuriyet Döneminde Türk Sendikacılığı Adlı incelemesinde “sendikacılığın muhtaç olduğu temel birikimlerden geniş ölçüde yoksun olduğu bir ortamda bu tür siyasal etkilerin belirleyici bir nitelik ve görünüm kazanmış olması, ayakta kalması için yeterli olmamış, tam tersine bu durum, sendikaları kapatma ve ya kısıtlama yönündeki eğilimlere gerekçe hazırlamıştır...böylece sendikal hayat belli bir düzenlemeye göre yeniden oluşturulmaya elverecek suskun bir konuma getirilebilmiştir.”⁶¹ 1946 yılında sendikalar, siyasetteki sol açılım doğrultusunda sınıfsal eksenini güçlü bir sendikacılığı dile getirirken, 1947 sendikacılığı ise (zaten 1946 yılındaki sendikal harekete bir tepki olarak hazırlandığı için) yeni çıkan Sendikalar Kanunu’nun ışığında güdümlü, vesayet altında bir sendikacılık anlayışını yansıtmıştır. 1947 tarihi ve 5018 sayılı sendikaların kuruluş ve işleyişine ilişkin yasa ise her türlü eylemi yasaklıyor, grevi suç sayıyordu. Bu yasaya göre sendikaların “yerli malı kullanılması” için yapacakları gösteri bile “siyaset yapma” sayılarak yasaklanıyordu. Nitekim İstanbul’daki Mensucat İşçileri Sendikası, grev hakkını isteyen bir telgrafı Çalışma Bakanlığı’na gönderdiği için kapatılmıştı. (1950). 1947’de ve sonrasında kurulan çeşitli bölgesel birlik ve federasyonlar DP iktidarına aykırı yönde isteklerde bulunur oldukları için Çalışma Bakanlığı kapatmaya gerekçe arayınca, yasanın birliklerin kurulmasıyla ilgili hükmünü, yalnız aynı iş kolundaki sendikaların bir araya gelebilecekleri şeklinde yorumlayarak, önemli işçi merkezlerinin birer birer mahkemelerce kapatılmasını sağladı. Kemal Sülker bu konuda şunları yazmıştır. “Görülüyordu ki 1946’da üç aylık kısa bir sürede, benimsenmesi ve yaygın bir şekilde kurulmakta olması burjuva politikacıları tedirgin etmiş ve sendika deyimini bile ortadan kaldırmaya yöneltmiş ve sendika deyimini bile ortadan kaldırmaya yöneltmiş. 1946 sendikacılığına karşı takınılan tavır aslında sosyalizmi amaçlayan iki partiden birinin işçi çevrelerinde itibar görmesi ve sosyalizme açık işçilerin gittikçe sendikalar ve parti içinde üye olarak görev üstlenmelerindeki hızlı gelişmelerinden ileri geliyordu. Gerçekten de Haziran 1946’dan

⁶¹ Alpaslan Işıklı, **Cumhuriyet Döneminde Türk Sendikacılığı**, Sosyalist Kültür Ansiklopedisi, May Yayınları, Cilt 6, İstanbul 1979, s. 1828-1829

bu yana dört beş aylık deneyle Türkiye’de emekçiler sınıfı kendisinin öz koruyucusu ve siyaset kılavuzu ödevini üstlenmiş, sosyalizmi temsil eden bir devrimci partinin hızla gelişmiş olması dikkatlerden kaçmıyordu. Kol ve kafa emekçileri bilinçli bir şekilde hem sendikal hem politik yoldan yurt ve dünya sorunlarına ilgi duyuyor, işçi sınıfının uyanış içinde olduğu artan sendika, sendika birlikleri, yayınlar ve işçi kulübü ile kanıtlanıyordu”⁶²

Kapatılan partilerin ve bunlara bağlı sendikalarla yayın organlarının davası 1947 yılında görüldü. Savcılığın TSEKP hakkında ileri sürdüğü suç delilleri arasında işçileri köylüleri ve bütün emekçileri kendi öz partileri olan TSEKP’ye katılmaya çağıran bir bildiri vardı. Bu bildiri, halkın büyük bir çoğunluğunu, pek küçük bir azınlık olan kapitalistlere, büyük toprak ağalarına ve onların hükümetlerine karşı sınıf savaşına çağrı olarak yorumlanmıştı.⁶³ Bu bildiri “Ey fabrikalarda, tezgah başlarında, tarlalarda alın teri döküp ömür çürütenler ! Masa başlarında göz nuru döküp kafa patlatanlar ! dükkanlarda, evlerde çekiç sallayanlar, mekik atanlar ! Ey milli varlığımızın temel taşları, gelir kaynakları; on sekiz milyonun on yedi milyonları !Sizin partiniz olan hakiki ve tam inkilapçı TSEKP bu açılış beyannamesi ile hepinizi selamlar.” Şeklinde başlıyordu ve işçi ve köylüleri bilinçlenmeye, örgütlenmeye ve mücadele etmeye davet ediyordu. Bildiride yoksulların gerçek partisinin TSEKP olduğu ve mücadele etmeden hiç bir hakkın alınamayacağı vurgulanıyordu.⁶⁴

---

⁶² Sülker, s. 203

⁶³ Şişmanov, s. 128

⁶⁴ Fethi Tevetöglü, **Türkiye’de Sosyalist ve Komünist Faaliyetler**, Ankara 1967, ss: 561

III. MAHKEME KARARLARI

Bu iki partinin mahkemesi 1948 yılında sona ermiştir. İstanbul İkinci Ağır Ceza Mahkemesi'nin Esas No: 948/24, C.S. No: 948/24 ve 948/114 No'lu kararı ilk önce davaya dahil olan 56 kişinin kısa özgeçmişlerinin ve dava devam ederkenki durumlarının tek tek ele alınmasıyla başlamaktadır. Burada 1 numaralı sanık Dr. Şefik Hüsnü'dür. Diğer sanıklar sırasıyla ; Ahmet Fırıncı, Hüsamettin Özdoğu, Ragıp Ervardar, Galip Sezik, Mehmet Çoba, Hakkı Demirat, Süleyman Taki, Celal Benbeci, Fazıl Garan, Hasan Erin, Ali Ceyhan, İsmail Ceyhan, Hüseyin Avni Türker, Hüseyin Demiröz, İhvan Kabacıoğlu, Nevzat Engin, Ahmet Çılgın, İsmail Kurucu, Mümin Kökrek, Mustafa Özçelik, Hasan Civan, Ahmet Tezcan, Muharrem Bezgin, Mehmet Özden, Ahmet Titiz, Sabri Soyavar, Osman Kuzeyli, Nail Çakırhan, Faris Erkmen, Aram Pehlivanyan, Hatık Açıkgöz, Barkef Şemikyan, Müntekim Öçmen, Hulusi Dosdoğru, Mustafa Arhavi, Hadi Malkoç, Yusuf Balkanlı, Jak İhmalyan, Leon İller, Nobar Acemyan, Hıraç Akmanoğlu, Ferid Kalmuk, İbiş Aydınlatan, İsmail Tanıkoğlu, Kerim Soyka, Tahir Ağra, İbrahim Topçuoğlu, Osman Uzlaş, Murad Erdemir, Cenap Şahabettin Kıvılcımlı, Hilmi Seyhan, Esat Adil Müstecabi, Mustafa Börklüce, Hürriyet Ergintürk şeklindedir.

Kararın devamında, savcılığın sanıklar için istediği cezalar belirtilip “duruşma tutanakları, ifadeler, yazılı deliller ve sabit bilcümle dava evrakı okunup incelendikten ve müzakere olunduktan sonra aşağıdaki karar tespit olundu: Komünist hareket ve faaliyetlerinin zaman zaman mahdut veya geniş ölçüde görülmesi, bu hareket ve faaliyette bulunanların takip, tevkif ve sonunda kesinleşmiş hükümlerle mahkum edilmiş olmaları, memlekette gizli bir komünist teşkilat ve partisinin mevcudiyetini gösterir. İçtimai ve iktisadi hadiselerin daha iyi anlaşılması için kendilerince takaddüm eden hadiselerin gözden geçirilmesi faydalı olur. Bu maksatla dava mevzuu olan hadiselere takaddüm eden hadiselerin, yani dava mevzuu hadiselere takaddüm eden

birkaç senenin bu yönden tarihini bilmek faydalı görülmüştür” denilerek 1946 yılından önceki olayların tanık ifadeleri üzerinden bir dökümü yapılmıştır. Burada belirtmek gerekir ki, savcılık dayanaklarının önemli bir bölümünü, Dr. Şefik Hüsnü’nün evinde bulunan belgelere dayandırmıştır. Bu belgelerin Komintern’e gönderilmek için hazırlandığını kabul etmesi istemiyle polis Şefik Hüsnü’nün 17 gün boyunca uyumasına izin vermeyerek çok ağır işkenceler yapmış ancak Şefik Hüsnü bunu kabul etmemiştir.

Olayların kişilerin ve ilişkilerin uzun bir özetinden sonra karar şu şekilde devam etmektedir. “memlekette çok partili hayatın başlaması ve demokrasinin gelişmesi üzerine sanık **Dr. Şefik Hüsnü Değmer tarafından kurulmuş olan Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi’nin gizli Komünist Partisi’nin bir devamı olduğu yukarıda tespit ve mahkemece kabul edilmiştir.** TSEKP’nin gizli Komünist Partisi’nin bir devamı olduğunu gizli Komünist Partisi mensuplarının bilmesi icap eder. Gizli Komünist Partisi’ni teşkilatlandıran, sevk ve idare eden, hücre kuran, hücrenin katibi sıfatıyla hücreyi idare etmiş olan sanıkların hareketleri TCK’nın 141. maddesinin birinci fıkrasına uygun görülmüştür. Filhakika gizli teşkilata bir adam kazandırmak, gizli teşkilata mensup olanların bağlılıklarını devam ettirmek mühimdir; teşkilciliğe ve sevk ve idareye iştiraki tazammum eder. Gizli Komünist Partisi’ne katılanların hareketi de yeni 141. maddenin altıncı fıkrasına uymaktadır. Gizli Komünist Partisinin, TSEKP adıyla legal sahaya çıkışı Komünist Partisi’nin yeniden teşkil ve tanzimi demektir. Gizli teşkilata dahil olup da TSEKP’nin kurucuları arasında bulunan, teşkilat başında vazife almış olan sanıkların hareketleri birinci fıkraya temas etmektedir. Gizli teşkilata girip de TSEKP’ye sadece üye olmuş sanıkların hareketleri altıncı fıkraya uyar. Gizli Komünist Partisi Vilayet Komitesi’nin ve aşağı kademelerin sevk ve idare edildiği tespit edilememiştir. Bu itibarla Vilayet Komitesi’nde ve Beyoğlu mıntukasında üye olan sanıkların hareketleri altıncı fıkraya uymaktadır. Komünizm yurdumuz için büyük ve aşkar bir tehlike halindedir. Bu hal, mahkumiyetleri cihetine gidilen sanıkların cümlesi hakkında cezayı arttırıcı bir sebep olarak kabul edildi. Davada sanık Dr. Şefik Hüsnü Değmer’in rolü başta gelmektedir. Ondan sonra sanık Ahmet Fırıncı, Hüsamettin Özdoğu ve Nail Çakırhan gelir.”. görüldüğü üzere mahkeme TSEKP’yi ve üyelerini

TKP ile doğrudan ilişkilendirmekte ve bu tespit üzerinden sanıkları cezalandırmaktadır. Zaten iddianamenin büyük bölümü bu ilişkiyi açığa çıkarmak üzere kurulmuştu.⁶⁵

TSEKP hakkında bu şekilde karar veren mahkeme TSP için ise beraat kararı almıştır. Kararın TSP'ye ilişkin bölümü şu şekildedir: “Sanık Esat Adil Müstecaplıoğlu'nun gizli teşkilata çalıştığı iddia edilmemiştir. Ancak eski birer komünist olan Hüsametttin Özdoğu ve Süleyman Taki gibi komünistleri partisine alması ve gizli teşkilatın devamı olan Şefik Hüsnu Değmer'in kurduğu TSEKP ile birleşmek istemesi, kendi partisinin de aynı maksat ve gaye için kurulmuş olduğuna delil olarak ileri sürülmektedir. Evvel emirde TSP'nin ilk kurucularının Esat Adil Müstecaplıoğlu, Macit Güçlü, İlhan Kabakçioğlu ve Aziz Üçtay oldukları Emniyet şube müdürlüğünün yazısı ile tespit edilmiştir. Gerçi Hüsametttin Özdoğu'nun kayınbiraderi Mustafa Börklüce vasıtası ile tanışarak TSP'ne girmişler ve bunlar girdikten sonra Hüsametttin ve Süleyman Taki'ye bağlı gizli teşkilata mensup Ali Ceyhan gibi bazı kimseler TSP'nin müzaheret ettiği sendikaları kurmuşlarsa da Hüsametttin'in Esat Adil'le tanışması gizli Komünist Partisi'nce hoş görülmemiştir.(...)Hüsametttin'e Esat Adil'e yanaşmasından dolayı mürted dendiği Şefik Hüsnu'nün sarı el defterinin birinci sahifesinden de anlaşılıyor. Bu hal TSP'nin, gizli Komünist Partisi ve onun devamı olduğu tespit edilmiş olan TSEKP ile aynı amaç ve gayede olmadığını göstermesi bakımından önemlidir... TSP usulünce kurulmuş bir partidir. Sosyalist bir parti, Marksizimden ve onu nasıl anladığından bahsedebilir. Hülasa Esat Adil'in TSP'yi Komünist maksat ve gayelere hizmet için kurduğu ve bu maksatla TSEKP ile birleşmek istediği tespit edilememiştir.” Bu karar daha sonra Yargıtay tarafından da onaylanmıştır.⁶⁶

Yargılama sonucunda TSEKP üyelerinden, TKP ile bağı olan, Dr. Şefik Hüsnu Değmer, Ahmet Korucu, Nail Vahdeti Çakırhan dörder yıla, Ragıp Vardar, Süleyman Tahir, Celal Zühtü Benneci, Hasan Erçin, Ali Ceylan, İsmail Korucu,

⁶⁵ İleri, 2003, s. 131,202

⁶⁶ Tevetoğlu, s. 539

Mustafa Özçelik, Mehmet Özden, Faris Erkman, Aram Pehlivan, Müntakim Öçmen, İbiş Aydınlatan, Tahir Agro, Şahabettin Kıvılcım, Ahmat Titiz, Hayık Açıkgöz, Mustafa Arhavi üçer yıla, Galip Sezik Mehmet Çolu, Hakkı Demiray, Hazım Kuran, Hüseyin Demiröz, İhsan Kabacıoğlu, Bahri Ateş, Nevzat Engin, Ahmet Çılgın, Sabri Soyuarar, Mümin Kükrek, Hasan Cıvan, Ahmet Tezcan, Muharrem Bezgin, Osman Güzeyli, Bahar Şemikyan, Dr. Hulusi Dosdoğru, Yusuf Balkanlı, Leon İller, Ferit Kalmuk, Hadi Malkoç, Jak İhmalyan birer yıla mahkum oldular. TSP mensupları ve Esat Adil ise Beraat ettiler. TSP içinden sadece Hüsamettin Özdoğu ve Süleyman Taki dörder yıl hapse mahkum oldular.⁶⁷ İstanbul İkinci Ağır ceza Mahkemesi kararda da görüleceği üzere TSP'nin TSEKP ile birleşmesinin bahis mevzuu olduğu fakat tahakkuk etmediği, usulünce kurulmuş bir parti olduğu, Marksizmden bahsedilebileceği, Esat Adil'in bu partiyi komünist maksat ve gayelere hizmet için kurmadığının anlaşıldığı belirtilmiş ve idarecilerin beraati istenmiştir.⁶⁸ Rasih Nuri bu durumu, yargılamaların eski sabıkalı komünistleri hedef almasıyla açıklıyor. Daha önce TKP ile ilgisi olmayan sanıklar bu nedenle ceza almamıştı. Ayrıca İleri, bu partilerin kapatılmasının ve yönetici ve üyelerinin mahkum edilmesinin uluslararası dengelerdeki değişimler olduğunu belirtiyor. Karar incelendiğinde aslında yasal partilerden çok bir TKP davasının görüldüğü açıkça anlaşılmaktadır. Hızla yayılmakta olan TSEKP ve partiye bağlı sendikalar ise bu noktada daha açık bir tehlike olarak görülmüşlerdir. Yine 1978 yılında Vatan gazetesinde yazdığı bir yazısında Rasih Nuri İleri, TSEKP "iki sendikal hareketin başında da TKP'li militanlar bulunmakla birlikte süratle gelişen ve kısa bir sürede 600 işyeri sendikası kurmayı başaran, savcı Alöç'ün iddiasına göre, yalnız İstanbul'da 10.000 işçiyi örgütleyen TSEKP'ye bağlı sendikalar olmuştur."⁶⁹

---

⁶⁷ Sayılın, s. 237

⁶⁸ Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasi Partiler**, İstanbul 1952, s: 697

⁶⁹ Rasih Nuri İleri, '1946 Sendikaları', **Vatan Gazetesi**, 26 Ocak 1978

SONUÇ

Çalışmamızın giriş bölümünde de belirtildiği gibi, Türkiye’de çok-partili hayata geçişin karakteri, kendinden sonraki siyasal gelişimde belirleyici bir etkiye sahip olmuştur. Türk- Amerikan ilişkilerinde dönüm noktasını oluşturan gelişmelerin yaşandığı bu dönem aynı zamanda sistemin sola karşı geleneksel tavrının belirlendiği aşamayı da ifade etmektedir. Demokratik sürece geçiş aşamasında, işçi örgütlenmesi ve basın yayın alanında yürüttüğü faaliyetlerle, kendini legal alanda ifade etmenin olanaklarını arayan sosyalist hareket kısa zamanda çökertilmiştir ve demokratik siyasal hayatla bütünleşme amacı taşıyan solun önü tıkanmıştır. Bu durum, Türkiye’de sol yanı eksik olan bir “demokrasi modeli”nin inşa edilmesine yol açmıştır. Ülkedeki demokratik siyasal kültürün gelişmesinin önünde ciddi bir engel teşkil eden bu tavır 12 Eylül 1980’de en yüksek ifadesini bularak günümüze kadar bir biçimde devam etmiştir. 1946 yılında sendikalar ve siyasi partiler içinde ter alan, muhalif gazete ve dergilerde çalışan bir çok insan da bunun bedelini ödemek zorunda kalmıştır. Şefik Hüsnü’nün cezası bitmesine karşın bir yıl fazladan hapiste tutulması ve Manisa’da sürgünde, hapishane koşullarının sebep olduğu rahatsızlıklardan dolayı ölmesi, Esat Adil’in eşine akıl hastanesinde tedavi gördüğü sırada on beş kişinin tecavüz ederek öldürmesi ilk olarak akla gelenlerdir. Yüzlerce kişiye yaşatılan bu dramın da hatırlanması gereklidir.

TSEKP-TSP ayrılığı ile ilk örgütsel bölünmesini 1946 yılında yaşayan sosyalist hareketin ise, o dönem tartışmaya başladığı temel kavramlar daha sonraki politik gelişim çizgisi içinde solun temel bölünme noktalarını oluşturacaktır. Özellikle Esat Adil tarafından dile getirilen “milli sosyalizm” tartışması bu günde önemini koruyan bir meseledir. TKP’nin Dr. Şefik Hüsnü Değmer şahsında somutlaşan politik çizgisi ise daha Enternasyonalist bir sosyalizm vurgusunu içinde barındırmaktadır. Bu anlamıyla Esat Adil’in ifade ettiği politik çizgi, yeterince üzerinde durulmamış ve önem atfedilmemiş olmasına rağmen günümüz koşullarını da kapsayan değerli yaklaşımları barındırmaktadır. Her ne kadar Türkiye sosyalist hareketinin tarihi resmi olarak göz ardı

edilmiş ise de, gündelik siyasal ve kültürel hayata olan etkisi yok sayılamayacak kadar güçlü olmuştur. Açıkça söylenebilir ki, yok sayılan bir tarih kendini bu gün açık, somut ve güncel bir mesele olarak dayatmaktadır. Kapitalist küreselleşmenin mevcut gelişimi düşünüldüğünde Esat Adil'in yürüttüğü "milli sosyalizm" tartışmasının bu günkü politik değeri daha iyi anlaşılacaktır. Elbette TSEKP-TSP ayrılığını sadece böylesi ideolojik bir nedenle açıklamak mümkün değildir. Kişisel problemlerin etkili olduğu da göz ardı edilmemelidir. Ancak önemli olan noktanın solun 1946 yılında yakaladığı toplumsal ivme olduğu da göz ardı edilmemelidir.

1946 yılında Türkiye'de gelişmeye başlayan işçi hareketi aynı zamanda sosyalist harekete de ideolojik ve örgütsel alanlarda kaynaklık etmiştir. Çıkarılan gazete ve dergilerin yazar kadrosu incelendiğinde, Türkiye'nin kültürel birikiminde önemli rol oynayan bir çok ismin yer aldığı görülecektir. Bu nicelik olarak zayıf olan solun nitelik olarak gelişkin bir aşamada bulunduğunu göstermektedir. Çok kısa bir zaman dilimi içinde örgütlenen sendikalar ise gerek yetiştirilen kadrolar gerekse sendikacılık anlayışı ile Türkiye sendikal hareketini yönlendirecek bir etkiyi açığa çıkarabilmiştir. Sendikal ve sol basının çeşitliliği ve yaygınlığı ise basın-yayın alanına ilişkin bir zenginliği ifade etmektedir. Sendikal örgütlenmenin fikri merkezini oluşturan Sendika dergisi Türk basın-yayın tarihinde özgün bir yer ifade etmesi nedeniyle çalışmamızda merkezi bir konuma sahip olmuştur.

1946 yılında tüm bu alanlarda yaşananların ayrıntılı olarak ele alınması ve tartışılması yakın tarihimizin daha doğru okunması açısından önemlidir. Ne yazık ki döneme ilişkin kaynaklar oldukça sınırlıdır. Buna rağmen bu çalışma farklı bir tarih okuma çabasını ifade etmektedir. Daha geniş kapsamlı bir çalışma ile dönemin bir bütün olarak ortaya konması gerekmektedir. 1946 yılında çıkarılan bütün gazete ve dergilerin ve Anadolu'nun bir çok bölgesinde kurulan sendikaların araştırılması, dönemin bir bütün olarak anlaşılması açısından önemlidir. Bu çalışma sonuç olarak böylesi bir

iddiaya sahip olmamakla birlikte bu konuya bir giriş teşkil edebilme umudunu taşımaktadır.

EKLER

GÖRÜŞLER DERGİSİNİN İLK VE TEK SAYISI

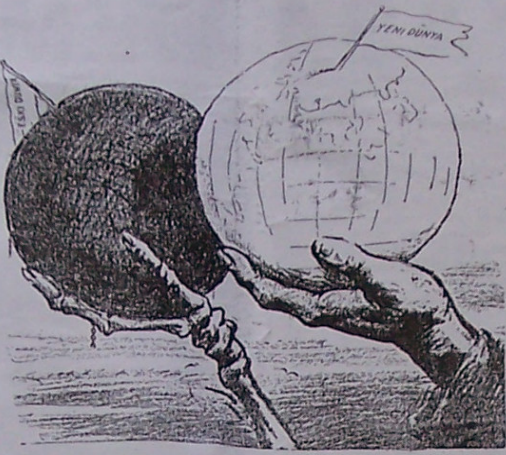
DEĞİŞEN DÜNYA

B uca dünya miyasında meydana gelen değişiklikli anlamak için harpten evvelki dünyaya münayyeri vasfını tarat etmek lazımdır. 1914-18 harbi emperyalat bir harptir. Bu harbin sonunda dünyanın yeniden paylaşılması için yapılan muahedelerin gayesi, galip devletlerin hâkimiyetini idame etmek, sermayedarlık sistemini yaratmaktır.

1918 den 1939 a kadar geçen devre buharan içinde olan sermayedarlık sisteminin mücedaleleriyle doludur. Dünyaya hâkim olmak iddiasıyla ortaya çıkan faşist devletlere karşı, kendi mevkilini muhafaza etmek niyetinde olan İngiltere ve Fransa İmparatorluğu bir taraftan bu düşmanı yenmek istiyor, diğer taraftan sosyalizmin zaferine mâni olmağa çalışıyordu. Bu sebeple faşistlere karşı Sovyetlerle anlaşmada yanasıyordu. Hitleri hakalarının kucakından yapacağı ihbarlarla tatlına şırasıyordu.

Cemberlayın Avusturyayı, Çekoslovakya'yı Hitler'e bağlaması, Münih'e uçup Hitler'e anlaşmağa çalışması harbi önlemek için değil, bir örtüler blokü yapıp Almanya'yı Sovyetlere tevdi etmek içindi. Hitler'i ihbarlarla tatmin etmek mümkün olmadığı anlaşıldıktan sonra ve halk kütlelerinin tazyiki karşısında Cemberlayın Almanya'ya karşı harbi kabul etti. Ondan evvel Sovyetlerle yaptığı müzakereleri uzatarak anlaşmağa yanasıyordu. Bütün bu seyir eski dünyanın kendi mevkilini olduğu gibi muhafaza etmek, dünyayı sosyalizme gitmesine mâni olanaktı.

D evlet mekanizmasını eliinde tutan idareci sınıfın harbe girerken gayesi, demokrasilerin kazanacağı bir zaferle mevkilini sağlamaktı. Harp içinde ve harpten evvel faşizme karşı kurulan halk cepheleeri her şeyden evvel faşizmi yenmek, ondan sonra harplerin en büyük amacı olan emperyalizm sistemine nihayet vermek için kurulmuştu. Harbin sonuna kadar düşmana karşı beraber döşen bu cepheleer, faşizmi yendikten sonra, yeni kurulacak sülhte artık eski görüşlere, eski skidelere, eski sistemlere bir nihayet vermek kararını aldı. İngilterede harp kabinesi-ne İştirak eden sosyalistler, Churchill hükümetinden ayrıldılar, müstakill olarak intihabata İştirak ettiler. Kuruluş mücedalesi yapan Fransa, düşmanı hudutlarından çıkardıktan sonra, bage üstündeki sermayedar sınıfın tahakkümünden kurtulmak kararını verdi, halk cephesi ve mukavemet hareketi grupları eski sistemi tasfiye için milletin reyine müraacat ettiler. Belçikada, Balkanlarda ve her tarafta eski sisteme karşı yunan bu yeni mücedale değişmekte olan dünyanın yeni vasıflarıdır. Bu itibarla meydana gelen en büyük değişiklik İngilterede harbi kazanan Churchill hükümetinin ve ory aPrlesinin intihabati kaybetmesi, Amele Parisinin iş başına gelmesidir. İngilterede meydana gelen diğer büyük bir değişiklik de liberalizmin iflâsı olmuştur. Liberaler intihabatta 207 namzet gösterdikleri halde ancak 11 yer kazanmışlardır. Halbuki 40 sene evvel bu parti 380 gibi bir ekseriyette iktidara geçmişti. Bugünkü

SABİHA SERTEL **İstikbalin tek ümidi, faşizme, fikrî irticaa karşı bütün halk kütlelerinin birleşmesidir. Sağ lam ve devamlı bir sulh, ancak böyle bir temel üzerine kurulabilir.**

liberaler Sinclair ve Beveridge idareci altında Tory'lere karşı birleşmiş sosyalist, komünist, terakkiperver unsurların meydana getirdiği birliğe gitmekten imtina etmişler, bir merkez partisi olarak müvazene teosis edebileceklerini zannetmişlerdir. Bunlar kapitalizme de, sosyalizme de muhaliftirler, reaksiyonerlerin eline teslim ettikleri bir Beveridge planı ile İngiltereye düzen verceklerini umdular. Fakat asırlardan beri vaudlere aldandıp, eli boş dönen kütleler bu defa hiç bir yaldızlı vauder aldanmadılar. Reylerini Amele Partisine verdiler. Torizm ve liberalizm birdece tasfiye ettiler.

F ransada uzun bir mukavemet hareketinden geçen halk kütleleri, meydana getirdikleri birlikle faşizmi tasfiye ettikleri gibi, artık kapitalizmin hâkimiyetine de bir son verdiler. İntihabatta komünistlerin ekseriyet reyini kazanması, sosyalistlerin ve de Gauller'in idareci altındaki mukavemet hareketinin birliğine yakın reylerle iktidara geçmeleri, hele radikal partisinin tamamıyla iflâsı Fransanın da geçirmekte olduğu değişikliğin büyük bir emaretidir. İtalyada faşizme karşı, Belçikada kapitalizme ve muhafazakârlığa karşı doğan değişmeler, krizlerin artık iktidara geçmelerine karşı Balkan memleketlerinde doğan aksülameller, değişmekte olan bir dünyanın buharanlarıdır.

H arbin sona ermesi ve her memleketde sol unsurların zafer kazanması, bu dahilli mücedaleler bitmiş değildir. Henüz daha her tarafta muhafazakârlar büyük bir kuvvet halledediler. 1914 harbinin sonunda olduğu gibi kendi mevkilini muhafaza etmek, dünyanın sosyalizme gitmesine mâni olmak için bütün reaksiyonerler birleşmektedirler. Hatta faşizmin imhası için harbe girdiklerini söylüyorlar, bugün her memleketde faşistlerle iş birliği yapmaktadır. 1939 dan evvel olduğu gibi yine dünyayı bloklara ayırmak, bu bloklara bir ücünece dünya harbinin tohumunu atmak için faaliyete geçmişlerdir. Bununla beraber 1918 harbi sonundaki vaziyete boğmuş vasyot tamamen birliğine sözdür. Bu harbin sonunda mutlak hâkim, harbi idare edenlerdir, bugün sulhü kurmak iktidarını milletler kendi ellerine almaktadırlar. Bu mühim değişikliktir ki dünyanın her tarafında terakkiperver, anti - faşist, demokrat, sosyalist unsurları birleşmektedir. Bu harp sonunun en büyük vafsi da faşizme ve reaksiyone karşı meydana getirilen birleşik cepheleer ve milli birliklerdir.

Y eni dünya nizamı eski mürekkeple yazılmak. Sağ lam bir sulhe kavuşmak için bu eski nizamın müdahillerini, muhafazakârlarını, reaksiyonerleri-

ni tasfiye parttir. İstikbalin yeşine ümidi, faşizme ve fikrî irticaa karşı bütün halk kütlelerinin birleşmesidir. Sağ lam bir sulh ancak bu temel üzerinde kurulabilir. 1918 ile 1945 arasında bir çok mücedalelere, harplere, hayal sukutlarına tahammül eden nesillerin, yeni bir dünya kurmak için eski düşüncelerle mücedale etmesi kolay bir iş değildir. Yeni bir dünyanın kurulabileceği hakkında hadimilige düşünceler, bugünkü değişmeler karşısında ne kadar yalındıklarını göstermektedirler, hâlık eskinin avdetini bekleyenler daha çok aldandıklarını göröceklerdir.

Dünyanın tahqiqatı faşizmin ve fikrî irticaa tasfiyesine doğrudur. Bütün dünyada eski nizamı, faşizme, reaksiyona karşı İleri unsurların meydana getirdiği demokratik birlikler, her tarafta seğimlerde İleri unsurların, sosyalistlerin kazanması, eski nizamın ne kadar zaafa düşüklerinin emaretidir. Reaksiyonerlerin mevkilini muhafaza için mukavemet göstermeleri, birleşmeleri mücedalenin tabii bir seyridir. Fakat buna karşı demokrat, sosyalist, komünist bütün dünyada meydana gelen birlikler, irticaa yenecek en kuvvetli silâhtır. Geçen harplerden ve sülhlerden alınan dersle 1918 harbinin sonunda yapılan hatırlara dönmek için demokrat unsurların gösterdiği birleşme temayülü, bu harp sonunun en ümit verici mücedalesidir. İstikbalin anahtarı bu birliklerdir. Dünya milletlerinin birleşmesi, ücünece bir harbi önlenmesi, milletlerin sulh içinde ve birliğine dost olarak yavaşabilmeleri için harbi sebeplerini ve tecavüz ortadan kaldırmak lâzımdır.

Eski nizamın, eski partilerin muhafaza etmekle, eski siyasalere dayanmakla, hele yeni bir Cemberlayın (Eski hâkimiyet) muhafaza edenken, yeni bir dünyaya, sağ lam bir sulha kavuşmak İhtiyacının aralardaki fikir ayrılıklarına rağmen birleşmeleri kadar zaruri bir şey yoktur. Sağ lam bir sulh ancak böyle bir temel üzerine kurulabilir.

Sulh bugün çıkmaz girmiş gibi görünüyör. Londra konferansının dağılmasından sonra meydana gelen seğimlik, demokrat, sosyalist, komünist, bu üç büyük devletin anlaşamıyacakları mânasını ifade etmez. Sulhü kazanmak için, faşizme, reaksiyona karşı İleri demokrat unsurların birleşmesi nazil zaruri ise, sulhü kurmak için de bu devletlerin anlaşmaları zaruridir. İçinde bulunduğumuz buharan bir sulh buharandır. Bu buharan milletlerin birliğine karşı cephe alması, birliğine zıt bloklar kurmasıyla halledilemez. Birliğine İhtimat eden, her millette İstikbal için yeşine hakki veren ve diğer milletlerle İktisadi, İhtimali, atıyad anlaşmalara imkân veren bir milletler birliğidir ki sulh içinde bir dünya yaratabilecektir. Sulhü kazanmak için her şeyden evvel eski entrikalar, İhtimal politikasını kenara atılmalıdır. Bugün değişen dünyada halk kütlelerinin temayülü de budur. Fransadaki mücedale, Balkan tezahürleri, bütün bir Avrupa buharanını sebebi budur. Bu, değişen bir dünyanın buharanıdır. Bu, yeni bir dünyanın doğum emaretidir.

Adnan CEMGİL

1938 - 1944 yıllarına yazı ve fikir tarihini yazmak isteyenler, kitaplarında Peyami Safa'ya doğuca bir yer ayıracaklardır. Bu, onun yazı ve fikir adamı olarak değerinde çok. İkinci cihan harbi yıllarında oynadığı roluna ehemmiyetindedir. Gerçekten Peyami Safa bu yıllar içinde Türkiye'de, Almanya'da Rosenberg'in oynadığı faşizmin natariyecisi rolüne benzeyen bir rol oynamak istemiştir.

Çeyrek münevverlere kendisi için "müfettişler edip" dedirten, biyoloji, psikoloji, sosyoloji terimlerini doldurarak "fikri" çeşni vermek letedilgi fikirlerinde ödenberi dalma sepetik görünmeyi züppelik derecesine varıracak kadar ileri götüren Peyami Safanın tam adı yıl boyunca insanlı bir mücahit oluvermesi inanılmaz bir şey olmuştur. Peyami Safa, inandığı faşist

rolünü kendinden geçerek yaydığı o yıllarda, "İlayi kelimeullah" uğrunda âkiflere küle salıyan bir mümin, Salim - Barthelmy geçesinde hepçerilecek protestan aryan götü dönmüş, nazî işgalindeki yerlerde Gestapo'ya verilen jurnallere pek benzeyen yazılar yazmıştı.

Onu, böyle polis romancılığından, fantezi yansıtlığından faşizm misyonerliğine geçiren âmiller bilinmemektedir. Yalnız bu yolda ilk derslerini Abalıoğlu sülalesinin "yani nizamci" "Cumhuriyet" inde aldıktan sonra, efkârî ve sfâkârî "Tasvir" lerde öğünlâğıtîni vankalar göstermektedir.

"Çürümüş demokrasilerin" yüzde yüz yenileceğine, emin olan Peyami Safa, ikinci cephanesi açılıp: "Wehrmacht" in tuza buz olduğunu gördükten sonra imanında çatlaklar başladı. Bu buhran Peyami'ye "ben faşist değilim!" dedirtecek, kâh sosyalist kâh demokrat olduğunu söyleyecek kadar puslayı çaptırılmıştır. O kadar ki Berlin düşmesinden sonra Hitler'e dil uzatmış, vakitlice Gestadi olan "Goebbels" le alay edebilmiştir. Bir zamanlar şimdiki kayıplara karışan Führer'i meşhur Münich birahanesinde ilk alkışlanış kidevâli bir nazî heyecanıyla altı yıl boyunca haykardığı insanın

böyle birden bir dönüşle inkârına bir küfür mü demeli? Hayır. Bilce Peyami Safa kafası ve müdesiyi bağlandı: "faşizm" in bütün yapıyla gümbür gümbür yıkıldığını gördükten sonra, zehir içerek kendilerini yokeden veya yokolan mürtedlerinin istidene ayrılmış değildir. O da onlar gibi yapmış, kendini yöklemek istemiştir; bir farkla: Arsenik içerek değil, faşizmi, faşist olduğunu inkâr ederek insanı böyle iliklerine kadar bağlandı, bir insanı inkâr etmesi de arsenik içmesi kadar hattâ daha da acı değil mi? İçin en trajik tarafı Mussolini, Hitler, Goebbels, ve Himmler, nihayet Dr. Ley artık hiç bir şey duymamasın, hiç bir şey görmemesi saadetine erdikleri halde, Peyami, uğrunda bu kadar ter, salya, gözyaşı ve mürekkep harcandı: İdeolojisinin nasıl kepeze olduğunu ve kendisinin onu nasıl kepeze ettiğini göreberek kan kusmaktadır. Yalnız onun ve ona acıyanların hiç tükemmeyecek bir teselli kaynağı var: Yanları. Hele faşizmi yaymak için yazılan yazıların en çoksunlarını bir araya getiren ve uzun zaman çömeslerinin elinde bir "İl-mü hal" gibi dolayan "Millet ve İnsan" adlı kitabı bu bakımdan pek verimli-dir. Peyami burada, kaba propagandacılar gibi açık konuşmamış, faşist ideolojisini, sembollere bürüyerek anlatmıştır. En hoşuna giden semboller ise "milliyet" "milliyetçilik" "ide-al" "iman" terimleridir. Şimdi hem Peyami Safaya, o kendini inkâr ederek ne kadar unutturmak istese de, asla unutulmayacağına göstererek teselli sunmak, hem de Heride memleketimizde faşizm temayülleri üzerinde araştırma yapacaklara yardım etmiş olmak için bir kaç örnek vermeyi faydalı buluyoruz. Peyami, faşizmin nasıl dünyayı saran bir fikir olduğunu göstermek için şöyle yazmıştır:

"... İtalyan inkılabı da büyük harpten sonra ayaklanan sınıf ideolojisi tepelererek onu milliyet idealinin emrine verdi. S. 50"

Bu "İtalyan inkılabı" nın, bir kaç ay önce vatandaşlarımızın bacağından astıkları Mussolini'nin Roma üzerine yürüyüşü olduğunu söylemeye hâset var mı? Devam edelim:

"... Artık Almanya'da, Macaristanda, Portekizde, İspanyada ve bugünkü Fransaya kadar her yerde nihayet bütün sınıf ihtilâli tepelererek, Gök-alp'in tahmin ettiği gibi "milliyet mefkûresi" nin tâbii haline getirildi. S. 50"

Hitler'in Almanya'sında, Horty'nin Macaristanda, Salazar'ın Portekizinde, Franco'nun İspanyada ve P. S. nin tuncuları yazdığı 1943 dekâ Pétain'in Fransasında hüküm olan "milliyet mefkûresi" nin faşizm = nazizm sisteminden başka bir şey olmadığını da herkes anlar. Bu "milliyet mefkûresi" nin bütün dünyada gerçekleştirildi-

ni söylerken İngiltere ile Amerikadan, faşizme boyun eğmemek için başta milli benliğini kurtarmak için yedi yıldır boğuşan Çin olduğu halde bütün kurtuluş savaşları yapan milletlerde sözi açmaması da Peyami Safa'nın yaptığı "milliyetçilik" in faşizmden başka bir şey olmadığını göstermektedir.

Peyami Safa, Faşizme sadakatine en sağlam delilini, Türk inkılabını, Türk kurtuluş savaşını da yukarıda sıraladığı faşist ayaklanmalarına başına koymakla vermiştir. "Ziya Gökalp" i da mahiyetli tamammile belli olan yani Peyami'nin iftâdinde faşizm mânâsına gelen "milliyet mefkûresi" nin mübegiri olarak anmaktadır: "Gökalp bugün doğumuna şahit olduğumuz dünyayı çeyrek asır evvel gördü ve müjdeledi. S. 50"

"... Bu fikirler şimdiki yani 1943 yılında bütün Avrupada (yani nazî istiklâs altındaki Avrupada) milli inkılab bayraklarının (yani gamalı başlı bayrakların) üstünde dalgalanıyor!". Peyami, artık faşist cephesinin içinde, göleri bütünü dökerek isteğini gerçek gibi alıp şu zafer nârasını da fırlatıyor:

"Gökalp'in garp dünyası için en faz çeyrek asır önce müjdelendiği bu neticeler (yani faşizm) büyük Türk dünyası için de, şimşek hızla gerçekleşme yolundadır. S. 51"

İnsan, P. S. nin memleketimizin faşizm barbarliğinin boyunduruğuna girilmesi için duyduğu sabırsızlığını açığa vuran bu satırları okurken elinde olmadan: "Yaya kaidin Tatar ağası!" diyor. Gerçekten, Peyami de, "Çınaraltı" ndaki İhvani da, "yani nizamci" Abalıoğlu'ğiller de, "Tasvir" deki mürtedleri de ve nihayet Ankaradaki Tuncu nümayişinin gülünç şövalyeleri de yaya kaldılar: Faşizm, dünya ölçüsünde yere serilmiş, gebertilmiştir.

P. S. nin faşizm ideolojisini Türkiye'de yaymak için yazılmış güzel bir el kitabı olan "Millet ve İnsan" da sık sık kullandığı sembollerden biri de "ideal" dir. Bu bahse ayırdığı sayfalarda "pir aşkına" serden geçen bir derişige coşkunluğu var. Edebiyat ve yazı ticaretinde hayli iş yapmış olan bininin bu ideal hümması bir çoklarını güldürceks de Peyami evlenmekten, ticaret yapmaya kadar her şeyi ideal uğruna yapılmış hamleler olarak görürken hiç bir sıkıntı duymamaktadır. "Millî cemiyetlerle ferdia durumu" nu incelerken artık sembolizmi biraz daha gevşeterek, maksadını daha açığa vuran sözler kullanıyor; bunlardan başlıca: faşist sisteminin temel direklerinde biri olan "korporasyon" dur:

"Millî cemiyetlerin sosyal yapıları müllidir. Bu cemiyetlerde ferd, refah mirasçısıdır, hürriyet sarhoşu ve sulh esrarkeşi değildir. Her meslece onun için (upki Peyami için olduğu gibi) milli davadır ve sükün zamanlarında da o, bu davanın zaferi için uyanık durur. Korporasyon nizamı içinde mesleğin milli menfaat emrine veren teşkilâtta vazife almıştır."

Herkesin ve herkesle beraber tarih ve sosyoloji bahislerinde pek uzun eli (yedi-tûla sahibi mânâsına) olan P. S. nin da bildiği gibi korporasyon nizamı bir kere Ortadoğuda, bir kere de faşizmde meydana çıkmıştır. Peyami Safa daima dönen, dönen bir insan olduğuna göre şu bide lonca diye sultânlar Ortadoğ Korporasyonlarını söylememiş olmazlar. Onun bildiği korporasyon faşizmin leadi olan esaret sistemidir. Zaten "refah, hürriyet ve sulh" hakkındaki menâf hükümleri de faşisto - nazî Weltanschauung'unun hikmetlerindedir!

Peyami Safa, faşist dünya görüşünün "dinamik ve enerjik" farç anlayışını da yüzde yüz benimsemiştir. Ömründe sırtına hâki resim çekti geçirmemiş, top sevelerini yalnız bayram günleri dinlemiş olmasına rağmen bakın sulh taraftarlarına nasıl yıldırımlar yağdırıyor:

"İsterik Yahudi karısı bugünkü cihan harbi önünde (yani 1939 da nazî Almanyanın dünyayı siacire vurmak için açtığı harp), uzun umraklarıyla saçlarını yolarak haykırır:

— Medeniyet yıkılıyor, insanlık malıv oluyor, bu ne barbarlık, bu ne canavarlık!"

Biraz sonra da şöyle devam ediyor: "Harpten evvel Fransada, İngilterede, Amerikada yığın yığın sulh esrarkeşleri yetiştiren ve nihayet Fransayı çöberten bu Yahudi propagandasını Türklerin ağzından da işitince çenmeler sezmış gibi ürpertiyor"

Evet, Peyami Safa, birkaç seveleri duymuş gibi "berbermekte" hakkı inanç. Gerçekten İkinci cihan harbinin sonunda büyük bir felâket, büyük bir yıkılış olmasa mukadderken, Ana hâdiselerdeki "ideal" düşüncesine bakın ki harbin sonunda çıkan, tâ temelle-riye kadar yıkılan "sulh esrarkeşlerinin" uyguladıkları Fransa, İngiltere, Amerika değil, topyekûn harbi leat eden nazî Almanyanın, 8 milyon süngü ile ölüme soptarı Mussolini'nin İtalyası ve geçenerde Amerikalıların

BARIŞ SAVAŞI

Üç büyük müttefikin harp içi ve dışı münasebetlerine hâkim olan ve sulhın kurulmasını güçleştiren başlıca âmil: İTİMATSIZLIK...

Avrupalı milletler için ikinci cihan harbinin yıkım ve ölümlü faali kapağı, fakat bu kitada olsun henüz sulhü kuramadık. Muazzam hâfisenin aktörleri ve seyircileri, bütün dünya büyük bir kurusuluk içinde. Gerçi silah şakırtıları, binlerce top, milyonlarca tüfek sesleri. Evlerimizde bağımızda çöktürsün, bir anda mahalleleri yerle bir eden 10 tonluk bombaların sesleri de esildi. Der cüsseli uçakların girdiği hangarlarının altında uyumaktas. Aart füzün bise son hediye olan atom bombası da tepemize asılı âkittir bir tehlike...

Harpten arta kalan Avrupa ne halde? Dumana tüten yangın viraneleri, genç çenk sahalarında umumî çukurları dolduran milyonlarca insan leşi, nasilerin toplama kamplarında, krematoryaların önünde birikmiş kemik ve küll yığınları... Ve daha sonra, aç ve sefil, yarından ömüt kesmiş insan sürüleri, Harbi hâşriyanlar, altı yıl milyonlarca insan evinden yurdundan ellerini biriktirdiği medeniyet sermayesini yoketmek için kullanılan faşist mürettepli esirlerinin azamet karşısında hayran...

Dünyanın dört kıtasında, üç büyük Okyanus üzerinde doğmuş milyonlarca askerden çoğu şimdiki barklarına dönmekte iken, hâlâ Çin'de, İndonezya'da Asyalı milletler birbirini kuruyor. Bir yandan Çin ülkesinin 11 vilayeti üzerine yayılmış 90 milyon kızıl Çinli Çan-Kay-Sek'in beyaz Çinli ordularına karşı doğuşırken öbür yanda İngilizlerin Hindî askerleri Felemenk emperyalilerine karşı istiklal davasıyla ayaklanmış olan diğer Hindîleri öldürmekte... Üç sendir bastırılan Avrupalı emperyalizminin ağırlığı altında belli hükümlü cenup Asyalı milletler ve 14 yıl devam eden Japon teçayzından yeni kurulan şimalî Çinlilerin hareket halinde; bunlar da burjuva Çinliye boyun eğmek istemiyorlar; bütün Asya ayaklanmış... Japon emperyalilerinin Pasifik hükümlünlüğü, "Büyük Asya" hülyası son bsharin sabah sisleri gibi dağıldı, fakat Asyalı milletleri kendi oyunlarına âlet etmek için yaydıkları "Asya Asyahlarının" fikri bütün bu milletleri ayaklandıran kuvvetli bir insan halinde yapıyor. Vahia Avrupalı emperyalistler, müstemleke politikasını devrinin kapanmış, artık Asyadaki İmparatorluklarını tasfiye etmek zamanına gelmiş olduğunu anlamıyor değiller. Ancak bu ameliyenin kendi memleketlerinde sebep olacağı muhtafaral kargaşalıktan çok korktukları içindir ki tasfiyeyi geciktirmeye çalışıyorlar. Kral Jorj, Krallık Vilhelmin, Fransız kolonyalistleri, Asyalı ve diğer milletleri daha bir müddet istiklal vadediyorlar oynalamak istiyor-

Cami BAYKURT

lar. İşte bu uzak ülkelerde devam eden nispeten ciddi bir mânaat budur.

Fakat zamanımızın en büyük faalası şu ki, 1921 denberi milletlerarası faalim kurmağa çalışınlar, ve bu cepheyi Sovyetler Şiketi üzerine yürütmek için 1933 den 39 yılına kadar ikinci dünya harbini hazırlayanlar şimdiki sulhu yapamıyorlar. Dentlebilir ki Garb Avrupa ve Amerikada koyu bolşevik düşmanı olarak tanınmış bu nüfuslu çevreler harpten korkmuşlardır; çünkü bütün hesaplarının yanlış çıktığını gördüler. Bu korku sebeplerini biraz daha izah edelim:

İkinci dünya harbinin hakiki âmillerini seçebilmek için, her şeyden önce, eski gösüklerimizi değiştirmek zorundayız. Bu son harp geçmiş ya da gelecekle beşimiz. O harp için deşiriyet itibariyle içtimat büyükleri birbirine benzeyen milletler arasında oluyordu. Her milleti müteacela bir küme halinde görmek bir derece mümkün oluyordu. Son cihan harbi ise böyle değildir. Emperyalist devletler arasında bir harp olduğu kadar milletlerarası

muhterem cepheyi harinde doğuşen sınırların harbidir.

Gerçek, 1914 - 18 dünya harbini emperyalizmin son kavgası saymak doğru olur. Harp sona ermeden bir yıl önce (1917) bolşevik inkılabı ciddi mahiyetli ve tarihin seyirini değiştiren bir dönüm noktası oldu: Milletlerarası kapitalist cephenin Rusyadaki sayı kanadı kırıldı, ve feoda, çarlık rejimi ile beraber çöktü. Sosyalist çalışma sistemi kurmak için inkılabçılara çok müsait ve zengin bir sah açılmıştı.

Kapitalist çalışma ve istihlal sisteminin esaslarını tehdit eden yeni bir teçrübeye bağlanmıştı. Milletlerarası yüksek finans bu tehlikeyi önlemekte geç kalamadı. Bunun üzerine bütün kuvvetlerini seferber etmeye ve her vakit olduğu gibi, kendi hesabına başkalarını öldürmeğe karar verdi. Onun için harp te para getiren kârli bir ticarettir. Almanyanın galip ordular tarafından istihlal edilmesine münaaat olunan Beyaz Ruslardan İtalya, Polonyalar tertip olunırken (1918 - 20) Finlandiyadaki Alman askerleri Bolşevik inkılabçılara karşı kullanıldı. Harpten yeni çıkış, ekonomik temelleri sarılmış olan Avrupa ile, Sovyetler Şiketi arasında "karantina kordonu" kurul-

du. Diğer taraftan, hemen her yerde bağışçılara içtimat inkılabı harvayelerini daha çekirdekte iken etmek maksadıyla İtalyadan ve Almanyadan bağışçılar milletlerarası faalim teşkilatı yapıldı ve bu yolda milyonlarca dolar ve İngiliz lirası topla edildi. Fakat inkılabın kalisi olan Sovyetler Şiketi istihlal ve sosyalist teçrübeyi silah kuvvetiyle imha etmek teşp ediyordu. Bunun için de "karantina kordonu" nun gerisinde dört devlet blokunu kurmağa çalıştılar (Almanya, İtalya, İngiltere ve Fransa). 1934 Lokarno Antlaşmasından başlayarak 1938 Münih Antlaşmasına kadar süren devrede Anglo-Faşist siyasî edebiyatında "yatıştırma" politikası denilen, esypta Fransa ile Almanya arasında içtimatî temin etmeye müsait olan bu hareketlerdi.

Milletlerarası yüksek finans kralları tarafından hazırlanan bu Edibiyat edebiyatın hareketine mâni olacak engelleri kaldırılması gerekti. "Cami Baykurt" İtalya mahkûm edildi, muhterem emsaliyet mâniye terpedildi.

Bu faalîy: hamriyanlar arasında güne görünüşü bir siyasî kudret merkezi daha var ki, İsmal edilmez. Gerçi İtalya, Polonya ve Macaristan gibi bazı şarki Avrupa memleketlerinde ve Ortadoğu İlyık İdarelerinde estilen İberya yarım adası memleketlerinde büyük toprak sahib, eski feodal sosyalist muhafaza ederen, Garb Avrupada ve Amerikada yüksek finans Alemine mensuplar, banker bir müstemleke; bu memleketlerde katolik teşkilatı, siyasî partileri ile de politikaya mâfittir. İste milletlerimizi ikinci dünya harbine sürülecek hâkim olan başlıca âmilin bu olduğunun görürüz: Korku.

Sovyetler Birliği 22 yıl bu doğmanın arık, ve şial doğmuşlarla peşleşti, tuncaklı tertibat aldı. Moskova devlet adamları İsmal mağlûp Almanyadan büyük geçler İsmal ettiler; İki kere ona yaklaşılar (1922, 1924). Fakat Alman sosyal demokrat politikası bu ümitlerin devamına müsaade etmedi. 1917 inkılabının selkmet ve muvaffakiyetini dünya inkılabından bekleyenlerin almandıkları artık belli olmuştu. Sovyetler Birliği için kendisini ancak kendi kuvvetiyle müdafaaından başka çare yoktu. Troçkinin hududısına çıkarılması ve İki beş yıllık plânın başlangıcı aynı zamana teadüf eder (1929). Avrupa devletlerarası siyasî sahanında da doğmuşların büyük darbeler indirmişlerdi; 1935 Sovyet - Fransa tedafüt mbaatı, 1939 nazî Almanyay ile ademi teavüz pakli. Bu suretle Moskova kendi aleyninde teçkilîne çalışılan dört devlet ittifakını İki kere bozmuş ve harbin seyirini değiştirmişti.

Yazık ki makalemizin çerçevesi bu mühim bahal usatmağa müsait değil. İster istemes kua kececeğim: Doğmuşların devamı, İçeriden ve dışardan husumetleriyle usun yıllar uğramış olan Sovyet devlet adamlarının Garp memleketlerinde kendilerine doğmuş olan muhafale ve onların müfuru altındaki siyasî İdareleri karşı ruhi mâlelerinin İfadde eden tek bir kiltüre vardır: İTİMATSIZLIK.

İşte aynı savaş cephesinde, müttelik âfatiyle silah arkadaşları olarak yıllarca faalime karşı çenkilemiş olan üç büyük devletin harpte ve harpten sonra münaasbetlerine hâkim olan ve enlîh güçleştiren başlıca Amil budur. Diğer âmilleri de Heridaki makalemizde izah çalışacağız.

HAFTALIK
Kültür ve Aktualite dergisi

Gayemiz, milli ve insani kültüre hizmettir.

Bizi Kirletemezsiniz

Hasan TANRIKUT

Recep Peker şunu bilsin ki "Günü,, çıkaranlar varlarını yoklarını halk ve demokrasi öğruna ortaya koymuş, Atatürkün inkilâpçı dehasını devam ettiren korku bilmez adamlardır.

15 Temmuz 1946
SALI

BU SAYIDA

Harik Hareketleri
Behçet ATILGAN

Serbest nazım hususiyeti
Aştin SARP

Ablâk Tarihi
Hasan TANRIKUT

Maksim Gorki
Oktay AKBAL

Kültür dünyası
Rasih N. İLERİ

Haftanın hıvı
Doğan RUŞENAY

Kıtlık (Hikâye)
Ali DÜNDAR

Şiirler
Fıkralar
Kültür haberleri
V. S.

SAYI

21

20 Kuruş

Recep Peker'in Küttahyada halktan rey dilerken söylediği nutukta bizi propagandasına âlet etmek suretile oynamak istediği oyuna elbette okuyucularımız da bizim kadar biliyorlar. Dürüst bir seçim yapıldığı antıbaşı halka yutturabilmek için "Seçim şartukları, verilmek göz boyamağa meobur olan Peker gibileri, kuvvetlerini halktan, memleketin öz dâvalarından alamıyacak hale düşmüş oldukları" dan bütün muhalefeti "ajan, beşinci kol, diye gösteriyor, halkı, onun en hakiki dostu olanlarla korkutmağa kalkıyorlar. Memlekette bir beşinci kol varsa o, bu vatana müstemleke gözüyle bakanların beşinci koludur. Ve halkın bugünkü sefalet ve sıkıntısından mesul olan karaborsacılar bunların dostları ve yardımcılarıdır.

Dünyanın hiç bir yerinde namus ve ınsaf ehli insanların affedemiyeceli bu çeşit propaganda bizde günlük basbayağı, alışılmış bir jey hâlini aldı.

Bir ispat vasıtasına mâlik olması, bizim tertemiz istikbalimiz ve apaçık faaliyetimiz dolayısıyla imkânsız olduğu halde bu zat kalkar da bize "düşman ajanı,, derse ve bizim de kendisinin vaziyetine düşmeyi bir an kabul edip Peker'e meselâ "Entelijans servis ajanı,, diyeceğimiz düşünülürse bundan hasıl olacak olan netice nedir? Birbirlerine gelişi güzel küfreden sokak çocuklarının halinden başka hiçbir şey... Recep Peker bizi efkârı umumiyenin gözürsden düşürmek gayesile bu şekilde itham etmeğe kalkarken kırtası ve oligarşik otoritesinin hak ile yoksan edilmiş olduğunu herhalde unuttu, ve bizim irili ufaklı bütün Hitlerleri yıkmak uğrunda mücadeleyi göze alacak kadar medenî cesareti sahibi olduğumuzu nazarı itibara almadı.

Demokrasi şaklabanlıkları yaparak koca bir milleti aldatmağa yeltenen, fakat bu sahte demokrasi tezahürünün bile kendilerini alaşağı etmeğe kâfi gelmiş olduğunu anlayınca faşistlerin taziyik, dayak ve polis usullerine baş vurmak suretile içine düştükleri çıkmazdan kurtulmağa uğraşan Pekerler yine bir faşist metodu olan iftirayı Gün'e tatbik etmeğe kalktılar. "Gün,, dergisi onu çıkaranların etinden, tımağundan arttırılmış paralarla yaşar ve bu bütün âlemin malûmu işen devlet ve millet işlerini görenlerin serbetlerine menba sora kanunu hasıraltı edenler işte herkesin gözü önünde adam kirletmeğe kalkıyorlar.

İtinde buldukları ruh düşüklüğünü düşününüz ki keyiflerine ve akıllarına esince hiç çekinmeden, yüzleri hiç kızarmadan sırf kendilerine hasis bir propaganda mevzuu temin için birtakım vatanlaşlara (ajan) diyorlar.

Evet, bu memlekette kanun ya vardır, ya yoktur. Eğer varsa Recep Peker gibi itiyatlarının sevikle ispatsız, delilsiz, şunun bunun şeref ve haysiyetini lekeliyerek seçim propagandası yapanlar mahkûm olmalıdırlar. Eğer kanun yoksa ve mütegalibe, kanunu Keyfinin oyuncuğu olarak kullanmak suretile haklarını, demokrasiyi, halk dâvasını müdafaa edenleri çığneyip geçecekse, büyük Türk tarihine yeni Mithat Paşalar, Namık Kemaller, Tevfik Fikretler, Nazım Hikmetler ilâve etmek suretile halkın ve istikbalin bütün lânetlerini üzerlerinde toplayacaklar, yeni yeni demokrasi rehberleri, hürriyet şehitleri ve halk kahramanları yaratacaklardır.. Türkiyede kanun ister var, ister yok olsun, her iki şıkta da müsbet netice bizden tarafdır.

culklarının hali, ev meselesi, gıda meselesi gibi, bütün işçilerin müşterek derhtlerini anlatıyoruz.

kiyoruz ve yine sendika üc- rinde konuşa konuşa, ağır ağır gidiyoruz.

Safa M. YURDANUR

Kocaeli İşçi Sendikaları Birliği kuruldu

İstanbul İşçi Sendikalar Birliğinin neşriyatı her tarafta iyi alâka ile karşılanmaktadır. İzmitte mühtelif istihşal gubelerinde çalışan arkadaşlar da, bir Kocaeli İşçi Sendikalar Birliği kurmuşlardır. Fazla malûmatı gelecek sayıda vereceğiz.

Sahip ve Neşriyat Müdürü : Adil Yağcı Tertip ve Baskı : F. K. Başmevi

Yeni kurulan sendikalar

Adanada iplik ve dokuma fabrikaları işçileri sendikası kurulmuştur.

İzmirde ayakkabı işçileri sendikası kurulmuştur.

Ankarada madenî işler ve makine işçileri sendikası kurulmuştur.

İzmirde Mensucat işçileri Sendikası kurulmuştur.

---

edilmeli.

Bu hususların temin edilebilmesi için evvelemlerde bu gündünden başka örneklere göre islahî lâzımdır.

Yalnız Ereğli kömürleri işletmesini değil, bir çok bakanlıkları da alâkadar eden bu mevzuun, memleket içtimai politikası ç zilirken göz önüne alınması lâzımdır. Nihayet işçinin mesleğini benimsemesi ve işinde usta hale gelmesi her şeyden evvel onun teşkilatlanmasına ve bizzat kendi teşkilâtı ile haklarını arayacak bir dereceye ulaşmasına bağlıdır. Bu da ancak bağımsız işçi sendikasının serpillip gelişmesi ile kabildir.

Yarın tedbirlerle vakit geçirmek için ne memleketin tehammülü ve ne geçim durumu gündünden kötöleşen maden işçimizin sefil vaziyetinin ne de makineleşmiş yirminci asır tekniğinin tehammülü vardır. Bundan başka, unutulmamalıdır ki; yarın tedbirlerin verecekleri zarar, hiç tedbir alınmaması vereceği zarardan aşağı değildir.

Armağan Kerimol

Eskişehir serbest sanayi işçileri Sendikası

(ANA NİZAMNAMESİ)

(Geçen sayıdan devam)

b) İşçilerin içtimai ve kültürel sahada inkişaflarını sağlamak için (Beden terbiyesi sanat ve ihtisas kursları, okuma odaları açmak, konferanslar tertip etmek icabında işsiz kalan sendika azalarına iş temin etmek çarelerini aramak.

c) Sendika azasının sıhhi durumlarıyla alâkadar olmak ve bunun temini için parasız muayene ve tedavi çarelerini temin etmek, kaza, hastalık, işsizlik ve ölüm halinde sefaletle düşen arkadaşlara idare heyeti kararıyle maddi yardımlarda bulunmak. (Yapılacak yardımların şekilleri ve miktarları hazırlanacak olan iç nizamnameye göredir).

d) Haksızlığa maruz kalan işçi arkadaşlarımızın haklarını kanuni yollarda müdafaa etmek icap ederse dava açmak.

e) Sanayimizin gelişmesine engel olan kanun ve nizamların kaldırılması için ilgili makamlar nezdinde teşebbüse girişmek.

f) Günün geçim şartları göz önünde tutularak en az günlük amele ücretinin tayinini ve bu usulün vilâyetimiz sınırları içinde kabulü için icap eden makamlar nezdinde teşebbüse girişmek.

(Devamı gelecek sayıda)

SENDİKA GAZETESİNDE YENİ KURULAN SENDİKALARA İLİŞKİN YAYINLANAN HABERLERDEN BAZILARI

Cumhuriyet Bayramı ve Sendikalar

Kocaeli işçi sendikalar birliği Cumhuriyet bayramı merasime iştirak etmişler ve bayram alayına katılmışlardır. Ayrı-

ca Cumhuriyet abidesine de bir çelenk konulmuştur. Yukardaki resimde sendikacıları çelenklerle birlikte görüyorsunuz.

*SENDİKA GAZTESİNDE SENDİKALARIN FAALİYETLERİNE İLİŞKİN ÇIKAN
HABERLERE BİR ÖRNEK*

SENDİKA

İşçi Arkadaşlar :

Dilek ve şikâyetlerinizi bize bir mektupla bildiriniz. Gelecek sayıdan itibaren sizin için ayrıcağımız "Dertlerimiz, siltununda dertlerinizi neşredeceğiz.

Ekonomik ve Sosyal Alanda Kol ve Kafa İşçisinin Davalarını Güder

Sene : 1 Sayı 2

ŞİMDİLİK CUMARTESİ GÜNLERİ ÇIKAR

Fiyatı 10 Kuruştur.

7, Eylül 1946

Memleketimizde Sendika hareketlerinin teşkilât sistemi nasıl olmalıdır?

31 Ağustos tarihli yazımızda yurdumuzdaki emekçi kütellerinin Sendika faaliyetleri hakkında az çok tafsıl vermiştik. Bu güne kadar bu işlere kendisine rehber süsü vererek pek çok kimsa karışmış ve ekserisi de maatteessül sendika hareketlerinin ne olduğunu bilmeyen cahil veyahut iktidar partilerinin elinde oyuncak olan tüfeviller tarafından ele alınmıştır ki bunda da daima emekçi kitleleri zararı çıkması tehlikesi geçiren bu avangard hareketlerin ginesi gelince işçi sınıfının daima yaya bırakıp kaçırdıklarıdır.

Sendika emekçi kitlelerle iş verenler arasındaki iktisadi ve işçilerin teazarlar neticesi doğan bir teşekküldür. Şu hale nazaran işçi arkadaşlar sendikalarını bizzat kendileri kurmak mecburiyetindedirler.

Bu işte önderlik edebilecek

zi istisbaal pek çok dağıtım ve parçalanmış bulunmaktadır.

Bunlardan belli başlı olanları şunlardır: Tütün işçileri, ayak-kabı işçileri, trikotaj işçileri, kalfat yerinde ve Halıcın her iki sahilinde serpilmiş maden dökmü ve maden sanayii işçileri ve ilah.

Bu çeşit sanayi ve istisbaal işçilerini de meslek sendikaları etrafında toplamak zaruridir. Bu suretle kurulacak meslek sendikaları şehrin muhtelif noktalarında müessesîlikler bulundurulmalı veya şubeler açılmalıdır. Bunlar da ilk iratında işçi sendikaları birliğine dahil olmalıdır.

Hiç bir vehile Türkiye mukayyasında Sendika kurmak hevesine kapılmamalıdır, ve bu şekilde sendika kurmak tavsiyesinde bulunulandan da daima sakınılmalıdır. Bu gibilerin maksatları

Amerikan iş bayramı münasebetiyle Trumanın bir demeci

Eylül ayının ilk pazarı olan yarın Amerikada iş bayramıdır. Geçen ay bu münasebetle Truman Amerikan işçisine hitaben şu sözleri söylemiştir:

Bu harbi beraber doğmuş kazandık şimdi de hep beraber çalışacağız, bu günlük hayat durumunu muhafaza edebiliriz. Hatta artırırmaya da muvaffak oluruz.

Bundan sonra işçilerin ilerisi hakkında bir takım temennilerde bulunmuş, Roosevelt tarafından Amerikan işçisi için düşünülmiş projenin tahakkuk ettirilmesine ve buna lüzum hasil olduğuna işaret etmiştir.

Zonguldak kömür madenlerinde bir infliak oldu

13 işçi ağır yaralandı

Dikkat! Dikkat!

İşçi Sendikaları Gayri siyasi Teşekküllerdir.

İşçi Sendikalarına ne Devlet ne de Hükümetçe el konulabilir. Sendika Türkiye Emekçisi tarafından kurulur ve çalışır.

9/8/46 tarihli (Ankara) gazetesinde, memleketimizin muhtelif sanayi bölgelerinde kurulup gelişmekte olan işçi sendikalarını başka siyasi görüşlere alet olmaması için hükümetin (Türkiye işçi sendikaları federasyonu) adile bir teşekkül yapıp avucu işine almaya karar verdiği yazılmaktadır. Şu bir kaç satırla kaydedildiği geçiştirilen havada umarız ki kuvveden füle çıkarılmasın zira aksi takdirde ana yasamızın Türk işçilerine bahsettiği en tabii ve demokratik haklarından biri olan serbestçe teşekkül etme hakkı tekrar gasbedilmiş ve emekçi sınıfı yeniden zincire vurulmuş olacaktır.

Memleketimizin demokrasi bakımından gösterdiği son terakki: Tek dereceli seçimin kabulü, şimdiki esas üzerine müstenit siyasi cemiyetlerin kanun çerçevesinde kurulması gibi demokratik değişiklikler Ankara gazetesinin bir kısmında kaydedilmiştir, bağunusuz ve tamamen gayri siyasi teşekküller olan, işçi sendikalarına hükümetin el koymasına mizah düşüldü. Bu ancak gerçekleştirilmeye çalışılan illahatı hiçe saymak. Beynelmile demokratik tasarımlara riayetsizlik etmek hülasa demokratik kanunları zümre ve parti menfaatinde alet etmek kabul olabilir.

İşçi sendikaları her iş verinin veya meslek sahibinin kendi

Sene : 1 Sayı 6

ŞİMDİLİK CUMARTESİ GÜNLERİ ÇIKAR

Fiyatı 10 Kuruştur.

5 Ekim 1946

Sendika Tabirini Afroz Edenlere..

Emekçilerimiz, yıllardan beri mevcut kendilerine en yakın ve doğrudan doğruya idare ettikleri bir teşkilât sisteminin adı değil "Sendika" tabirini, üç aylık kısa bir müddet zarfında adam akıllı benimzediler, teşekkül etmiş bulunan sendikalara aktı - arkası gelmek şöyle dursun - günden güne arıyor. Her geçen hafta yeni yeni işçi sendikalarının kurulmasına şahit oluyoruz.

Buna muvazi olarak, demokrasî düşmanlarımız, sendikaları güdeni düşürmek veya yıldıрма gayretleri de arıyor. Bu gayretleri çeşitli iftiralar ve tahrikler şeklinde emekçilerin gözüne çarparıyor, bazan gizli kapaklı yollardan, bazan açıkta açışa yığınlar arasında, sendikacılık hakkında, olmayacak maksatlar yapıyor.

yürütceklere meşhûp hareketlerini neticesiz bırakmak için bu teşekküller adına manevralar çevirmektedir.

Hakikatte, uzaktan yakından patronlar sınıfı ve burjuvazi ile bağlantılı olan, her amele cemiyetî iyi genç emekçilerin menfaatinde hiyanet etmeye mukadder, zınnımızca yabancu ve zararlı bir teşekküldür, işçiler bunlara derhal "bizden değil, damgasını vormalı, işlerini girmekten sakımalı ve yapacakları paravallara ve ilahat tekliflerine şüpheli bir nazarla bakmalıdır. Bu kaynaklardan gelme her türlü teşebbüs, kendi sendikalarına alet ettiği karara göre ya seyrice kalmaları veya karşı koymaları gerektirir.

Biz şu sebeplerden sendikacılığı değil, sendika tabirini de

İşçi ücretlerine de yüzde yüz zam yapılmasını istiyoruz

Dar ve Sabit gelirliler olanlar yalnız memurlar değil, onları üç beş misli bir yekûna varan emekçi kütelleridir.

947 yılı bütçesinin meclise verildiği hakkındaki haberi müteakip Maliye vekili atırlı beyanatta bulunarak bütçenin esasları ızzah etti. Yeni bütçenin esasları üç nokta etrafında toplanıyor.

a) bütçe bir milyarı aşmıştır.

b) Bütçede 114 milyon lira kadar bir açık vardır. Ve bu açık bertemad dahilî istikraz yoluyla kapatılmaya çalışılacaktır.

c) Memur maaşlarına yüzde yüz kadar varan nispetler dahilinde zamalar yapılacaktır.

Biz bunlardan yalnız üçüncü noktaya üzerinde duracağız. Memur maaşlarına bu derece büyük zamalar yapılmış olmasının nazarda beğenmeyecek kimseler yoktur. Fakat bunun yalnız dev-

letimizin emekçi kütelleri hakkında bir yardım teşkil etmediğini lütfen lüzum yoktur.

Harç yılları esnasında gelen hükümetlerin beceriksizce siyasetleri neticesinde doğan geçim zorluklarının en ağır payını, hiç şüphesiz emekçi yığınları yüklenmiştir. Diğer gündelikler ve tahammülü ağır fazla mesai, fiyatların en az beş misli yükselmesi karşısında ne hükümet, ne de sair herhangi bir teşekkül işçiyi en ufak bir alaka göstermek lüzumunu duymamışlardır. Bazi fabrikalarda verilen öğle

yezeminde de doğru dürüst bir yardım teşkil etmediğini lütfen lüzum yoktur.

Dar ve Sabit gelirlilerin vaziyetleri mevzu bahis olduğu zaman, mahkûm bırakıldıkları için şükûnel içerisinde daima unutulmuşlardır. Bu defa da aynı şeyin tekrarı ettigini derin bir sefale müşahade etmekteyiz.

Memurlara binen kaçıncı defa olarak yüzde yüz zamlar yapıldıkça işçiyi yine düşünen olmaları da gündeliklerine zam yapılmasını lüzumunu ileri sürer bir maksat çıkıyor.

(Devamı S. 4 Şb. 3 de)

SENDİKA GAZETESİNDE ÇIKAN POLEMİK YAZILARINA İKİ ÖRNEK

SENDİKALARIMIZ TEŞKİLAT SİSTEMİ

Şemada: (I. S. B.) I İstanbul (I. S. B.) II İzmir (I. S. B.) III Samsun (I. S. B.) IV Ankara işçi sendikaları birliği.

◆◆◆◆◆

(I. S. F.) 1 Türkiye mensucat (I. S. F.) 2 Türkiye kösele deri ve ayakkabı (I. S. F.) 3 Türkiye tütün (I. S. F.) 4 Türkiye nakliye işçileri sendikaları federasyonu olarak gösterilmiştir. (I. S. B.)lere bağlı olan (I.S.)ler de işçi sendikalarıdır. Bunların hem I. S. B. ve hem de meslek veya sanayi şubesi bakımından Türkiye işçi sendikaları federasyonlarına bağlanmaları gösterilmektedir. T. (I. S. K.) Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonudur.

◆◆◆◆◆

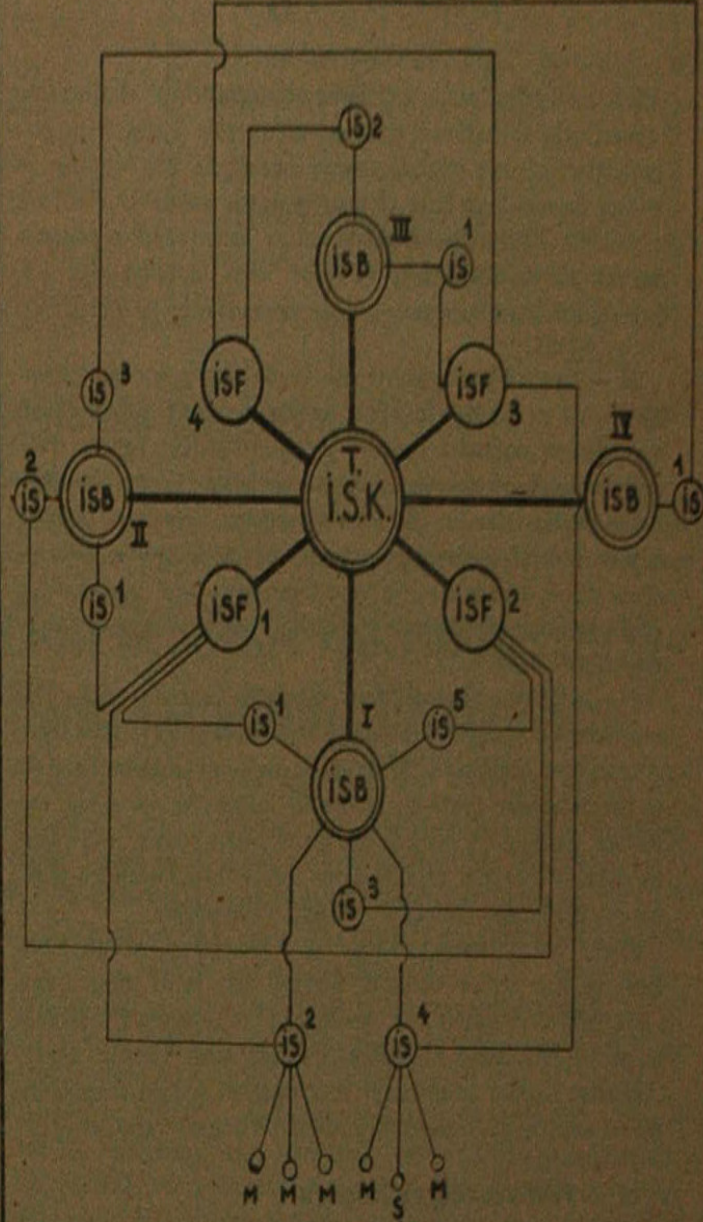
(I. S. B.) ye bağlı olan I. S. 1 dokuma I. S. 2 trikotaj I. S. 3 ayakkabı I. S. 4 tütün I. S. 5 debbağ (I. S. B.) II ye bağlı olan I. S. 1 mensucat I. S. 2 ayakkabı (I. S.) 3 tütün.

III (I. S. B.) ye bağlı olan I. S. 1 tütün I. S. 2 nakliye.

IV (I. S. B.) ye bağlı olan I. S. 1 şoför ve otomobil tamir işçileri sendikalarıdır.

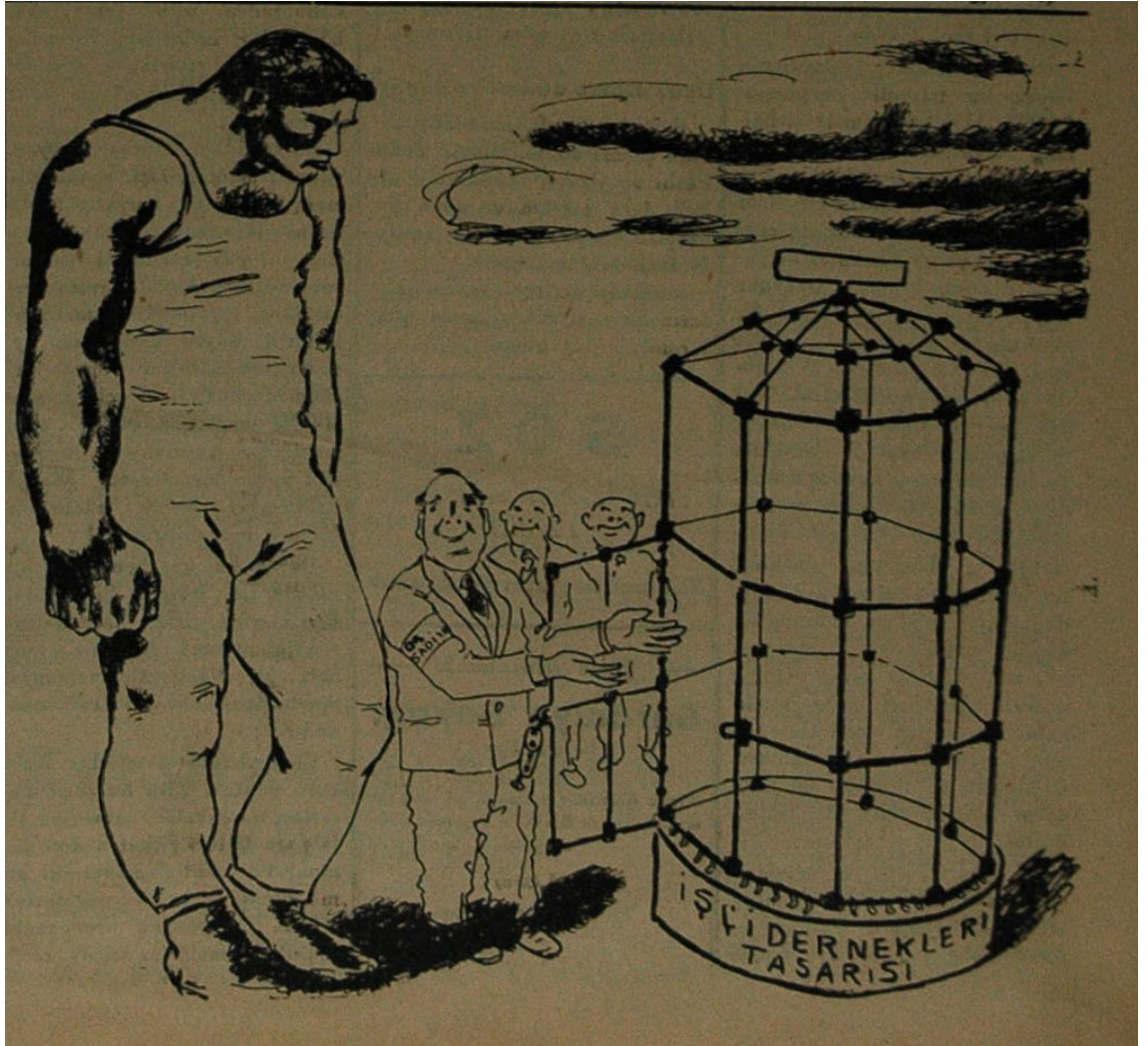
Ş. şube M. de mümessilliklerdir.

◆◆◆◆◆

TSEKP'NİN SENDİKACILIK ANLAYIŞINI AÇIKLAYAN ŞEMA

*SENDİKA DERGİSİNDE YAYINLANAN VE 1946'DA HAZIRLANAN SENDİKALAR
KANUNUNU ELEŞTİREN BİR KARİKATÜR*

önceden bir miktar avans al-

liyecek kadardır.

İşçi Kulüpleri

Bağımsız işçi sendikalarını zın bağlarından doğacak olan (İşçi Kulüpleri) türk işçisini kafa ve beden bakımından tamamen olgun bir duruma getirecek birer teşekkül olacaktır. İşçi kulüpleri; sporu işçi kitlesine sevdirecek ve onların beden kabiliyetlerinin gelişmesine yardım edecek, gövdelerini çelikleştirip yorgunluk ve hastalık temayüllerini önleyecek düşünce ve ahlak seviyesini yükseltecek birer mekteptir. Bu suretle çalışma saatları dışında her işçi kulübüne gidip odada hem güzel bir vakit geçirebilecek hemde vücudunu işletip kabiliyetli olduğu şubede melekelerini artıracak arkadaşları ile baş başa verip güzel sanatların herhangi bir dalında çalışmak, okumak; konferans dinlemek, temsilde oynamak, resim veya heykel yapmak, müzikle meşgul olmak gibi türlü yollarda inkişaf imkânlarına malik bulunabilecektir. İşçi kulüplerine ayrıca sendikalara yazılı olsun olmasın her vatandaş girebilecek ve kulübün inkişaf için sağladığı nimetlerden imkân nisbetinde faydalanabilecektir.

Diğer hususî spor kulüplerine ve teşekküllere maddî imkânsızlık yüzünden girmeyip ancak kapılarında bakan vatandaşlar, işçi ve köylü çocukları, kadınlar sendikalı arkadaşlarının kendilerine temin ettiği işçi kulüplerine hiç bir kayde bağlanmaksızın girebileceklerdir. Bir kerre gelişip serpilmeğe başladıktonsora işçi kulüplerinin Türkiye emekçi sınıfının olgunlaşmasında büyük hizmetleri dokunacağına şüphe yoktur. Her türk işçisi çeliğe daha dayanıklı olması için nasıl su verebilmek gerektiğini bilirse insan ve gövde ve kafası ancak beden ve fikir sporu yaparak mükemmelleştirmenin kabil olacağını bilmelidir. Bazılarının hatırına şöyle bir sual gelebilir: sabahtan akşama kadar balıoz sallayan, kürek çeken veya torna tezgâhında çalışan, eğe kullanan bir kimse: kâfi miktar spor yapmış olmayormu?.. Evet arkadaşlar her arka arkaya tekrarlanan muayyen beden hareketi bir spordur. Fakat muayyen ve mecburi vaziyette çalıştığı için bu spor ancak bir kaç adelenin inkişafına yardım eder. Diğerleri ise bu sı-

ci dünya harbinin yer yüzü mikyasında seferber bir hale getirdiği dünya halkları bugün artık sosyal tababetin lüzumunu tamamen idrak etmiş bulunuyorlar Amerika, İngiltere, Sovyetler Birliği ve Fransada sosyal tababet alanında muazzam teşkilatlar kurulmuş ve bunlar işlerini harp şartlarından sulh şartlarına göre de ayarlamışlardır. Sosyal tababetin en yakın bir istikbalde dünya halklarının sağlığını garantisine altına alacağına şüphe yoktur

Dr. M. Hulüsi dosdoğru

rada tamamen hareketsiz kaldığından belki hamlaşır. Böyle bir kaç adalenin diğerlerinin zararına olarak büyüüp kabarması ise gövdeye faydadan çok ziyan verir. Bu itibarla spor yaparak hamlaşmış adaleleri işletmek ve gövdenin ahenkli bir tarzda gelişmesini temin etmek şarttır. Sonra ham adaleleri çalıştırıp diğerlerini istirahatata koyma tarzında yapılan spor da insanı yormak şöyle dursun bilâkis dinlendirir. Her Türk işçisinin gövde sporu ile beraber fikir idmanına da aynı derecede önem vermesi, zayıf ve muhakeme kabiliyetlerini işletip olgunlaştırması şarttır.

Buda, ancak bir kolektif çalışma yuvası olan işçi kulüplerine yazılıp muntazam surette devam etmelele olabilir.

SAĞLIKCI

İŞÇİ KULÜPLERİNİN AMACINI AÇIKLAYAN YAZI

SENDİKA

Ekonomik, Sosyal ve Siyasal Alanda Kol ve Kafa İşçisinin Davalarını Güder

Sene : 1 Sayı 16

SİMDİLİK CUMARTESİ GÜNLERİ ÇIKAR

Fiyatı 10 Kuruştur.

14 Aralık 1946

Yeni Fransız Hükümeti kuruluyor

İki defa başbakanlık etmiş olan Leon Blum, Fransız hükümet başkanlığına seçilmiş, müfrit seçiciler müstesna bütün partiler lehine oy kullanmışlardır. Blum derhal komünistleri, sosyalistleri, halk Cumhuriyet hareketlerini ve Radikal partisi ile temaslara geçmiştir.

İşçiler Kanun Tasarısını beyenmiyorlar

Bundan evvelki yazılarımızda, Sendikalar hakkında çıkarılacak yeni kanun tasarısının umumi tenkidini yapmıştık. Üzerinde bir az durulunca, bu tasarının pek baştan savma bir eser olduğunu kabul etmek mecburiyeti hâsıl oluyor.

Belki, bu işi üzerlerine almış olanların meşguliyetleri başlarından ağırsız da, Sendikalar meclesini incelemeye vakit bulamamışlardır. Yoktu vakitleri vardı da, kendilerine verilen ödev sadece faaliyet halinde bulunma teşkülleri başı başı bırakılmak üzere için buna lüzum görmemişlerdir.

Her ne sebeple olursa olsun, sendikaların, tekml medeni memleketlerce tasarruflı tabii haklarından ekserisi unutulmuş, yerlisi yasaklar ve tahditler koyma ehemmiyeti verilmiştir. Evvelki makalelerimizde bunlardan bazıları tahvil etmiştik. Daha bir iki misal verelim:

Sendikaların hiç bir kimseyi üye olmaya veya olmamağa icbar edemeyeceği (Madde 7) kaydı çok kurmaca bir formüldür. İlk bakışta bundan tabii bir şey tasavvur edilemez gibi gelir. Fakat az bir şey düşünmek bu bilimselen mânâsı ne olduğunu kavramaya yeter.

Mevcut sendikaların ekserisinin nizamnamelerinde, muhtelif milletlere mensup işçiler arasında nefret duyguları uyandırmaya çalışanlar - yani faşist temayüllü kimselerin - sendikaların kabul edilemeyecekleri yazıldığı. İstediği pek mâsumâne ve haklı bir tedbir andıran, "üye olmamağa hiç bir kimseyi icbar edilemez, cümlesi ile tahrib edilen gaye, faşist mürrihara kapalı olan, sendika kapılarına bu demokratik düğmelemleri açtırmaktır. Buna razı olacak bir tek sendika bulunabileceği ihtimal vermiyoruz. Ve her halde, maddeden maksat ne olduğu böylece açıklandıktan sonra, Meclis, tasarıdan onu çıkarmak zaruretini duyaracaktır.

Diger bir maddede (Madde 11) Cemiyetler Kanununun, âidatın senede 120 lirayı geçmeyeceğine dair hükmi sendikalar hakkında uygulanmaz, denilmektedir. Bunun üzerinde durmayı bilirdik. Fakat tasarının satırları arasında sırtın rub, gayri ihtiyari, gizli bir maksat aramak ihtiyacını doğuruyor. Hiç şüphesiz bu maddede, sendikalara âzalarından senede 120 liradan fazla âidat alabilen yetkilisini vermek için konulmuş deşifresi. Ya sendika âzalarını, idaresi Çalışma Bakanlığında ta-bi yüksek bir âidatla bağlamak,

yahut ta serbest âidatı cemiyetler kanunundaki hadden daha aşağı bir seviyede tutmak gayesi güdülmüyor. Her iki ihtimalde de, sendikaların bağımsızlığına tevâzül edilmiş ve işçilerin ekonomik mücadeleleri köstelenmiş olacaktır.

Kanunda lafi bile edilmiş sendika haklarına ve salâhiyetlerine gelince, bunların başlıcalarını saymadan ve ehemmiyetlerini işaret etmeden makalemizi bitirmeye gönlümüz razı olmuyor. Cidden unutulmuş oldukları takdirde, Meclis müzakereleri esnasında ele alınmalarına zemini hazırlayabilmek büyük bir hoşnuduk duyarız.

Tasarıda bahsi geçen, Kolektif mukaveleler aktetmek, men-supları adına müzakere etmek ve davalar açmak, yarımlaşma sandıkları, küpler ve sairine kurmak gibi hususlar yanında ve üstünde, sendikaların yapmaya yetkili bulunmalarını gereken, daha bir sıra mühim işler vardır. Bunları aşağıdaki listede toplamağa çalıştık:

1- İlgili buldukları sanayi gubesinde, istihâlin, muhtelif safhalarında, idaresini ve finansmanını kontrol etmek.

2- Kolektif mukavelelerle bağlı olarak, boşalan yerlere alınacak işçileri bizzat göstermek veya bulmak.

3- İşletme ve Fabrika komiteleri veya işçi mümessilleri seçimlerini tanzim etmek ve aday listeleri ileri sürmek.

4- İhtilâflarda ve grev ihtimali karşısında kütülelerin reyine müraعاتı teşkilatlandırmak ve kararları tatbik etmek.

5- İşçi sigortası kurallarının idaresine iştirak ve onları muamelelerini kontrol etmek.

6- İş hakkını koruma kanunlarının ilk tasarılarını hazırlama faaliyetlerine iştirak ve bizzat işçiler adına kanun tasarıları teklif etmek.

7- İktisadi buhran anlarında işsizlere devlet veya patron yardımlarının tevziini üzerine almak.

8- Dünya sendikaları federasyonuna girmek ve onun maddi ve mânevî yardımlarından faydalanmak.

İleri kapitalist memleketlerde, uzun senelerdenberi bu ödevler sendikalar tarafından görülmekte ve saydığımız yetkililer kullanılmaktadır. Biz her sahada olduğu gibi, iş kuvvetinin teşkilatlanması sahasında da, hâkim sınıfların dar ve çarpık görüşleri neticesi, çok geri

(Devamı 2 ci sayıfada)

SENDİKACI

Dr. lar, Doçentler, Prof. lar, Ord. lar, nerdesiniz ?

Memleketimizdeki antidemokratik kanunlar serisini bir yenisi katılmak üzere. Çalışma Bakanlığı tarafından hazırlanan "İşçi ve işveren mesele denekleri ve dernek birlikleri hakkı daki kanun tasarısını görmemiş olmanız. Bu tasarının insan hak ve hürriyetlerine aykırı hükümler taşıdığı, kendi hak ve hukuk anlayışınıza bile uymadığını, hukuk mantığına kanun tekniği bakımından dahi iler tutar yeri olmadığını da elbette fark etmişsinizdir. Neden suyu orsunuz?

Demokrat memleketlerde kanunlar tenkid edilir, devletin hak ve hukuk anlayışına uymayanları değiştirilir. Bu nihayet bir tasarıdır "Him adamlar, um kanun tasarıları üzerinde fikirlerini söylemeleri, tenkidleri yapılması her yerde âdettir.

Yerin bu tasarı olduğu gibi kanun hâlini alması, hükümlerini, kürsülerinizde ve kitaplarınızda anlatmış insan hak ve hürriyetleriyle telifte yine güçlük çekmeyecek misiniz? Nihayet imam yazın bildiğini okusa da, böyle bir kanunu tasvip etmemiş olmak sizce bir şeref değil midir?

Dr. lar, Doçentler, Prof. lar, Ord. Prof. lar nerdesiniz ?

Maden işçileri yarın toplanıyorlar

Maden Sanayi'i İşçileri Sendikaları kongresi 15 aralık 946 Pazar günü saat 14 de Beşiktaşta İşçi Sendikaları Birliği binasında toplanacaktır. Sendika mesul kâtabi sendikaya dahil arkadaşların teğirlerini rica etmektedir.

Şoförler de toplanıyor

İstanbul Şoförleri ve Otomobil İşçileri Sendikası, idare heyeti seçimi için 15 aralık 946 pazar günü, Taksimde Kristal gazinosunda saat 9 dan 13 e kadar olağanüstü bir toplantı yapacaktır. Bu toplantıda, idare heyeti seçildikten sonra sendikayı ilgilendiren meselelere ait kararlar alınacaktır.

Hasta Muayene Güneleri

İstanbul İşçi Sendikaları Birliğinin Beşiktaşta Merkez binasında salt gündüz saat 15 te yapılacak hasta muayenelerinden bahse, İstanbul şehrindeki san'atçı arkadaşlar için de konduğunu sendikamızda da bir poliklinik açılmak üzere çarşamba günleri saat 18

Amerikada grevlerin sebebi

Fiyat kontrolunun gevşetilmesi bir kısım işçinin elde ettiği yüzde 12 zammı silipl süpürmüştür

Harp biteli beri Amerikada grevlerin arkası kesilmiyor. Grev yaptıkları için işçileri kabahatli bulanlar, "kendi ekonomilerini, memleketlerini mülkî bir vaziyete sokuyorlar" diyenler var. Halbuki grevlerin oluşu, Amerikan ekonomisindeki bozuklukların bir sebebi değil, neticedir. Harp boyunca işçi sendikaları grev yapmaması taahhüt ettiler ve bir kaç istisna ile işçiler sözlerini tutular, hem de patronlar bu vaziyetten istifade ederek işçileri kıyırtacak bir surette hareket ettikleri halde... Hayat pahalılığı yüzde otuz hatta daha fazla yükselirken ücretler ancak yüzde on beş yükseldi; patronların kâr ise 1944 de 25 milyar dolar buldu, yani harpen önceki yıllara nispetle beş misli arttı.

Harp bitip de sulh zamanı fi-

hissali başlayınca işçilerin eline geçen para derhal azaldı. Harp yıllarında güçlükler yer yer dercede yükselmeye başladı ama, iş çokluğundan dolayı işçi ailelerinin hemen her ferdi çalıştıyordu, hem de fazla mesai yaparak. Harbin bitmesi 48 saatlik iş haftası 40 saate indi, ve yirmiden aşağı yaşlardaki genç işçilerle yaşlı işçiler içlerinde gıkmayınca başladı. Böylece işçi ailelerinin ellerine geçen paraya büyük nispette azaldı. Öyle ki, 1945-46 senesinde memleketteki ücretlerin tutarı tahminen yirmi milyar dolar kadar azaldı. Patronlar ise harpen önceki nispetle üç dört misli fazla kazanmakta devam ettiler.

Ücretlerin bu kadar azalması, memlekette balıkın satın alma kudretinin azalması demekti, müşterilerin azalması demekti.

(Sana Sa. 2 de)

Pilansız, ölçüsüz neşriyat

Meseleler eyice tetkik edilip düşünülmeden ve neyi istediğini sarıh olarak meydana koymadan, acemice ve uluorta ileri atılmak fâide yerine zarar getirir.

Son günlerin bazı neşriyatı, Türkiye Emekçilerinin zaruri ve haklı istekler güden davasına karşı umumi efrâda şüpheler ve tereddütler uyandırması sebep olacak bir mahiyet almışa bağladı. Bu pilansız ve ölçüsüz neşriyatı, her kesten evvel İşçi Sınıfının samimî mücâhîdlerini müteessir ettiği ve bu tarz neşriyattan bizzat İşçi Davasının zarar göreceğini açık-lamak mecburiyetindeyiz. Muayyen ve haklı bir istek ileri sürülmeden, küleden uzak ve onun ihtiyacından habersiz olarak yapılan bu gibi neşriyatın, neyi temin etmek istediğini anlamak zordur. Fakat vereceği neticeyi kestirmek de mümkün. Bu netice iş ve işçi haklarının ve meselelerinin boş-guntuya getirilip esas davanın bir kenarda unutulup kaybol-masından başka bir şey olmayacaktır. Memleket efrâdında bu suretle uyandırılacak karışıklığın doğuracağı anarşi havası içe-risinde, Türkiye İşçilerinin, ancak Kanun yollarından yürümek suretile elde etmek istediği, hakları üzerine yeni tehlikelerin celbedilmesi mümkün olduğunu unutmamak lazımdır.

İşçi Sınıfının en çok müteessir eden noktalardan biri de, bu yolda neşriyatta bulunan dergilerde, sol olduğu iddâsında bulun-an ve kendisini işçi sınıfının ana partisi sayan, Türk Sosyalist Partisi menuplarının da fikirlerini yaymakla uğraş-ırdır. Biz bu hareketleri teessifle karşıladığımız bildirmekte zorunda kaldığımız için ayrıca özülüyoruz.

Türkiye İşçilerinin belli ve muayyen derleri ve meseleleri ve bu meselelerden doğan davaları vardır. İşçi davasına hizmet etmek isteyen kimseler bu derleri görmek, bu meseleleri eyice incelemek, ve davayı bu suretle yürütmek mecburiyetindedir. Meseleler eyice tetkik edilip düşünülmeden ve neyi istediğini sarıh olarak meydana koymadan, acemice ve ulu-orta ileri atılmak fâide yerine zarar getirir. Bu güne kadar bin türlü zahmet ve ehylîtin gadine uğruşmuş olan İşçi Sınıfı Davasının, böyle hesapsız ve ölçüsüz ellerde hurpalanmasında, bizzat davamızın tahammülü kalmamıştır.

Doğa ve düşmana bu böylece mâlum olmalıdır.

SENDİKA GAZETESİ'NİN YAYIMLANABİLEN SON SAYISI

SÖZ

FİKİR, SANAT VE TENKİT DERGİSİ

İR KAHRAMANLARI

H içinde, ilk çağa kadar gerilere baktığımız zaman
fina'ya hâkim olan Otuz Tiranlar'ın, hemşerilerine
kikati aramayı, doğru düşünmeyi öğretmek suçuyla
ihküm ettikleri «Sokrat», taş höcresinin karanlık kö-
büyük bir sükûn içinde baldıran zehrini içişi, binler-
tesinden bize hâlâ heyecan veren bir kahramanlık
egilimidir ?

ansın eşiğinde, ortların oyun alanı yapmak için
ellerinden alıp sürdüklere perişan İngiliz köylüle-
anı aradığı ve içinde insanların sömürülenlerle sömü-
kiye ikiye ayırmadığı bir hayali cemiyet, bir «Uto-
ladığı için, Londra Kalesi'nde boynu vurulan Sir
lorus, hümanizmanın bir büyük kurbanı, büyük bir
ımandır.

sonraki yüzyıllarda demokrasi ihtilâllerinin için
dışı yıllarda, insanlığın hürriyeti, hak ve kakika-
ğruna en karanlık istibdat günlerinde her belayı
k seslerini yükselten başka kahramanlar da tanı-
tılıle zindanın korkunç manzarasından ürkmeyen-
için en büyük felâket başına aydın bir despotun
Çünkü bu, milleti kandıran bir koyun sulan-
tır» diyen filozof Diderot'yu; özvitlerin haksız ye-
sâhküm ettikleri bir günahsız kurtarmak için gur-
lîğa hücum eden Voltaire'i hatırlamamak mümkün

yakın tarihimizde istibdada karşı bütün varlığıyla
bu millete ilk hürriyet aşkını aşılayan ve istipdada:
İlimin dünyada erbâb-i dendettir
zevakalan saygı-ı bînsafa hizmetten,
eden ve :

İr türlü esbab-ı cefasın toplasın gelsin
kahbeyim millet yolunda bir azimetten,
iyet için yıllarca zindanda yatıktan sonra, sür-
Namık Kemal ; Abdülhamit istipdadını devirdik-
irriyeti özliyen milletin bütün ümidini yıkarak
rini kuran ve «Yaşasın millet » diye bağırarak
Mesrutiyet önderlerinin riyasını :

İamaz hakka tahassürle solurken,
İye vicdanına gumraklar inerse,
İamaz meclisi müstahkar olurken,
İtehdit ile titrer ve sinerse,
İamaz mâseri millet boğulurken,
rak açığa vuran ve devrin dalkavuklarına :
İana-meyyalı tahakküm-eğilen ser
İeni-bir hak diye - alkışlayan eller,
setler yağdıran Tefik Fikret ; ve bu iki hürri-
ninin izinde yürüyerek ilerilik yolunda, onlar gibi
ılmadan, seslerini yükselten milletimize ve in-
veren fikir ve demokrasi kahramanlarıdır.

SÖZCÜ.

YENİDEN KURULUŞ

(Franz Maseroi)

Hür bir toprak üstünde

«Bir bataklık eskiden kurtarılmış alana pis kokusunu yayarak
dağın eteğine yayılıyor. Bu pis kokulu batağı kurutmak çok üs-
tün bir başarı olacaktır. Milyonlarca insana değil emniyetle, fa-
kat hür ve çalışkan olarak yaşayacakları alanlar açıyorum. Kır-
lar yemyeşil ve bereketlidir; insanlar ve sürüler yeni doğmuş
toprağın üstüne hemen istedikleri gibi yerleşecekler. Daha son-
ra da atılğan ve çalışkan bir halkın yükselttiği sarp tepenin
boyunca evler kuracaklar. Buranın içinde bir cennet yaratılıyor;
varsın dışarda sular kudursun, ta kenarlara kadar yükselsin
bendi yıkar yıkmaz şiddetle toprakları basacağı anda, bütün top-
luluk hep birden aynı hamleyle gediği kapamıya koşacaktır. Evet!
Ben bu düşünceye kendimi tamamiyle verdim. Bu, hakimliğin
en yüksek dersidir: hergün fethetmek zorunda olduğu hürriyetle
hayata yalnız o layıktır. İşte böylece etrafları tehlikelerle çevrili
olarak, çocukluk, olgunluk ve ihtiyarlık, verimli devirlerini ikmâl
ederler. Bu kaynaşmayı Hür Bir Toprak üstünde Hür Bir Halkın
içinde yaşarken görmek isterdim.» (Faust II.) - GOETHE.

AYI

15 Mayıs 1946

25

1

ANKARA

KURUS

SÖZ DERGİSİ'NİN İLK SAYISI

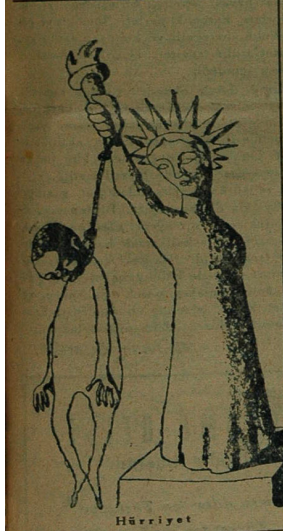
SÖZ

FİKİR, SANAT VE TENKİT DERGİSİ

SÖZE BAŞLARKEN

İnsan Hakları Meselesi

İnsan hakları, son Sanfransisko anayasası ile beraber üç tarih safhasına ulaşmış oluyor. 1789 Fransız beyannamesi, insan hakları namına, hakikatte yalnız siyasi manâda ve kendi başlarına imtizacı mümkün olmayan bir takım hakları ileri sürmüş ve bunun iktisadî neticesi ticaretin serbestçe inkişafı yoluyla zenginleşen burjuvaziye a-

Hürriyet

sızadeler hizasına çıkarmaktan ibaret kalmıştı. Fransız İhtilâlinin tam bir halk hareketi olamamasının sebebi, kendisiyle beyzadeler arasındaki içtimâî farkın büsbütün kaldırılmaması olsa bile azaltılmasını haysiyetinin tatminine kâfi gören burjuva zihniyetindedir. Nitekim 1848 ihtilâli tam bir halk hareketi olmuş ve buna karşı burjuvazi de harekete geçmiştir.

İnsanın siyasi hakları, iktisadî haklarla tamam-

lanmadıkça bir mâna ifade edemeyeceği prensipinden hareket eden Marx umanizmi, insan hakları davasının ikinci merhalesidir ve bunun en büyük hususiyeti insan haklarından evvel insanın tarif ve tayininin araştırılması teşkil eder. Bu tam mânâsıyla modern bir zihniyet inkılâbı olmuştur.

Bugün ise rahmetli Roosevelt'in dört prensipini kabul eden Birleşmiş Milletler Anayasası yeni bir takım hürriyetlerden bahsetmektedir. Bun-

Desen: Franz Mazerel

O Cennetin,

Mahrâmı kalmayın beşeriyet, ki bîhuzûr
Egler şu köhne berzahı pek neş'esiz murur!...

T. FIKRET.

ların arasında meselâ, kitaba uydurmak için, hukukçuları bir hayli hüner sarfına mecbur edeceği aşikâr olan, korkudan kurtulma hürriyeti gibi yepyeni mefhumlar vardır. Faşist idarelerin insanları ezici baskısı altında tuttuğu gizli polis işlediği hayvanca cinayetlerin neticesi olan bu maddenin, hakikatte neyi ifade etmekte olduğunu anlamak çok zordur. Birleşmiş Milletlere katılmış ve bu anayasayı imza edip, kabul etmiş olan yerlerde hâlâ gizli polis korkusu hüküm sürmekte, bir çok siyaset ve fikir adamları gizli polisin takibinden bizar olmaktadır. Hükûmetler resmî emniyet teşkilâtından başka ayrıca hususî teşkilâtlar kullanmaktadırlar.

İnsan Hakları mevzuunda üçüncü bir merhale teşkil eden Roosevelt'in dört hakkı memleketimizde bir anda kuruluveren iki cemiyetle ortaya çıkmıştır. Ankara'daki cemiyet, beynelmîlî bir cemiyetin Türkiye şubesidir ve kökü memleket dışında olan cemiyetlerin Türkiye'de teşkilini meneden kanun müvâcehesinde hukukî durumu çok su götürür. İstanbul'da Mareşal Fevzi Çakmak ve arkadaşlarının kurdukları cemiyet, gayri siyasi olduğu noktasında ısrar ederek, Roosevelt'in tesbit ettiği hürriyetlerin memleketimizde bir muvâkabesini gerçekleştirmek kararında görünüyör.

Türk milletî, insan hakları meselesi ile ilk Cumhuriyet Anayasasından beri tanışmış, fakat bu tanışıklık, hususî kanunların araya soktuğu duvar yüzünden samimî bir kucaklaşma imkânı vermemiştir. Ve bütün gayretlere rağmen iddia olunabilir ki idare cihazlarında bir zihniyet inkılâbı olmadıkça bu duvar yıkılamaz ve bu dâva gerçekleşemez. Bununla beraber sayın Mareşala hakkı davasında muvaffakiyetler temenni ederiz.

SÖZCÜ.

SAYI

7

1 Aralık 1946

ANKARA

25

KURUŞ

SÖZ DERGİSİ'NDE GÜNCEL SORUNLARA İLİŞKİN ÇIKAN YAZILARA

BİR ÖRNEK

YIĞIN

SAYI : 1 - 1 Ekim - 1946
Fiyatı 25 kuruş

Yunus Emre
ve
Tevfik Fikret
Abdülbâki GÖLPINARLI
Kitap yakmak yok
Hüsamettin BOZOK
Kaymaklı
Tavukgöğsü
Kemal BİLBAŞAR

Franz MAZREL'den

YIĞIN DERGİSİ'NİN İLK SAYISI

— Partiniz yeniden faaliyete geçecek mi ?
Ona ilk sualim bu oluyor. Doğrusunu isterseniz, bazı mücadelelerin yaptığı gibi, gözleri yıldıktan yahut rahata kavuştuktan sonra, mücadelesinden vaz geçeceğinden korkuyorum. Çünkü bu memleket, emekliye ayrılmış, şöhratlerinin üzerinde bağdaş kurup piknikliyerek daha müsait (!) günleri bekleyen bir çok mücadeleler (!) görmüştür.

— Esat Adil kendisine böyle bir sualle hakaret edilmiş gibi başını birden kaldırıyor.

— Şüphesiz, diye manalı bir kelime ile cevap veriyor. Ve sonra devam ediyor :

— Biz bu uğurda bir çok mesakatlere katlandık. Memleketimize ilk defa bir ideolojiye dayanan siyasi hareketin temellerini atmış bulduğumuza göre, bu temeller üzerinde milli bir tesis meydana getirmekten hiç bir zaman ve hiç bir engel karşısında vaz geçmeyeceğimize şüphesizdir.

— Onun bu cevabından yeni bir sual çıkarmak mümkün, hemen soruyorum :

— Partinizin dayandığı ideoloji nedir ?

Gayet sakin ve rahat konuşuyor :

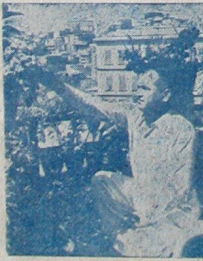
— Partimizin ana prensipleri, demokrasi ve sosyalizmin ilmi hüviyetini terkib'eden içtimai, iktisadi unsurlardır. Netice itibarı ile bu ideoloji, sosyalizmdir. Sosyalizm, bizim için milli bir meseledir. Türkiye'nin iktisadi yapısı, mütedil anlayışlı, müsamahalı bir sosyalist temele muhtaçtır. Biz sosyalizmi kendimiz memleketimiz için mübaseran bir amele hareketi değil işçi, köylü, küçük burjuvazi ve bunların içinden yetişmiş münevverler birliği olarak kabul ediyoruz. Bu milli zaruretten her kespe anlaşılabilir için size açık bir mukayese yapacağım. İngiltere'de sosyalist parti iş başındadır. Bu parti doğrudan doğruya amele sınıfına dayanmaktadır. Çünkü İngiltere halkının yüzde 49 u işçidir. Buna mukabil orada köylü nispeti ancak yüzde 6'dır. Ve İngiliz sosyalist partisinin İngiltere'de bir amele partisi olması doğrudan doğruya bu sınıfa dayanması zaruridir ve mantıktır. Halbuki Türkiye'nin işçi sınıfı, Türk halkının ancak yüzde 8,3 i kadar! olduğu halde, buna mukabil köylümüz nüfusunuzun yüzde 81,8 ini teşkil etmektedir. Görülüyor ki, parlamenterist bir sistem içinde, köylü işçi sınıfının içine almayan hiç bir sosyalist parti, realist bir politika takip etmiş sayılmaz. Netice olarak, Türkiye sosyalist partisi itidal ve tekâmül garitlarını elden bırakmamak suretiyle işçi sınıfını, köylü ve küçük burjuvazinin iktisadi bir önderi ve bu iş esası halk kütlelerini de birleştirerek iktisadi ve içtimai bir perçin ile bağlanmış bir kütle haline getirmek davasıdır.

— Esat Adil'in bu izahatından, küçük burjuvazi, işçi ve köylünün bir sınıf halinde nasıl toplanacağı hakkında içimde bir şüphe uyanı. Ve

— Küçük burjuvazi, köylü ve işçinin menfaatleri birbirleriyle çarpışmaz mı? Aynı sınıf içinde kaynaşabilirler mi? diye sorudum.

— Bu iş sınıfı arasındaki iktisadi menfaat beraberliği mutlak, değil, Kasabalarındaki

Küçük esnafın "hayatı Türkiye'de" tamamlanmış köylüye dayanır. Mesela : bir nalbandın iktisadi hayat seviyesi köylünün hayvan sayısının artması ve ekilmesi ile ilgilidir. Yalnız bir cihetten işçi anlaşılması lâzımdır. Köylü, parçalanmış küçük topraklar üzerinde geri itisahal etmelerine malik olan, şehir ve kasaba bezirganları ve tefecileri ve malî müesseseleri tarafından dâimî istismara maruz bir halde yaşayan küçük müstahsil kitlesidir. Bu vasatın altında ve üstünde di-

Esat Adil çiçeklere pek meraklıdır. Balkonunda nâdide ve çeşitli çiçekler yetiştirir.

Yüz bin mahkûm ona baba diyor

«Geç kalan adalet, adaletsizliktir.»

W. S. Landor

Beş ay emniyet müdürlüğünde daracak bir hücrede tutulan, sonra on üç ay hapis hane mevkuf kaldıktan sonra tecelli eden adalet neticesinde beraat eden Türkiye Sosyalist partisi genel sekreteri Esat Adil metecabluğlu partisinin yeniden faaliyete geçeceğini ve mücadeleye devam edeceğini söylüyor.

ger iki tip köylü daha vardır ki, bunlardan biri yarı yoksul veya tamamen topraksız olan kitle ki, bunların hayatı bir şehir içisinden çok daha aşağı bir seviyededir. Bunlara toprak proletaryası demek doğru olur. Zaruri olarak şehir proletaryasının yedek kuvvettidir.

Köylünün üst tabakası da, şehilli istismar ile iş birliği eden köy burjuvazisidir ki siyasi mücadele alan-

Esat Adil şüphesiz, yeniden mücadeleye başlayacağını ve devam edeceğini diyor. nında bu zümre, bahsettiğimiz birliğe daima cephe almaktadır.

Küçük burjuvazi diye bahsettiğimiz halk kütleleri, kendi emeği küçük sermayesini birleştirerek, hayat mücadelesini yürüten, geniş halk külesidir. Bu da köylü ve işçi gibi doğrudan doğruya veya dolayısıyla istismar edilir.

Esat Adil'in bu cevaplarından, memurun hangi sınıf içinde yer alacağını öğrenmek ihtiyacını duydum. Şöyle cevap verdi :

— Memur ve münevver vardır ki, aslında bir köylü veya işçi çocuğudur. Fakat münevver zümreye katıldıktan sonra, mensup olduğu sınıfı inkâr ederek hakim ve istismarci kütlenin bir istismar vasıtası olur. Bunlara biz, sınıfını inkâr eden, sınıf değiştirmiş münevver deriz.

Diğer memur ve münevverler, doğrudan doğruya bir kol işçisinin muadili olan kafa işçisi sayılabilir. Ancak bunların sosyal vasıf ve durumları, siyasi mücadele sahalarında gösterecekleri hareket tarzına bağlıdır. Memur vardır ki, istismarci hakim sınıfın emellerine hizmet eder; bu memura kafa işçisi diyemeyiz. Memur vardır ki, durumu ne olursa olsun, sınıfının davasına hizmet eder. İşte işçi, köylü ve küçük burjuvazi birliği) ne dahil olan münevver ve memur bunlardır.

Sosyalist olduğunu söyleyen Esat Adil'in nasıl bir sosyalist olduğunu merak edilir. Onun için dedim ki :

— Bugün bir çok memleketlerde sosyalist partiler var. Bunlardan bir kısmı iktidarda bulunuyor. Hepsi de sosyalist olduklarını söyledikleri halde, birbirleriyle siyasi mücadele halinde bulunuyorlar. Yani aralarındaki sosyalizmi anlayış farkları bulunuyor demektir. O halde sizin partinizin sosyalizmi anlayışı nedir ?

— Biz, dedi, sosyalist davayı milli bir dava olarak kabul ediyoruz. Ve kendi memleketimizin sosyalist bir içtimai nizama geçebilmek için yapmağa mecbur olduğumuz bir çok şeyler vardır. İşte bizim vazifemiz, Türk milletinin bugünkü iktisadi ve içtimai garitlarını sosyalist bir nizama geçişe müsait surette cevalhu Türk adaleti ol mükemmel şekilde vermiş olmamasına ve hazırlanmağa çalışmaktır. Bizim sosyalizm anlayışımız, ilmi esaslara, yani ilmi sosyalizme dayanır. Siyasi programımız ise, kendi memleketimizin realitesine dayanır. Sosyalizmi milli bir dava olarak ele alan Esat Adil,

— Aynı zamanda hem milliyetçi, hem de nasıl bey-nelmileceği olabiliyorunuz? dedim.

— Bizim için millet vakası katı bir realitedir, dedi. Ancak milli politika anlayışı millet anlayışına dayanır. Öyle milli politikalar da vardır ki, kendi milletinin bedbahtlığına ve perişanlığına gider. Aynı zamanda, diğer milletlere huzur veren, hem kendi milletine bağlı kalmak, onu yükseltmek, hem de başka milletlerle içtimai ve iktisadi, kültürel beraberliği ve dostluk içinde yaşamak bil-

zimi milli politika anlayışımıza uygundur. İşte biz bu manada vatanperverlik çizgileri içinde başka milletlerle müsavî ve şerhî münasebetler tesisine taraftarız. Milletler şahsında, ne başkalarına efdel olmak iddiasındayız, ne de başkalarına köle olmak zilletine katlanabiliriz.

Birden bire aklıma Amerika geldi.

— Bu anlatışınıza göre, Amerika - Türkiye münasebetleri ne merkezdedir? diye sordum.

Şimdiye kadar sordüğümüz suallere açık ve kesin cevaplar veren Esat Adil, bu ve bundan sonraki suallerimize bu kadar nazım cevaplar verirken çekindi. Zannıma kalırsa, süttün ağır yanar insanları gibi, yahut tam bir politikacı gibi konuşt.

— İki memleket arasındaki bu münasebet dedi, istismarci, emperyalist harpçi bir maksat ve gaye gütmeyeceği müddetce, pek tabii ki, tenkit edemeyiz. Ancak Türkiye, yarı müstemele çağından yeni kurtulmuştur. Bir daha böyle bir boyunduruğa da boyunuzu uzatmağa asla taraftar olamayız. Amerikan dostluğu Türk milletinin yükselecek milli şerefini, millî ekonomisini kendi şerefleriyle müsavî saydığı müddetce değerlidir. Bir de biz, prensip olarak, insanlığın huzur ve saadetine milletler arası dostlukları bağlıyız. Her hangi bir millette olan münasebet ve dostluğumuz bizi diğer milletlere düşman yapmağa sevk ve icbar edecek mahiyette ise, ben bir sosyalist olarak böyle bir anlaşmaya da hiç bir suretle tasaffarlık edemem.

— Türk - Sovyet münasebetleri size bugünkü halde Türk milleti menfaatleri bakımından faydalı bir şekilde mi düşüyor?

— Biz dedi, Amerikan dostu ve Sovyetler birliğinin en yakın komşusuyuz. Temenni edelim ki, yer yüzünde bir Sovyet - Amerikan dostluğu da da-

Esat Adil en iyi arkadaşları oğlu Adil ile boş saatlerinde radyo dinliyor.

ha çabuk inkişaf etsin. Bu suretle Türk milleti, büyük milletler arasındaki anlaşmazlıkların zararlarından kurtulabilir.

Bir azda kendisine aitt sordum :

— O zamanın iç işleri bakanı olan Şükrü Sökmenşer, Büyük Millet Meclisinde, sizden, sabıksız komünist diye bahsetti. Evvelce böyle bir sabıksız olmadığınız gibi, sonra da 18 ay hapis yattıktan sonra beraat ettiniz. Sökmenşer'in hakkınızda söylediklerine ne cevap verirsiniz ?

— Şükrü Sökmenşer, o günkü politika oyunlarını uyarak meclis bururunda savurduğu hevesyanların cevabını Türk adaleti ol mükemmel şekilde vermiştir. Ben, o günkü hükümetin hata ve ithirastarları dolusu, sakim politikasının bu millette ne büyük zararlar verdiğini burada tekrara lüzum görmüyorum. Şahsen maruz kaldığım türlü mesakkat, tarife önekleri pek

(Devam S. 3 de)

Gelecek Sayımızda : Türk Mütefekkeri Kerim Sadi ile yaptığımız mühim bir konuşmayı gelecek sayımızda bulacaksınız.

BAŞDAN DERGİSİNDE AZİZ NESİN'İN ESAT ADİL'LE YAPTIĞI ROPÖRTAJ

*TSP MERKEZ İCRA KOMİTESİ TOPLANTI HALİNDE. SOLDAN SAĞA
KOMİSYONCU ALİATTİN, ELEKTİRİKÇİ ŞEVKET USTA, SARI MUSTAFA
(BÖRKLÜCE), ESAT ADİL MÜSTECAPLIOĞLU, MODELÇİ SEVKET
(DÖNDÜREN), KAYNAKCI İLHAN KABACIĞOLU, TORNACI
SÜLEYMAN, TESVİYECİ HÜSAMETTİN ÖZDOĞU (HÜSAM), BURHAN
OĞUZ.*

Komünist tahrikâtına karşı alınan tedbirler

Sıkı Yönetim Komutanlığının tebliği

Mahkûm komünistler veya müfrit komünist fikirli kimseler tarafından kuru'an Türkiye Sosyalist Emekçi Partisi ile Sosyalist Parti Merkez ve Şubeleri, İstanbul İşçi Sendikaları Birliği, İstanbul İşçi Klübü kapatıldı

Kapatılan gazete ve mecmualar

Komünist fikirler yayan Sendika, Ses, Noror, Gün, Yığın, Dost gazete ve dergileri kapatıldı

Yarın ve Büyük Doğu gazeteleri de 4 ay tatil edildi

Komünist propagandası taşıyan her türlü yazının, Sıkı Yönetim dahilindeki illere girmesi ve bu illerde basılıp satılması yasak

Sıkıyönetim bölgesi içinde genel güveni sağlamak görev ve sorumluluğu altında bulunan komutanlık, hududu içindeki illerde aşağıdaki tedbirlerin alınmasına lüzum görmüştür:

1 — Mahkûm komünistler veya müfrit komünist mefkûreli kimseler tarafından örtülü bir şekil altında kurularak memleket içinde içtimal bir zümrenin diğerleri üzerinde tahakkümünü tesise ve mevcut iktisadi ve içtimal nizamları bozmağa çalıştıkları anlaşılan Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi ile Türkiye Sosyalist Partisi merkez ve şubeleri ve mevcut sendikalardan bu partiler veya onlardan aldıkları direktifle hareket eden kimseler tarafından kurularak ve kendi maksatlarına göre sevk ve idare edilenleri ve İstanbul İşçi Sendikaları Birliği ve İstanbul İşçi Kulübü kapatılarak faaliyetlerine son verilmiştir.

Sıkıyönetim K. Asım Tınaztepe

2 — Bu partilerin fikirlerini yayan Sendika, Ses, Noror, Gün, Yığın ve Dost gazete ve dergileri ve bunların matbaaları kapatılmıştır.

3 — 9 Aralık 1946 tarihli nüshasında belirilmiş olduğu veçhile memleketin siyasi ve hukuki nizamını bozma yolunda propaganda yapan Yarın gazetesini ve matbaasını dört ay için kapatılmıştır.

4 — İrtical mahiyette yaydığı fikirlerle, emniyet bakımından zararlı görülen Büyük Doğu dergisini ve matbaasını 4 ay için kapatılmıştır.

5 — Komünist propagandasını taşıyan her türlü yazının Sıkıyönetim hududu dahilindeki illere girmesi ve bu illerde basılıp satılması yasaktır.

Sıkıyönetim K. Korg.

Asım TINAZTEPE

VATAN GAZETESİ 17.12.1946

Memleketin nizamını bozmak isteyenler
Tahrikçiler adalete teslim olundu

Eskişehirde beyanname dağıtanlar

**Yakalanan iki tahrikçi, ikişer
yıl hapse mahkûm oldular**

Kapatılan Sosyalist Partisinin memleket
içindeki faaliyeti de tatil edilmiş olmaktadır

Kapanan Sosyalist Partisi Başkanı
Esat Adil Müstecepoglu

Bugün saat 13 de Halk H...

**C.H.P. Meclis Grubu Sıkıyönetim Komutanlığı
tarafından alınan kararları çok yerinde buldu**

Eskişehir, 17 (Hususi muhabirimizden) — Bir müddet önce Eskişehirde kurulan Sanayi İşçileri Sendikası bir beyanname yayınlamıştır. Sendika, bu beyannameyle sermayenin tahakküm ve tecavüzünden kurtulmak ve dünya işçileri gibi refah* içinde yaşayabilmek için bütün işçileri, tahrik edici bir dille birlik olmağa davet etmiştir.

Şehrimizde büyük bir nefret uyandıran bu beyannamayı dağıtanlar, polis tarafından yakalanarak mahkemeye verilmişlerdir. Suçluların, sendikayı siyasi gayelerle kurdularını ve bu beyannamayı solculuk cereyanını Eskişehirde de yaymak için, saf propaganda maksadıyla dağıttıkları anlaşılmıştır. Elobasılardan Mehmet Tan ve Fahri Dix adındaki şahıslar yapılan yargılamaya sırasında iki yıla mahkûm edilmişlerdir.

Sosyalist partinin durumu

Ankara, 17 (Telefonla) — Sıkı Yönetim Komutanlığı tarafından Sosyalist parti ile baki mecazular hakkında alınan ve derhâl tatil edilmiş kararların Ankarada uyandırıldığı memnuniyet verici alaka devam etmektedir.

Marko Paşa

VATAN GAZETESİ 18.12.1946

Müfrit solcu partilerin yurt içindeki şubeleri de kapatıldı

Şehrimizde polisçe nezaret altına alınanların 60 kişi olduğu söyleniyor

C. H. P. grubu tedbirleri hararetle tasvibetti

Sıki yönetim komutanlığı tarafından müfrit sol cereyanlarına karşı alınan tedbirler ölmüşünden olarak bazı kişilerin nezaret altına alınarak sorguya çekildiklerini dün yazmıştık. Nezaret altına alınanların 60 kadar olduğu söylenmektedir.

Sıki yönetimi komutanlığı tarafından merkezleri kapatılan müfrit solcu partiler, merkezlerini Sıki yönetimi muhtakası haricinde başka bir yere nakletmek suretiyle faaliyetlerine devam edemeyeceklerdir. Esasen bu partilerin yurt dışındaki şubeleri de kapatılmıştır. Bu partilerin vilayetlerdeki şubelerinde araştırmalar yapılmış ve bazı evrak ele geçirilmiştir. Bu evrak şimdiki tasnif edilmektedir.

Kapatılan müfrit solcu merkezler

Polisçe merkezleri araştırılan ve kapatılan müfrit solcu partiler arasında Dr. Şefik Hüsnü'nün başkanlığında bulunan Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü partisi vardır. Bunun merkezi, Çemberlitaşta, Arnavut Hanında bulunuyor. Polis, sabahleyin erkenden partinin isgal ettiği han odasına girip araştırma yapmış, sonra kapıyı mühürlemiştir. Aynı partinin, Beşiktaşta, Çarşıcında, bir tavukçu dükkanının içerisinde de ilçe şubesi vardı. Burası da mühürlenmiştir.

Muhtelif sendikaların merkezi, Beşiktaşta Hasırlandı. Beher sendikaya bir oda tahsis edilmiş. Hasırın bahanelerle bir nevi kulüp haline sokulmuştu. Burada, her sendikaya tahsis edilmiş görülmüyordu. İşçiler için bir dama ve satranç odası da yapılmıştı. Partilerin olduğu gibi, buranın kapısı mühürlenmiştir. Fakat içeride araştırma yapılmış, nikadur şahısların ifadelerine müracaat için Müdürlüğe götürülmüştür. Sendikadaki maaşlardan birinin üzerinde, Tevfik Fikretin bir resmi danyordu.

Sosyalist ve anarşist, bide, Tevfik Fikreti kendilerine bir nevi remiz gibi seçtikleri başka emarelerden de anlaşılıyor. Örneğin «Dünya vatanım, nevî beşer milletim» dediğinden dolayı olacak.

Bu teşekkülün çıkardığı «Sendika» isimli haftalık gazetesinin Çağaoğlunda, eski bir tuvalet binasını isgal eden matbaası da mühürlenmiştir. «Marko Paşa» isimli mizah gazetesi hakkında da takibat yapılmaktadır.

Muharrir Suat Dervişin ve arkadaşlarının ilgili oldukları ve vilayet civarında bulunan Muharrirler sendikası da mühürlenmiştir.

Böylece, memleketimizdeki müfrit solcu hareketi, halkın gözünde tas-

fiye sıldırılır.

Şimdiki halde hiçbir tevkif yapılmamıştır. Bu arada vakıfıyla «Havadis» gazetesinin inisiyari ettiği «Dosta» matbaasında komünist neşriyatı yapıp yapılmadığı üzerinde durulmuştur.

«Sosyalist emekçi ve köylü partisi»nin İzmir şubesi de kapatılmıştır.

Eskişehir'de mahkûm olanlar

Eskişehir 17 — Eskişehirde kurulmuş olan Sanayi İşçileri Sendikası bir beyanname yayınlamıştır. Sendika, bu beyannameinde işçileri tahrik edici bir dille birlik olmağa davet etmiştir.

Şehrimizde büyük bir nefret uyandıran bu beyannameyi dağıtanlar polis tarafından yakalanarak mahkemeye verilmişlerdir. Suçluların, sendikaya siyasi gayelerle kurdukları ve bu beyannameyi solculuk cereyanını Eskişehirde de yaymak için, sırf propaganda maksadıyla dağıttıkları anlaşılmıştır. Elebaşlardan Mehmet Tan ve Fahri Dik adındaki şahıslar yapılan sorgulama sonunda iki yıla mahkûm edilmişlerdir.

Gaziantep'te

Gaziantep'te ilga edilen Sosyalist

partisine mensup olarak memleket aleyhinde faaliyetlerde bulunmak ve halka kızıl propaganda beyannamele-ri dağıtma suçlarıyla tevkif edilmişlerin muhakemesine bugünlerde Sivas Ağır ceza mahkemesinde başlanacaktır.

C.H.P. grubu hükümetin tedbirlerini tasvibetti

Ankara 17 (A.A.) — C. H. P. Meclis Grubu Başkan vekillüğünden: C. H. P. Meclis Grubu genel kurulu bugün (17.12.1946) Erzurum milletvekili Şafet Arkan'ın başkanlığında toplandı.

Başbakan, Sıki yönetim komutanlığına alınan kararlar hakkında Parti Grupuna açıklamalarda bulundu. 852 alan birçok hatip, Sıki yönetimin komutanlığının alması olduğu bu kararı pek yerinde buldu ve Grup genel kurulu da kararı hararetle tasvibetti. Hatipler bu kararlara temas eden diğer tedbirler hakkında de mütalaaalar yürüttüler. İlgili Bakanlar da bu konular üzerinde Grup genel kuruluna tamamen tatmin edici cevaplar verdiler.

Gündemde başka bir say olmadığından oturuma son verildi.

Ankara'da memnuniyet

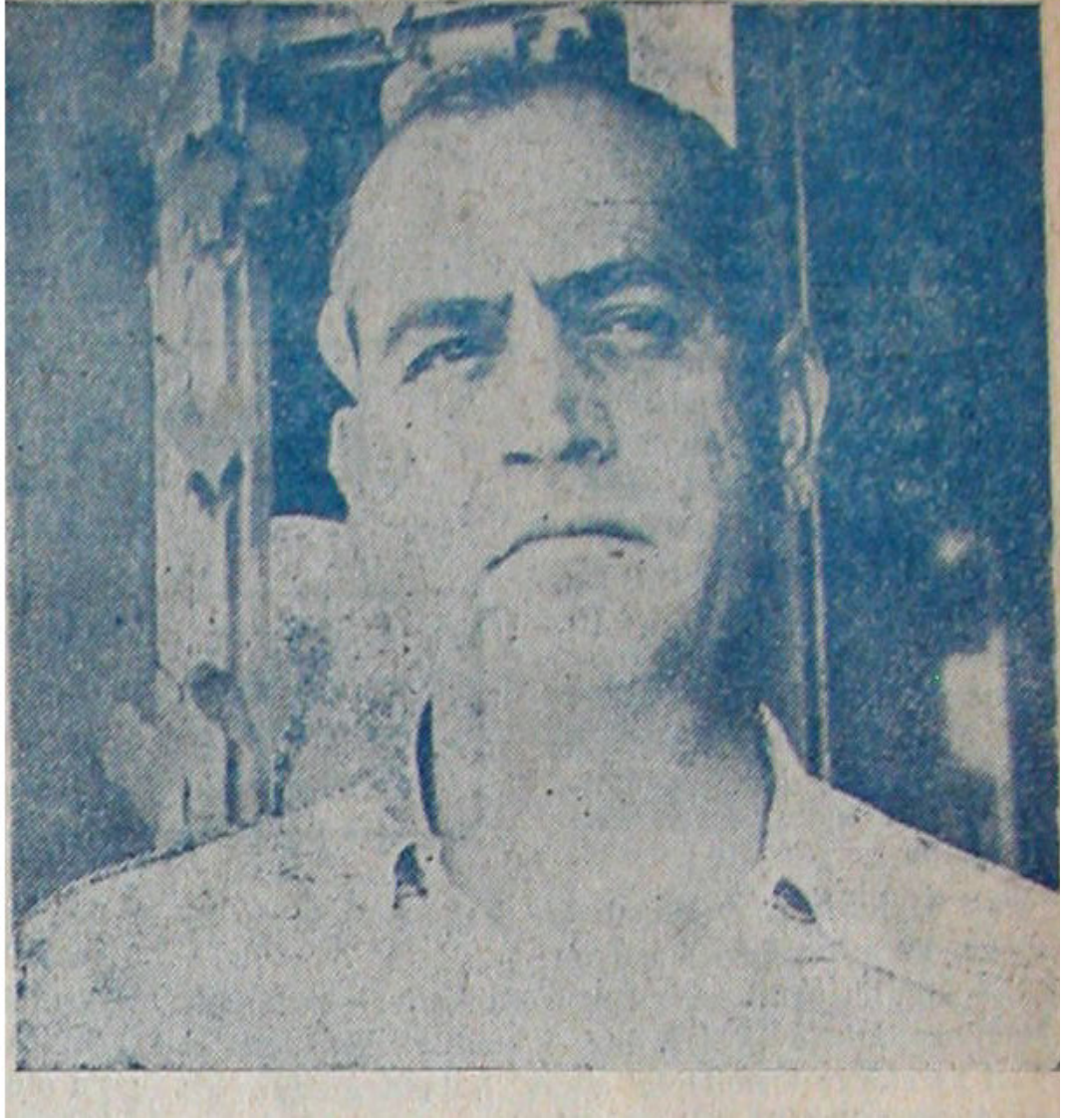
Ankara 17 — Sıki yönetim komutanlığı tarafından alınan tedbirlerin Ankara'da uyandıracağı memnuniyet devam etmektedir.

Ankara 17 — İlgili mahkûmler Sıki yönetim komutanlığı tarafından alınmış solcu propaganda faaliyetlerini durduran son kararların müfrit ve «ah» hakkında sabir ve ilna ile yapılmış bir tevkif ve takibin neticesi olduğunu belirtmektedirler. Ancak; bu kararları muhtelif şahıslarda alınmış genelleştirilmiş tedbirlerin takibetmesi de zaruri görülmektedir. Bu tedbirlerle enay olacak tetkiklerin bilhassa Çalışma Bakanlıkları tarafından yapılmakta olduğu anlaşılmaktadır. İxel sendikalarına siyasi mahiyetten uzak ve siyasi emellere âlet olmayacak bir hüviyet vermekte olan yeni karar tasarıları da bugünlerde Bakanlar Kurulunda incelenmektedir. İstanbulda kısa zaman içinde 600 ü mütecaris sendikaları kurulduğu söylenmektedir ki bunlardan mübhen bir kısmının şimdiki kapatılmış olan siyasi partilerin teşebbüsleriyle vücudunda getirildiği teşbit edilmiştir.

İzmirde araştırmalar

İzmir 17 — İstanbul Sıki yönetim komutanlığı tarafından alınan tedbirler İzmir ve havallinde büyük bir memnuniyet uyandırmıştır. İzmir zabıtası da dün gece ve bugün bu mevzularda ilgili olduklarına kanaat ettiği birçok şahısların evlerinde ve garajlarında yerlerde araştırmalar yapılmıştır. Bazılarında tetkiki teabettiriz evrak ve vesikalar bulunmuş, sahiplerinin ifadelerine müracaat edilmiştir.

ESAT ADİL MÜSTECAPLIOĞLU

KAYNAKÇA

Kıtaplar

- 1- Akalın, Cünyet (2003), **Soğuk Savaş ABD ve Türkiye**, Kaynak Yayınları, İstanbul
- 2- Akdere, İlhan ve Karadeniz, Zeynep (1996), **Türkiye Solunun Eleştirel Tarihi-1**, Evrensel Basım Yayın, İstanbul
- 3- Akar, Atilla (1989), **Bir Kuşağın Son Temsilcileri-Eski Tüfek Sosyalistler**, İletişim yayınları, İstanbul
- 4- Akkerman, Naci Cevat (1950), **Demokrasi ve Türkiye’de Siyasi Partiler Hakkında Kısa Notlar**, Ulus Basımevi, Ankara
- 5- Anadolu, Zihni T (1994), **Şefik Hüsnü Yaşamı Yazıları Yoldaşları**, Sosyalist Yayınlar, İstanbul
- 6- Berkes, Niyazi (1997), **Unutulan Yıllar**, İletişim Yayınları, İstanbul
- 7- Darendelioğlu, İlhan (1973), **Türkiye’de Komünist Faaliyetler**, Erenler Matbaası
- 8- Güzel, Şehmus (1993), **Türkiye’de İşçi Hareketi**, Sosyalist Yayınlar, İstanbul
- 9- Işıklı, Alpaslan (1979), **Cumhuriyet Döneminde Türk Sendikacılığı**, Sosyalist Kültür Ansiklopedisi, May Yayınları, İstanbul
- 10- İleri, Rasih Nuri (1976), **TKP Gerçeği ve Bilimsellik**, Anadolu Yayınları, İstanbul
- 11- İleri, Rasih Nuri (2003), **1947 TKP Davası**, Tüstav Yayınları, İstanbul
- 12- Karaca, Emin , **Aldatıcı Bir Özgürlük Ortamında İki Sosyalist Parti’**, Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, İletişim Yayınları, İstanbul
- 13- Karaca, Emin (1994), **Eski Tüfeklerin Sonbaharı**, Gendaş Yayınları, İstanbul
- 14- Koçak, Cemil (1995), **Türkiye Tarihi 4**, Cem Yayınevi, İstanbul
- 15- Sayılğan, Aclan (1972), **Türkiye’de Sol Hareketler**, Hareket Yayınları, İstanbul
- 16- Sülker, Kemal (1979), **1946 Sendikacılığı**, Sosyalist Kültür Ansiklopedisi, May Yayınları, İstanbul
- 17- SSCB Bilimler Akademisi, **Ekim Devrimi Sonrası Türkiye Tarihi 2**, Bilim Yayınları, İstanbul

- 18- Şişmanov, Dimitır (1978), **Türkiye İşçi ve Sosyalist Hareketi**, Belge Yayınları, İstanbul
- 19- Şen, Bilal (1993), **Şefik Hüsnü Yazıları Yaşamı Yoldaşları**, Sosyalist Yayınlar, İstanbul
- 20- Timur, Taner (2003), **Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş**, İmge Kitabevi, Ankara
- 21- Tunaya, Tarık Zafer (1952), **Türkiye’de Siyasi Partiler**, İstanbul
- 22- Tunçay, Mete (1979), Türkiye Cumhuriyetinde Sosyalizm, Sosyalist Kültür Ansiklopedisi, May Yayınları, İstanbul

Makaleler

- 1- Aziz, Nesin (1948), “*Esat Adil’le Görüşme*”, **Başdan Gazetesi**, 2.Sayı
- 2- İleri, Rasih Nuri (1988), “*Yıl 1946*”, **Görüş Dergisi**, Sayı 23, İstanbul
- 3- İleri, Rasih Nuri (1978), “*1946 Sendikaları*”, **Vatan Gazetesi**, İstanbul
- 4- Gökmen, Özgür (1998), “*Çok-Partili Rejime Geçerken Sol*”, **Toplum ve Bilim Dergisi**, Sayı 78, İstanbul
- 5- Toprak Zafer (1996) “*1946 Sendikacılığı*”, **Toplumsal Tarih Dergisi**, Sayı 31, İstanbul

Gazete ve Dergiler

- 1- Akşam Gazetesi
- 2- Gerçek Dergisi
- 3- Gün Dergisi
- 4- Sendika Gazetesi
- 5- Söz Dergisi
- 6- Vatan Gazetesi